ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Διγλωσσία και Γλώσσα Κληρονομιάς: Δύο μελέτες περίπτωσης της Ελληνικής, ως Γλώσσας Κληρονομιάς

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Σουπιωνά Χαρίκλεια

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αναγνωστοπούλου Έλενα

Μάιος, 2023

Στη Διονυσία.

Τον πιο σημαντικό άνθρωπο της ζωής μου, που έχω την τύχη να αποκαλώ «μαμά».

Ευχαριστίες

Καταρχάς, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κυρία **Έλενα Αναγνωστοπούλου**, η οποία με ενέπνευσε από το πρώτο μάθημα στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, να σκέφτομαι διαφορετικά, να αναζητώ και να μελετώ διεξοδικά γλωσσικά φαινόμενα, καθώς και να συνεργάζομαι ομαδικά με τους συμφοιτητές μου. Κυρία Αναγνωστοπούλου, σας ευχαριστώ για την υποστήριξη, την καθοδήγηση και την ώθηση που μού προσφέρατε σε κρίσιμες στιγμές κατά τη διάρκεια της παρούσας διπλωματικής, όταν πίστευα ότι δεν υπάρχουν λύσεις.

Είμαι βαθιά ευγνώμων για τη συνεργασία μου με την καθηγήτρια **Αναστασία Πασπάλη**, καθώς η εμπιστοσύνη και η στήριξή της ήταν ανεκτίμητη. Κυρία Πασπάλη, σας ευχαριστώ για όλο αυτόν τον χρόνο που αφιέρωσατε, ώστε να με βοηθήσετε, να μού εξηγήσετε και να με εμψυχώσετε! Οι γνώσεις και η καθοδήγησή σας συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση και στην ποιότητα αυτής της διπλωματικής εργασίας. Πιο πολύ, όμως, σας ευχαριστώ, που ήσασταν πάντα εκεί και με κάνατε να πιστέψω στις δυνατότητές μου. Είναι κρίμα που η Ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει την παρουσία σας στην τριμελή της διπλωματικής, δεδομένου ότι εποπτεύσατε όλο το πειραματικό μέρος.

Θέλω να ευχαριστήσω, επίσης, όλους τους καθηγητές του μεταπυχιακού προγράμματος σπουδών, καθώς όλοι τους συνέβαλαν στην προσωπική ανέλιξη και διαμόρφωσή μου. Κυρία **Ιωάννα Κάππα** χάρη σε εσάς έμαθα φωνολογία με τον πιο γλυκό και ευχάριστο τρόπο, κυρία **Βίνα Τσακάλη** ο ενθουσιασμός σας για την κατάκτηση της γλώσσας, παρακινεί ακόμη και τον πιο αδιάφορο φοιτητή, να θέλει να ασχοληθεί με την ψυχογλωσσολογία, κυρία **Μαρία Μπαρούνη** οι γνώσεις, η ευγένεια και η οργάνωση σας εμπνέουν σε ανυπέρβλητο βαθμό και κύριε **Αλέξη Καλοκαιρινέ**, θα μού μείνουν αξέχαστες όλες οι στιγμές των μαθημάτων μας, ακόμη και αν χρειάστηκε να τα λέμε μέσα από μία οθόνη, καθώς μέχρι να σας γνωρίσω, δεν πίστευα οτι ένας ανθρώπινος νους «χωράει» τόση γνώση. Ξεχωριστά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κύριο **Στέργιο Χατζηκυριακίδη**, ο οποίος αποδεικνύει καθημερινά και με όλους τους τρόπους, τι σημαίνει να είσαι Δάσκαλος. Κύριε Χάτζη, σας ευχαριστώ γιατί δε μού μάθατε μόνο υπολογιστική γλωσσολογία, αλλά μού δείξατε πως είναι να ανήκω σε μια ομάδα και να συνεργάζομαι αρμονικά, να δημιουργώ, να βρίσκω λύσεις πέρα από ατελείωτους κώδικες και να διευρύνω τους ορίζοντες μου, χωρίς η σκέψη μου να εγκλωβίζεται σε κανόνες.

Δε γίνεται να παραλείψω την οικογένεια μου για την άνευ όρων αγάπη, την ενθάρρυνση και τη συνεχή πίστη στις ικανότητές μου. Η αταλάντευτη υποστήριξη και οι θυσίες τους ήταν μια σταθερή πηγή κινήτρων και έμπνευσης, σε όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής μου διαδρομής. Επίσης, θέλω να εκφράσω τη βαθύτατη εκτίμησή μου στους φίλους μου, **Αλέξανδρο**, **Ειρηλένα**, **Δήμητρα**, **Μαρία**, **Ευαγγελία**, **Παύλο**, **Αντρέα** και **Αντώνη**, για την ακλόνητη αγάπη και κατανόησή τους σε όλη αυτή τη δύσκολη διαδικασία. Η πίστη τους σε μένα και η προθυμία τους να με ακούσουν ήταν ανεκτίμητη.

Ευχαριστώ θερμά όλες τις συμφοιτήτριες μου **Ελένη**, **Μαρίνα**, **Μαρία**, **Χριστίνα** και **Άννα**, για τις πολύτιμες συζητήσεις, τα γέλια, τα άγχη, τα χαμόγελα και τη βοήθεια που μοιραστήκαμε όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ ιδιαιτέρως τη **Χριστίνα**, την **Ερωφίλη**, τη **Βασιλική**, την **Ειρήνη** και τον **Δημήτρη** για τη βοήθειά τους και την ακατάπαυστη ενθάρρυνσή τους. Η συντροφικότητα και οι διανοητικές τους ανταλλαγές έκαναν αυτό το ταξίδι αξέχαστο, εμπλουτίζοντας τόσο την ερευνητική μου εμπειρία με γνώσεις, όσο και την καρδιά μου με συναισθήματα. Σας ευχαριστώ για όλες τις συζητήσεις, για όλα τα ταξίδια, για όλες τις αγκαλιές και για όλες τις στιγμές που μού έδωσαν το προνόμιο να σας αποκαλώ πλέον φίλους μου.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω θερμά όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνά μου, καθώς αφιέρωσαν πολύτιμο χρόνο και ενέργεια και φυσικά όλους τους σημαντικούς άλλους, που συνέβαλαν άμεσα ή έμμεσα, στην εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη διγλωσσία (bilingualism) και αποτελεί μία μορφολογική και συντακτική μελέτη της απόδοσης (assignment) και της συμφωνίας (agreement) του γραμματικού γένους, υπό το πρίσμα δίγλωσσων ενηλίκων ομιλητών στην Ιταλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, με την Ελληνική ως Γλώσσα Πολιτισμικής Κληρονομιάς (heritage language) (ΕΓΠΚ).

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, υπάρχει μία διαγλωσσική αναφορά στη γραμματική κατηγορία του γένους, καθώς και μία διεξοδική περιγραφή των επικρατέστερων θεωριών, των κλιτικών τάξεων και των δομών συμφωνίας του γένους στην ελληνική γλώσσα. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με διάφορες διαγλωσσικές έρευνες που έχουν γίνει, ακολουθεί μία αναφορά στον τρόπο κατάκτησης του γένους από μονόγλωσσους, δίγλωσσους και Γ2 ομιλητές της Ελληνικής. Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει:

(α) αν υπάρχουν τυχόν αποκλίσεις, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του γένους σε διαφορετικές συντακτικές δομές συμφωνίας (συμφωνία εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης ή εξωτερικά αυτής), μεταξύ των ομιλητών της ΕΓΠΚ και των ομιλητών της κοινής νεοελληνικής γλώσσας,

(β) αν οι ομάδες ομιλητών της ΕΓΠΚ, διαφέρουν μεταξύ τους,

(γ) αν επηρεάζει τη γλωσσική τους συμπεριφορά, η (μη) κωδικοποίηση του γένους της κυρίαρχης γλώσσας (dominant language) τους (ιταλικά και αγγλικά αντίστοιχα) και,

(δ) αν οι μορφο-φωνολογικές καταλήξεις των ουσιαστικών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για τους ομιλητές της ΕΓΠΚ, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία.

Με βάση αυτά τα τέσσερα κύρια ερευνητικά ερωτήματα δημιουργήθηκε ένα διαδικτυακό πείραμα. Στο πείραμα έλαβαν μέρος 7 Ιταλοί-Έλληνες ομιλητές, 8 Αμερικανοί-Έλληνες ομιλητές, καθώς και 6 μονόγλωσσοι Έλληνες ομιλητές, ως ομάδα ελέγχου. Το πείραμα διακρίνεται σε τρεις διαφορετικές γλωσσικές δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής. Η πρώτη είναι η Δραστηριότητα Απόδοσης Γένους, στην οποία οι συμμετέχοντες έπρεπε να αποδώσουν στη λέξη που άκουγαν (78 μη έμψυχα ουσιαστικά, στην ονομαστική πτώση του ενικού αριθμού και στα τρία γένη της ελληνικής γλώσσας) τη σωστή τιμή γένους του οριστικού άρθρου (ο, η, το). Η δεύτερη είναι η Δραστηριότητα Συμφωνίας Γένους, στην οποία έπρεπε να κρίνουν γραμματικά τις προτάσεις που έβλεπαν ως σωστές ή λανθασμένες, με τους συμμετέχοντες να πρέπει να αναγνωρίσουν τους επιθετικούς προσδιορισμούς που συμφωνούν με το ουσιαστικό εσωτερικά ή εξωτερικά της Ονοματικής Φράσης (π.χ. ο μεγάλος δρόμος, *ο μεγάλος οδός). Τέλος, στη Δραστηριότητα Αφήγησης Ιστορίας, οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν ένα σύντομο βίντεο και έπρεπε να περιγράψουν γραπτώς ή/και προφορικώς τι είδαν στα ελληνικά.

Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι δύο ομάδες ομιλητών της ΕΓΠΚ δε διέφεραν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους και οι επιδόσεις τους ήταν αρκετά υψηλές (κάτω από 90% της κατάκτησης) τόσο στην απόδοση όσο και στη συμφωνία του γένους. Με βάση τα αποτελέσματα, ακόμη, φάνηκε η λεξική διαδικασία απόδοσης του γένους να είναι πιο εύκολη για τους ομιλητές της ΕΓΠΚ σε σχέση με τη συντακτική συμφωνία του γένους. Επιπλέον, προέκυψε μία οριακή διευκόλυνση των Ιταλών-Ελλήνων όσον αφορά την απόδοση του ελληνικού γένους, αποτέλεσμα που ενισχύει την ύπαρξη θετικής επίδρασης από τη μία γλώσσα (Ιταλική) στην άλλη (Ελληνική). Φάνηκε, ακόμη, ότι οι μορφο-φωνολογικές καταλήξεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόδοση και στη συμφωνία του γένους, καθώς οι συμμετέχοντες απέδιδαν συγκεκριμένες τιμές γένους σε συγκεκριμένες καταλήξεις στην απόδοση (για παράδειγμα η κατάληξη *-ος* συνδεόταν τις περισσότερες φορές με ουσιαστικά αρσενικού γένους). Τέλος, οι συμμετέχοντες δε φαίνεται να αντιμετωπίζουν σοβαρές γραμματικές δυσκολίες ή πρόβλημα στην παραγωγή λόγου.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες i
Περίληψη ii
Λίστα Πινάκων v
Λιστα Εικόνων vi
Λίστα Σχημάτων vii
Συντομογραφίες viii
1. Εισαγωγή 1
2. Θεωρητικό Πλαίσιο 3
2.1. Η γραμματική κατηγορία του γένους 3
2.1.1. Απόδοση και Συμφωνία γένους 4
2.2. Γραμματικό γένος στην ελληνική γλώσσα 8
2.2.1. Δομές συμφωνίας γένους στην ελληνική γλώσσα 17
2.3. Γραμματικό γένος στην αγγλική γλώσσα 19
2.4. Γραμματικό γένος στην ιταλική γλώσσα 20
3. Το γένος και η συμφωνία του γένους σε μονόγλωσσους και δίγλωσσους πληθυσμούς 22
3.1. Κατάκτηση του γένους σε Γ1 ομιλητές 22
3.2. Υποθέσεις γραμματικής ομιλητών Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς 24
3.3. Γένος σε ενήλικες ομιλητές Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς 25
3.3.1. Περίπτωση ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες 27
3.4. Γένος σε παιδιά ομιλητές Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς 28
3.4.1. Περίπτωση ελληνικής γλώσσας σε παιδιά 29
3.5. Κατάκτηση του γένους σε Γ2 ομιλητές 31
4. Παρούσα Έρευνα 34
4.1. Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις 34
4.2. Συμμετέχοντες 36
4.2.1. Μονόγλωσσοι Ομιλητές 37
4.2.2. Ομιλητές της Ελληνικής ως Γλώσσας Πολιτισμικής Κληρονομιάς 38
4.3. Μεθοδολογία 39
4.3.1. Δραστηριότητα Απόδοσης γένους 40
4.3.1.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό 40
4.3.1.2. Πειραματική Διαδικασία 41
4.3.2. Δραστηριότητα Συμφωνίας γένους 42
4.3.2.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό 42

4.3.2.2. Πειραματική Διαδικασία 47
4.3.3. Δραστηριότητα Αφήγησης Ιστορίας 48
4.3.3.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό 48
4.3.3.2. Πειραματική Διαδικασία 49
4.4. Αποτελέσματα 49
4.4.1. Αποτελέσματα δραστηριότητας Απόδοσης Γένους 49
4.4.2. Αποτελέσματα Δραστηριότητας Συμφωνίας Γένους 56
4.4.3. Αποτελέσματα Δραστηριότητας Αφήγησης Ιστορίας 59
5. Συμπεράσματα – Γενική Συζήτηση 61
Ελληνική Βιβλιογραφία 67
Ξένη Βιβλιογραφία 68
Παράρτημα 1 75
Παράρτημα 2 80

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 2.1: Μορφολογικές καταλήξεις στις τιμές γένους της ελληνικής γλώσσας 9
Πίνακας 2.2: Χαρακτηριστικά Πρωτοτυπικότητας για κάθε τιμή γένους με βάση τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) 12
Πίνακας 2.3: Επιθήματα για κάθε τιμή γένους με βάση την ανάλυση της Χριστοφίδου (2003) 13
Πίνακας 2.4: Οι κλιτικές τάξεις στην Ελληνική με βάση την ανάλυση της Ράλλη (2003) 14
Πίνακας 2.5: Κλιτικές τάξεις με βάση τους Alexiadou & Müller (2008) 15
Πίνακας 2.6: Κλιτικές τάξεις με βάση την Anastasiadi-Simeonidi (2012) 16
Πίνακας 2.7: Κλίσεις επιθέτων με βάση τους Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton (2004) 16
Πίνακας 2.8: Κλίσεις επιθέτων με βάση τη Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) 17
Πίνακας 2.9: Δομές Ονοματικής Φράσης στην ελληνική γλώσσα 17
Πίνακας 2.10: «Επίκοινα» ουσιαστικά στην ιταλική γλώσσα 21
Πίνακας 2.11: Ουσιαστικά αρσενικού και θηλυκού γένους με διαφορετική σημασία (και μορφή) 21
Πίνακας 4.1: Σύνοψη Ερευνητικών Ερωτημάτων (και αντιστοίχιση δραστηριοτήτων) 36
Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά ομάδας ελέγχου μονόγλωσσων ομιλητών 37
Πίνακας 4.3: Χαρακτηριστικά ομιλητών της ΕΓΠΚ (Ιταλίας και Η.Π.Α.) 38
Πίνακας 4.4: Ουσιαστικά Δραστηριότητας Απόδοσης γένους [με βάση τις ΚΤ της Ράλλη (2003)] 40
Πίνακας 4.5: Μεταβλητές Δραστηριότητας Συμφωνίας γένους 44
Πίνακας 4.6: Ουσιαστικό αρσενικού γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ. 44
Πίνακας 4.7: Ουσιαστικό θηλυκού γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ. 45
Πίνακας 4.8: Ουσιαστικό ουδετέρου γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ. 45
Πίνακας 4.9: Ουσιαστικό αρσενικού γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ. 45
Πίνακας 4.10: Ουσιαστικό θηλυκού γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ. 45
Πίνακας 4.11: Ουσιαστικό ουδετέρου γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ. 45
Πίνακας 4.12: Υπόδειγμα διαχωρισμού των προτάσεων της δραστηριότητας Συμφωνίας γένους σε λίστες 46
Πίνακας 4.13: Επιδόσεις Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή μη αντιστοιχία ελληνικών και ιταλικών ουσιαστικών. 51
Πίνακας 4.14: Επιδόσεις Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή μη αντιστοιχία ελληνικών και ιταλικών ουσιαστικών ανά γένος. 51
Πίνακας 4.15: Μέσοι Όροι ορθότητας ανά γένος και ανά ομάδα (Ποσοστιαία %) 52
Πίνακας 4.16: Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιδόσεων ανά κατάληξη (z-value) 53
Πίνακας 4.17: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2012). 55
Πίνακας 4.18: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση των Alexiadou και Müller (2008). 56
Πίνακας 4.19: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση της Ράλλη (2003). 56

Λιστα Εικόνων

Εικόνα 2.1: Δενδρική αναπαράσταση δομής εσωτερικής συμφωνίας Ονοματικής Φράσης 18
Εικόνα 2.2: Δενδρική αναπαράσταση δομής εξωτερικής συμφωνίας Ονοματικής Φράσης. 19
Εικόνα 4.1: Στιγμιότυπο διαδικασίας της Δραστηριότητας Απόδοσης γένους 42
Εικόνα 4.2: Παράδειγμα γραμματικής πρότασης γένους αρσενικού (επίθετο εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης). 47
Εικόνα 4.3: Αντιγραμματική πρόταση γένους θηλυκού (επίθετο εκτός Ονοματικής φράσης, ως κατηγόρημα) 48
Εικόνα 4.4: Ορθότητα ανά Γένος και ανά (πειραματική) Ομάδα (στην απόδοση του γένους) 50
Εικόνα 4.5: Ορθότητα ανά Ομάδα, ανά Δομή και ανά Γένος (στη συμφωνία του γένους) 57
Εικόνα 4.6: Ορθότητα ανά Ομάδα και ανά Συνθήκη και στις δύο Δομές (στη συμφωνία του γένους)..... 58
Εικόνα 4.7: Ορθότητα ανά Συνθήκη και στις δύο Ομάδες και Δομές (στη συμφωνία του γένους)..... 58
Εικόνα 4.8: Μορφο-φωνολογική αντιστοίχιση αντιγραμματικών προτάσεων ανά ομάδα και δομή (στη συμφωνία γένους). 59

Λίστα Σχημάτων

Σχήμα 2.1: Συμφωνία γένους μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού κατά τον Corbett (1991) 6
Σχήμα 2.2: Ιεραρχία Συμφωνίας προσδιοριστών του ονόματος κατά τον Corbett (1979) 6
Σχήμα 2.3: Σύστημα διπλών χαρακτηριστικών (Wurmbrand, 2017) 8
Σχήμα 2.4: Σύνοψη χαρακτηριστικών γραμματικού γένους 8

Συντομογραφίες

βλ.	Βλέπε
Γ1	πρώτη γλώσσα, μητρική γλώσσα
Γ2	δεύτερη γλώσσα, ξένη γλώσσα
ΓΠΚ	Γλώσσα/ Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς
ΕΓΠΚ	Ελληνική/ Ελληνικής ως Γλώσσας Πολιτισμικής Κληρονομιάς
επιμ.	Επιμέλεια
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
κ.ά.	και άλλα
κλπ.	και λοιπά
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
ΚΤ	Κλιτική Τάξη ή Κλιτικές Τάξεις
Μ.Ο.	Μέσος Όρος
συν.	συνάδελφοι, συνεργάτες

1. Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη διγλωσσία και συγκεκριμένα την απόδοση και τη συμφωνία του γραμματικού γένους από ενήλικες ομιλητές/-τριες της Ελληνικής, ως Γλώσσας Πολιτισμικής Κληρονομιάς (ΕΓΠΚ) (heritage language), από μορφολογική και συντακτική σκοπιά.

«Η διγλωσσία[1] (πολυγλωσσία) αναφέρεται στη συνύπαρξη περισσότερων του ενός γλωσσικών συστημάτων σε ένα άτομο, σε αντίθεση με τη μονογλωσσία», στην οποία γίνεται λόγος για ένα μοναδικό σύστημα γλώσσας (Hakuta, 2009). Ο παραπάνω ορισμός είναι ενδεικτικός, ώστε να προσεγγιστεί/κατανοηθεί επιστημονικά η έννοια. Ωστόσο, σύμφωνα με την Baker (2011), δεν υφίσταται ένας ορισμός καθολικά αποδεκτός για τη διγλωσσία, καθώς υπάρχουν πολλοί παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν αυτήν τη γλωσσική ικανότητα.

Όπως ορίζει ο Rothman (2009), η Γλώσσα Πολιτισμικής Κληρονομιάς (ΓΠΚ) είναι μία γλώσσα, η οποία κατακτάται φυσικά και αποτελεί πρώτη (Γ1) ή μία από τις Γ1 του παιδιού. Ομιλείται στο σπίτι ή είναι άμεσα διαθέσιμη σε μικρής ηλικίας παιδιά και μεταβιβάζεται από μία γενιά σε μία άλλη, σε ένα πολύ συγκεκριμένο πολιτιστικό ή εθνικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τον Rothman, η ΓΠΚ δεν ομιλείται στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, παρά μόνο στο σπίτι (ή σε μικρές κοινότητες), καθώς η γλώσσα που κυριαρχεί στο περιβάλλον είναι πάντα διαφορετική από αυτήν. Ακόμη, είναι πιθανό και συχνό μία τέτοια γλώσσα, να μη λαμβάνει το ίδιο επίπεδο επίσημης διδασκαλίας με την κυρίαρχη γλώσσα του ατόμου (γλώσσα περιβάλλοντος).

Συνεπώς, το κοινό χαρακτηριστικό πολλών ομιλητών μίας ΓΠΚ είναι η έκθεσή τους σε μία συγκεκριμένη γλώσσα στην παιδική τους ηλικία, η οποία στην πορεία αλλάζει σε μία άλλη (Scontras, Polinsky & Fuchs 2018, Polinsky & Scontras 2020). Συγκεκριμένα, οι ομιλητές μίας ΓΠΚ είναι παιδιά ή εγγόνια μεταναστών και διακρίνονται σε πρώτης, δεύτερης ή τρίτης γενιάς ομιλητές. Κάθε γενιά ενδέχεται να λαμβάνει πολύ διαφορετικό γλωσσικό εισερχόμενο (linguistic input), και κατά συνέπεια να εμφανίζει διαφορετικά μοτίβα γλωσσικής συμπεριφοράς. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβαίνει και μέσα στην ίδια τη γενιά, καθώς εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες (π.χ. ποσότητα και ποιότητα γλωσσικού εισερχομένου, εκπαίδευση στη ΓΠΚ, γεωγραφική απόσταση κλπ.). Ωστόσο, κατά τους Benmamoun, Montrul και Polinsky (2013a:259 και βιβλιογραφία εντός), όπως αποτελεί δύσκολο εγχείρημα να ορίσει κανείς ένα δίγλωσσο ομιλητή, εξίσου δύσκολο είναι να οριστούν και να αναγνωριστούν, οι ομιλητές μιας γλώσσας πολιτισμικής κληρονομιάς[2].

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Polinsky 2018, Scontras, Fuchs και Polinsky 2018), το γένος φαίνεται να είναι ένα αρκετά προβληματικό χαρακτηριστικό για τους ομιλητές Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

[1] Ταυτόχρονη ή διαδοχική διγλωσσία, για περισσότερες πληροφορίες βλ. Baker (2011) και παρούσα διπλωματική (Ενότητα 3.2)

[2] Για περισσότερα σχετικά με τα χαρακτηριστικά τους βλ. Scontras, Fuchs & Polinsky 2015.

Συνεπώς, η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να μελετήσει τις επιδόσεις ομιλητών της ΕΓΠΚ, οι οποίοι ζουν στην Ιταλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α.), αντίστοιχα, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του γένους. Πιο συγκεκριμένα, διερευνάται η ύπαρξη διαφορών στις επιδόσεις τους από τους μονόγλωσσους ομιλητές της ελληνικής γλώσσας στην Ελλάδα, καθώς επίσης, και η ύπαρξη διαγλωσσικής επιρροής από την κυρίαρχη γλώσσα. Ειδικότερα εξετάζεται, αν η κωδικοποίηση του γραμματικού γένους στην Ιταλική ή η μη κωδικοποίηση του στην Αγγλική επηρεάζει ή όχι τις επιδόσεις των ομιλητών της ΕΓΠΚ στην απόδοση και τη συμφωνία του γένους.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από πέντε Κεφάλαια και διαρθρώνεται ως εξής. Το πρώτο Κεφάλαιο είναι εισαγωγικό. Στο δεύτερο Κεφάλαιο γίνεται μία γενική αναφορά στη γραμματική κατηγορία του γένους, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του (2.1), καθώς επίσης επιχειρείται μία διεξοδική περιγραφή των κλιτικών τάξεων, των επικρατέστερων θεωριών και των δομών συμφωνίας του γένους στην ελληνική γλώσσα (2.2). Επιπροσθέτως, υπάρχει μία σύντομη αναφορά στο γραμματικό γένος της αγγλικής και της ιταλικής γλώσσας, καθώς αυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παρούσα ερευνητική μελέτη (2.3-2.4). Στο τρίτο Κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στην κατάκτηση του γένους από μονόγλωσσους, δίγλωσσους (3.1-3.3) και Γ2 ομιλητές με την Ελληνική, ως δεύτερη/ ξένη γλώσσα (Γ2) (3.4). Στο τέταρτο Κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα, οι υποθέσεις της παρούσας μελέτης (4.1), οι συμμετέχοντες που έλαβαν μέρος στην πειραματική διαδικασία (4.2), η μεθοδολογία με τις δραστηριότητες, τον πειραματικό σχεδιασμό και τις συνθήκες, όπως επίσης και η διαδικασία που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων (4.3), καθώς και τα αποτελέσματα της έρευνας (4.4). Το πέμπτο Κεφάλαιο συζητά και ερμηνεύει τα αποτελέσματα ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα και τη βιβλιογραφία του γένους στις Γλώσσες Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

2. Θεωρητικό Πλαίσιο

Το «γένος» αποτελεί έναν επιστημονικό όρο, ο οποίος δύναται να χρησιμοποιηθεί από πολλούς και διαφορετικούς κλάδους, όπως είναι η βιολογία, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία αλλά και η γλωσσολογία στην προκειμένη περίπτωση. Στην καθημερινή ζωή, όταν μιλάει κανείς για «γένος», στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αναφέρεται στο φυσικό γένος (φύλο), εκείνο, δηλαδή, που ορίζεται βιολογικά/ κοινωνικά ως αρσενικό ή θηλυκό ή ουδέτερο.

2.1. Η γραμματική κατηγορία του γένους

Το γραμματικό γένος αποτελεί μία ιδιαίτερη γραμματική κατηγορία (γραμματικές κατηγορίες για τις ονοματικές κατηγορίες είναι κατά κανόνα η πτώση, το πρόσωπο ή ο αριθμός[3]), καθώς σύμφωνα με τον Corbett (1991) είναι αυθαίρετη και αρκετά περίπλοκη στην ανάλυσή της (πιο περίπλοκη και ιδιοσυγκρασιακή από το πρόσωπο και τον αριθμό). Ο Corbett (1991) συμπληρώνει, πως η λέξη «γένος» χρησιμοποιείται εν γένει σε δύο επίπεδα στις γλώσσες. Καταρχάς, αναφέρεται στις ομάδες/τάξεις των ουσιαστικών, όπου για παράδειγμα, μία ονοματική κατηγορία σε μια γλώσσα μπορεί να λάβει τρεις τιμές γένους (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) και επιπλέον, στην ύπαρξη ολόκληρης της κατηγορίας του γένους σε μία γλώσσα. Ο Hockett (1958:231) υποστηρίζει πως «τα γένη αποτελούν τάξεις ουσιαστικών που αποτυπώνονται στη συμπεριφορά των συνδεόμενων λέξεων, δηλαδή σε φαινόμενα συμφωνίας με π.χ. άρθρα, επίθετα ή ρήματα» και η Τοπιντζή (2021) αναφέρει αντίστοιχα, πως «το γένος είναι μία γραμματική κατηγορία που χρησιμεύει στην ομαδοποίηση των ουσιαστικών σε τάξεις».

Επιπροσθέτως, ο Chomsky (1995), όπως αναφέρεται στην Paspali (2019:66), υποστηρίζει πως το γένος είναι ένα ενδιάθετο και εγγενώς καθορισμένο χαρακτηριστικό των ουσιαστικών, το οποίο έχει την ικανότητα να αποτυπώνεται στα άλλα λεξικά τεμάχια που περιβάλλουν τα ουσιαστικά, μέσω της συμφωνίας. Ανάλογη θέση λαμβάνει και ο Corbett (2013), καθώς ενισχύει τη σημαντικότητα των παραπάνω, λέγοντας πως για τον εντοπισμό του γένους, είναι απαραίτητη η ύπαρξη συμφωνίας του ουσιαστικού με τα υπόλοιπα προσδιοριστικά στοιχεία (άρθρα, επίθετα, μετοχές κ.ο.κ). Γενικώς, το γένος στις γλώσσες ορίζεται μέσω της συμφωνίας, δηλαδή θεωρείται ότι για να υπάρχει γένος θα πρέπει να υπάρχει και συμφωνία με τουλάχιστον μία κατηγορία της γραμματικής (π.χ. τις αντωνυμίες σε φαινόμενα συναναφοράς και δέσμευσης).

Ορίζοντας το γένος και τα χαρακτηριστικά του ως γραμματική κατηγορία, είναι σημαντικό να αναφερθεί, πως, παρά τις ομοιότητες που μπορεί να εντοπίζονται στις φυσικές γλώσσες, καθεμία λειτουργεί διαφορετικά. Παρατηρείται δηλαδή μεγάλη διαγλωσσική ποικιλία όσον αφορά τα συστήματα των γενών. Για

[3] Οι γραμματικές κατηγορίες της πτώσης, του προσώπου και του αριθμού δεν απασχολούν την παρούσα διπλωματική, συνεπώς δε θα λάβει χώρα κάποια σχετική ανάλυση παρά μόνο η αναφορά τους σε σημεία.

παράδειγμα, υπάρχουν γλώσσες με δύο τιμές γένους, όπως είναι η Ιταλική, με τρεις τιμές, όπως είναι η Ελληνική και η Γερμανική ή ακόμη και με δεκατέσσερις, όπως είναι η γλώσσα Ζουλού (γλώσσα Μπαντού της Αφρικής). Ομιλητές γλωσσών με δύο ή τρεις τιμές γένους, βρίσκουν ασυνήθιστη τη διαπίστωση πως υπάρχουν γλώσσες με περισσότερες τιμές, καθώς όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή του Κεφαλαίου, το γραμματικό γένος θεωρείται στενά συνυφασμένο με το φυσικό γένος (άρρεν και θήλυ) (Τοπιντζή, 2021). Αξίζει, επομένως, να σχολιαστεί, πως δεν υπάρχει μόνο ο παράγοντας του φυσικού γένους, αλλά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και άλλοι σημασιολογικοί συντελεστές[4], οι οποίοι επηρεάζουν τον καθορισμό του.

Επιπλέον, όπως αναφέρεται στην Τοπιντζή (2021), καθώς το γένος αποτελεί μία ευρύτερη γραμματική κατηγορία, η χρήση του όρου «ονοματική τάξη» (noun class) πιθανόν να εξυπηρετεί καλύτερα, έναντι του όρου «γένος», ιδιαιτέρως σε γλώσσες που λαμβάνουν περισσότερες (των τριών) τιμές (βασισμένες σε στοιχεία όπως η εμψυχότητα, τα σχήματα, ομάδες φυτών και αντικειμένων κλπ).

Τέλος, είναι σημαντικό να κρατήσουμε από τους Corbett (1991), την Audring (2008), και πολλούς άλλους, ότι το γένος είναι ένα γραμματικό χαρακτηριστικό των ουσιαστικών και αποτελείται από δύο βασικές έννοιες: την απόδοση (assignment) και τη συμφωνία (agreement). Συνδέοντας όλες τις πληροφορίες που δόθηκαν και μελετώντας εκτενώς τη βιβλιογραφία, θα παρατηρηθεί πως πράγματι λαμβάνει χώρα αυτή η διάκριση μεταξύ της απόδοσης και της συμφωνίας του γένους. Η απόδοση σχετίζεται με το λεξικό και η συμφωνία αναφέρεται στη συντακτική σχέση, μεταξύ των λεξικών στοιχείων που συνεκφέρονται με τα ουσιαστικά (Paspali, 2019, μεταξύ πολλών άλλων).

2.1.1. Απόδοση και Συμφωνία γένους

Κατά τον Corbett (1991:7), ένας φυσικός ομιλητής μιας γλώσσας με γένη έχει την ικανότητα να αποδίδει γένος στα ονόματα, ακόμη κι αν πρόκειται για νεολογισμούς ή δάνειες λέξεις. Η απόδοση του γένους εξαρτάται από δύο βασικά είδη πληροφορίας, τα οποία παρέχονται από το ουσιαστικό. Το πρώτο σχετίζεται με τη σημασία και το δεύτερο με τη μορφή. Συνεπώς, υπάρχουν δύο βασικά συστήματα ανάθεσης γένους: τα σημασιολογικά συστήματα (semantic systems) και τα τυπικά συστήματα (formal systems).

Τα σημασιολογικά συστήματα διακρίνονται σε αυστηρά σημασιολογικά (strict semantic systems) και σε κυρίως σημασιολογικά (predominantly semantic systems). Γλώσσες στις οποίες το γένος καθορίζεται από τη σημασία του ουσιαστικού ανήκουν στην πρώτη κατηγορία. Γλώσσες, επομένως, που εξαρτώνται αποκλειστικά απο σημασιολογικά κριτήρια, όπως για παράδειγμα είναι τα αγγλικά:

(1) **the** <u>woman</u>
[**η** γυναίκα]

[4] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά βλ. Corbett (1991), Aikhenvald (2017), Τοπιντζή (2021), και άλλους.

(2) **the** man
[**ο** άντρας]

Στα αγγλικά, τα φαινόμενα συμφωνίας γένους αποτυπώνονται στις αντωνυμίες που είναι θηλυκές για το (1) (she), αρσενικές για το (2) (he) και ουδέτερες για τα άψυχα ("it" για το "the table" ή "the ball"). Αυτό θεωρείται ένα καθαρά σημασιολογικό σύστημα απόδοσης γένους, όπως και οι Δραβιδικές γλώσσες (βλ. Corbett 1991).

Γλώσσες, οι οποίες ενέχουν εξαιρέσεις και το γένος δεν καθορίζεται απολύτως από τη σημασία του ουσιαστικού, ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία (κυρίως σημασιολογικά συστήματα). Για παράδειγμα, στη γλώσσα Σουαχίλι (γλώσσα της κεντρικής Αφρικής), υπάρχουν διαφορετικά μορφήματα τα οποία ονομάζονται «ονοματικοί ταξινομητές», που υποδηλώνουν το ανθρώπινο (m- ενικός, wa- πληθυντικός) ή μη ανθρώπινο (ki- ενικός, vi- πληθυντικός) χαρακτηριστικό, όπως φαίνεται στα παραδείγματα (3) και (4) που ακολουθούν (Mpiranya, 2014:9). Όμως, σύμφωνα με τον Corbett (1991:13), οι γλώσσες αυτές έχουν και ένα σημασιολογικό υπόλειμμα (semantic residue), το οποίο δεν κατανέμεται μόνο σε μία τιμή γένους με σημασιολογικά κριτήρια.

(3) **m**toto [παιδί], **wa**toto [παιδιά]

(4) **ki**tabu [βιβλίο], **vi**tabu [βιβλία]

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των σημασιολογικών συστημάτων για την απόδοση του γένους, ακολουθεί η παρουσίαση των τυπικών συστημάτων, τα οποία σχετίζονται με τη μορφή και διακρίνονται, επίσης, σε δύο τύπους: στα φωνολογικά και στα μορφολογικά συστήματα (Corbett, 1991). Η μορφή «συστεγάζει» τη φωνολογία και τη μορφολογία, καθώς γίνεται λόγος για ηχητικές και λεξικές δομές (sound and word structure) (για περισσότερα σχετικά βλ. Corbett 1991). Επομένως, οι γλώσσες που ανήκουν στα τυπικά συστήματα, δεν αποδίδουν το γένος μόνο βάσει σημασιολογικών διακρίσεων, αλλά και με τυπικούς κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν την τιμή του γένους του ουσιαστικού, βασισμένοι στη μορφή (για παράδειγμα, τα άψυχα κατανέμονται σε γένη όπως το αρσενικό και το θηλυκό με κριτήρια φωνολογικά ή μορφολογικά και δεν είναι πάντα ουδέτερα). Τέλος, ο Corbett υποστηρίζει ότι η απόδοση του γένους είναι μία διαδικασία αρκετά προβλέψιμη, η οποία ωστόσο, εξαρτάται από σημασιολογικά και τυπικά (μορφο-φωνολογικά) χαρακτηριστικά. Δεν υφίσταται ανθρώπινη γλώσσα η οποία να έχει αμιγώς τυπικό σύστημα απόδοσης γένους, δεδομένου ότι για τα έμψυχα γενικά ακολουθούνται σημασιολογικά κριτήρια (π.χ. **ο άνδρας**, **η γυναίκα**, βλ. και Kupisch, Akpinar & Stöhr 2013:153).

Όσον αφορά τη συμφωνία του γένους, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί, πως πρόκειται για μία συντακτική διαδικασία, η οποία λαμβάνει χώρα στο νοητικό λεξικό και πραγματοποιείται εσωτερικά μίας ονοματικής φράσης ή γενικότερα μίας πρότασης (Nickels, Biedermann, Fieder & Schiller, 2015). Σύμφωνα με

τον Corbett (1991, 2006:4), τα στοιχεία (στην προκειμένη τα ουσιαστικά), που καθορίζουν τη συμφωνία ονομάζονται «ελεγκτές» (controllers) και οι λέξεις που καθορίζονται από αυτά, «στόχοι» (targets). Για να υπάρξει σύναψη συμφωνίας, το γένος του στόχου πρέπει να είναι σε συμφωνία με το γένος του ελεγκτή, όταν βρίσκονται στο ίδιο πεδίο συμφωνίας (agreement domain). Στόχος μπορεί να θεωρηθεί οποιαδήποτε λέξη είναι σε θέση να πραγματοποιήσει συμφωνία με το ουσιαστικό (άρθρο, επίθετο, αντωνυμία κ.ο.κ.), όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα[5]:

Σχήμα 2.1: Συμφωνία γένους μεταξύ επιθέτου και ουσιαστικού κατά τον Corbett (1991)

Στο (5) βλέπουμε ένα παράδειγμα συμφωνίας στα ισπανικά, με βάση τους παραπάνω κανόνες:

(5) α. l**a** niñ**a** pequeñ**a**
[το κορίτσι μικρό = το μικρό κορίτσι]

β. **el** niñ**o** pequeñ**o**
[το αγόρι μικρό = το μικρό αγόρι]

Στο παράδειγμα (5α) ο ελεγκτής είναι το ουσιαστικό θηλυκού γένους “niña” και οι στόχοι είναι το οριστικό άρθρο “la” και το επίθετο “pequeña”, που συμφωνούν σε γένος (και αριθμό) με το ουσιαστικό. Αντιστοίχως, στο παράδειγμα (5β), ο ελεγκτής είναι το ουσιαστικό αρσενικού γένους “niño” και οι στόχοι “el” και “pequeño”, οι οποίοι συμφωνούν με το ουσιαστικό, λαμβάνοντας αυτήν την φορά, την τιμή του αρσενικού.

Μιλώντας για σύναψη συμφωνίας, ο Corbett (1979:204) κάνει λόγο για συντακτική και σημασιολογική συμφωνία μεταξύ των στόχων και των ελεγκτών. Κατά τον Corbett, επομένως, υπάρχει μία Ιεραρχία Συμφωνίας (Agreement Hierarchy), σύμφωνα με την οποία κατατάσσονται οι στόχοι που προσδιορίζουν τους ελεγκτές, με βάση τις σημασιοσυντακτικές σχέσεις που συνάπτουν (Σχήμα 2.2).

Σχήμα 2.2: Ιεραρχία Συμφωνίας προσδιοριστών του ονόματος κατά τον Corbett (1979)

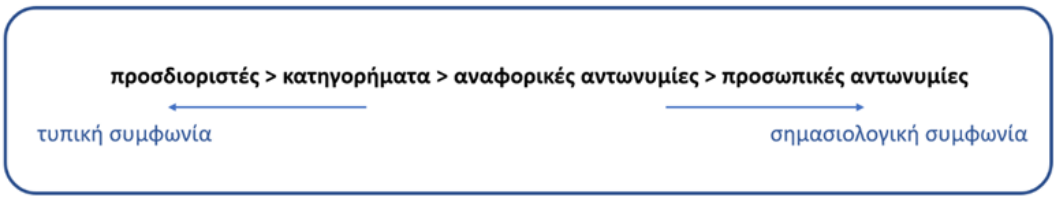

[5] Απεικόνιση σχήματος 2.1 εμπνευσμένη από Τζοβάρα (2017).

Παρατηρώντας το Σχήμα 2.2, γίνεται αντιληπτό, πως όσο πιο αριστερά βρίσκεται το λεξικό στοιχείο που προσδιορίζει το ουσιαστικό, τόσο πιο πιθανή είναι η πραγμάτωση της τυπικής (συντακτικής) συμφωνίας. Αντιθέτως, όσο πιο δεξιά λαμβάνει θέση, τόσο πιο πιθανή είναι η πραγμάτωση της σημασιολογικής συμφωνίας. Επιπροσθέτως, ο Corbett επεξηγεί, ότι η σύναψη τυπικής συμφωνίας που λαμβάνει χώρα σε μία συγκεκριμένη θέση, πραγματώνεται και σε όλες τις θέσεις που βρίσκονται στα αριστερά της. Αντιστρόφως, στην περίπτωση σημασιολογικής συμφωνίας σε μία θέση στην ιεραρχία, ομοίως, θα λάβει χώρα και σε όλες εκείνες που βρίσκονται στα δεξιά της. Η ιεράρχηση ξεκινά από τους προσδιοριστές (επιθετικούς προσδιορισμούς) που εντοπίζονται εντός της ονοματικής φράσης (attributive) (όπως το παράδειγμα 5 που σημειώθηκε παραπάνω), έπειτα συνεχίζει με το κατηγόρημα (predicate) και στη συνέχεια ακολουθούν οι αναφορικές αντωνυμίες (relative pronouns) και οι προσωπικές αντωνυμίες (personal pronouns). Στην έρευνα που λαμβάνει χώρα στην παρούσα διπλωματική, όπως σημειώθηκε στην εισαγωγή, θα γίνει αναφορά μόνο στους επιθετικούς προσδιορισμούς εντός της ονοματικής φράσης και στα κατηγορήματα εξωτερικά αυτής.

Στη γλωσσολογική θεωρία της Γενετικής Γραμματικής (και ιδιαίτερα στο μοντέλο του Μινιμαλισμού), όπως αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην Κόντα (2013), θεωρείται ότι υπάρχει ένας συγκεκριμένος μηχανισμός «ελέγχου» των χαρακτηριστικών, όσον αφορά τη συμφωνία μεταξύ ονομάτων και λεξικών στοιχείων που τα προσδιορίζουν ως προς το γένος (Chomsky 1995, 2000, 2001, Carstens 2000). Ειδικότερα, σε γλώσσες με γραμματικό γένος όπως είναι τα ελληνικά, τα ουσιαστικά-ελεγκτές φέρουν μία συγκεκριμένη τιμή ενός ερμηνεύσιμου χαρακτηριστικού [iφ] του γένους, σε αντίθεση με τα άρθρα και τα επίθετα (στόχους), τα οποία φέρουν μη ερμηνεύσιμα χαρακτηριστικά [uφ]. Στο επίπεδο της Λογικής Μορφής (Logical Form- LF), τα μη ερμηνεύσιμα χαρακτηριστικά των άρθρων και των επιθέτων «ελέγχονται» από την τιμή του γένους που κατέχει το ουσιαστικό, το οποίο αποτελεί την κεφαλή της Ονοματικής Φράσης (ΟΦ) και έπειτα διαγράφονται. Μετά τον «έλεγχο», λαμβάνουν συγκεκριμένη τιμή γραμματικού γένους σε επίπεδο Φωνητικής Μορφής (Phonetic Form -PF) και συνεπώς, η συντακτική αναπαράσταση αποτελείται αποκλειστικά από ερμηνεύσιμα χαρακτηριστικά.

Μία παρόμοια προσέγγιση, είναι εκείνη των διπλών χαρακτηριστικών (dual feature system) της Wurmbrand (2017), όπου γίνεται διαχωρισμός του γένους (και του αριθμού) σε ερμηνεύσιμα και μη ερμηνεύσιμα χαρακτηριστικά. Τα ερμηνεύσιμα αποδίδουν σημασιολογική συμφωνία και τα μη ερμηνεύσιμα μορφο-φωνολογική συμφωνία. Ακολουθεί σχηματικά (Σχήμα 2.3)[6] η απεικόνιση του συστήματος:

[6] Αυτούσια απεικόνιση σχήματος από τους Adamson και Anagnostopoulou (2021).

Σχήμα 2.3: Σύστημα διπλών χαρακτηριστικών (Wurmbrand, 2017)

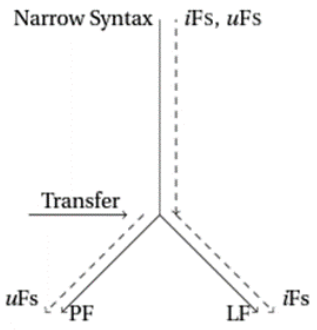

Τέλος, πριν προχωρήσουμε στην επόμενη ενότητα, όπου θα γίνει μία εκτενέστερη αναφορά σχετικά με το γραμματικό γένος στην ελληνική γλώσσα, παρατίθενται σχηματικά (Σχήμα 2.4) τα βασικά σημεία των παραπάνω, όσον αφορά την γενικότερη εικόνα που υπάρχει στη βιβλιογραφία σχετικά με την απόδοση και τη συμφωνία του γένους.

Σχήμα 2.4: Σύνοψη χαρακτηριστικών γραμματικού γένους

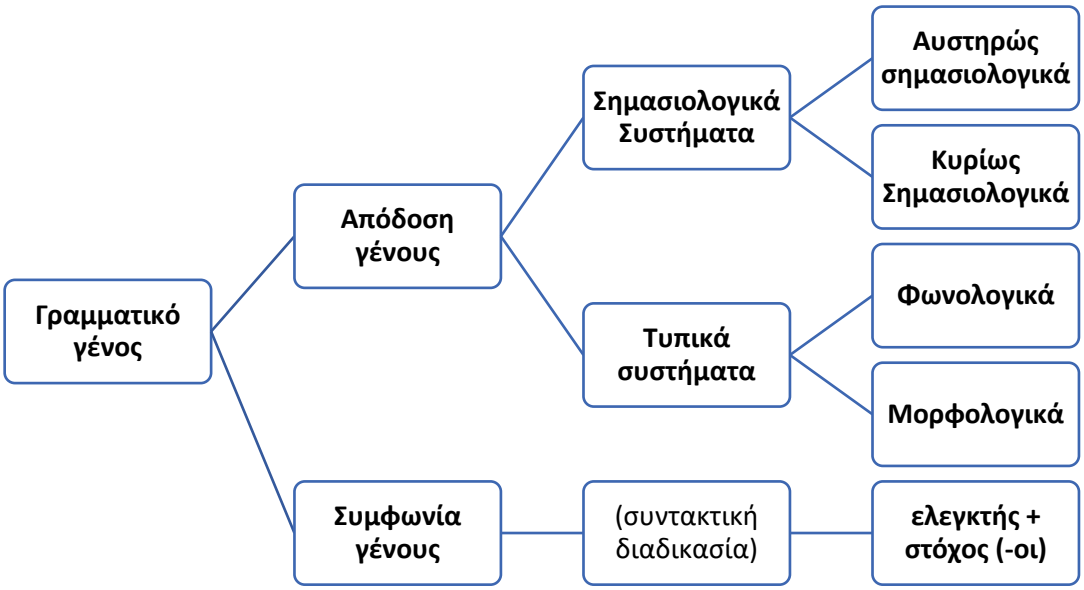

2.2. Γραμματικό γένος στην ελληνική γλώσσα

Στην ελληνική γλώσσα, όπως αναφέρεται στις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003:14), παρά τις μεταβολές του ονοματικού συστήματος, διατηρείται ως βασικό χαρακτηριστικό του ονόματος, η τριμερής διάκριση του γένους σε: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο, όπως στην αρχαία Ελληνική. Ακόμη, σύμφωνα με μελέτες, η τιμή του ουδετέρου γένους φαίνεται να είναι αυτή που κατακτάται πρώτη και περισσότερο «άκοπα» σε σχέση με το αρσενικό και το θηλυκό (Stephany 1997, Mastropavlou 2006).

Στη σύγχρονη έρευνα υπάρχουν πολλές και διαφορετικές προτεινόμενες αναλύσεις σχετικά με το φαινόμενο του ελληνικού γραμματικού γένους. Ένα αναμφισβήτητο χαρακτηριστικό της ε λληνικής γλώσσας αποτελεί η πλούσια μορφολογία της, χαρακτηριστικό το οποίο ασφαλώς, δε θα γινόταν να απουσιάζει από το γένος. Επομένως, το γένος διακρίνεται σχεδόν πάντα μορφολογικά τόσο στα ουσιαστικά, όσο και στις λέξεις που τα περιβάλλουν, απηχώντας τη σύναψη συμφωνίας, όπως φαίνεται στο παράδειγμα που ακολουθεί:

(6) **Η** (θηλ.ονομ.) αληθιν**ή** (θηλ.ονομ.) αγάπ**η** (θηλ.ονομ.)
[στόχος] [στόχος] ← [ελεγκτής]

Αν έθετε κανείς την ερώτηση, τί παρατηρούμε, όταν μελετάμε τα μορφολογικά επιθήματα που καθορίζουν το γένος στην ελληνική γλώσσα, θα έπρεπε να λάβει τουλάχιστον δύο απαντήσεις. Η πρώτη σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία επιθήματος (ή κατάληξης) με μία συγκεκριμένη τιμή γραμματικού γένους. Συνεπώς, περισσότερα επιθήματα από ένα, μπορούν να αντιστοιχούν σε μία τιμή (Πίνακας 2.1). Βλέποντας, για παράδειγμα, τα Α1- Α4 στον πίνακα που ακολουθεί, παρατηρούμε τα τέσσερα διαφορετικά επιθήματα -ος, -ας, -ης και -ές, τα οποία μπορεί να λάβει το αρσενικό γένος στην Ελληνική. Όμοια, συμβαίνει και με την τιμή του θηλυκού (Β1-Β4) με τα επιθήματα -ος[7] , -α, -η και -ού καθώς και με του ουδετέρου (Γ1-Γ4) -ος, -ο, -α και -ι.

Πίνακας 2.1: Μορφολογικές καταλήξεις στις τιμές γένους της ελληνικής γλώσσας

		1	2	3	4
Α	**Αρσενικό γένος** (Ονομαστική πτώση Ενικός αριθμός)	ήλι-ος	μήν-ας	χάρτ-ης	καφ-ές
Β	**Θηλυκό γένος** (Ονομαστική πτώση Ενικός αριθμός)	έξοδ-ος	θάλασσ-α	αγάπ-η	αλεπ-ού
Γ	**Ουδέτερο γένος** (Ονομαστική πτώση Ενικός αριθμός)	έδαφ-ος	κρύ-ο	σώμ-α	λουλούδ-ι

Η δεύτερη απάντηση, αφορά το ίδιο το γραμματικό γένος, του οποίου και οι τρεις τιμές (αρσενικό ή θηλυκό ή ουδέτερο), μπορούν να λάβουν τα ίδια απολύτως μορφολογικά επιθήματα. Για παράδειγμα, η ίδια μορφολογική κατάληξη -ος λαμβάνει χώρα και στις τρεις διαφορετικές τιμές του γένους (1Α-Γ). Ακόμη, το ίδιο συμβαίνει και με την κατάληξη -α στα 2Β και 3Γ. Επιπλέον, το αρσενικό ουσιαστικό «ήλιος» και το θηλυκό ουσιαστικό «έξοδος» έχουν ακριβώς την ίδια κλίση, με μοναδική ειδοποιό διαφορά την κλίση του άρθρου

[7] Όπως αναφέρεται στη Ράλλη σε υποσημείωση (2003:63): «Αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα θηλυκά ουσιαστικά σε -ος, έχουν επιβληθεί από την καθαρεύουσα. Εντούτοις, σήμερα είναι πλήρως ενσωματωμένα στο καθημερινό λεξιλόγιο και συμμετέχουν στο σχηματισμό λέξεων (λ.χ. σύνθεση) ιδιαίτερα στην επιστημονική ορολογία.»

τους. Αν δεν υπήρχε η συντακτική συμφωνία μεταξύ του άρθρου και της λέξης, θα ήταν φαινομενικά αδύνατο να αποδώσουμε μία τιμή γένους.

Τέλος, παρατηρώντας τα 3Β-4Γ του Πίνακα 2.1 και τα παραδείγματα (7)-(8) που ακολουθούν, καταλήγουμε στη διαπίστωση, ότι η μορφολογία στην ελληνική γλώσσα, οδηγεί στην ύπαρξη συγκρητισμού[8], την οποία, ωστόσο, πολλές φορές αποσαφηνίζει η ορθογραφία (Paspali, 2019:70).

(7) αληθιν**ής** (θηλ.γενική) αγάπ**ης** (θηλ.γενική)
[στόχος] ← [ελεγκτής]

(8) πλατ**ύς** (αρσεν.ονομ.) καθρέφτ**ης** (αρσεν.ονομ.)
[στόχος] ← [ελεγκτής]

Κάνοντας μια ακόμη αναφορά στο φυσικό γένος, όπως υποστηρίζουν οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου το φύλο δηλώνεται στα (περισσότερα[9]) έμψυχα αντικείμενα αναφοράς, παράλληλα με τη διάκριση του γραμματικού γένους. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να γίνει σαφής η ανάγκη του διαχωρισμού του γραμματικού γένους από το φυσικό, καθώς γλωσσικά (και διαγλωσσικά) μπορεί να υπάρξουν αναντιστοιχίες όπως φαίνεται στο παράδειγμα που ακολουθεί (Anagnostopoulou, 2017):

(9) α. **Το** όμορφ**ο** κορίτσι.
[φυσικό γένος: θηλυκό ≠ γραμματικό γένος: ουδέτερο]

β. ***Η** όμορφ**η** κορίτσι.
[*φυσικό γένος: θηλυκό = γραμματικό γένος: θηλυκό]

Στο παράδειγμα (9α) παρατηρείται ότι το «κορίτσι» αποτελεί ένα έμψυχο αντικείμενο αναφοράς (φυσικού) γένους θηλυκού, το οποίο διαφέρει όσον αφορά το γραμματικό γένος, καθώς λαμβάνει την τιμή του ουδετέρου. Η σύναψη συμφωνίας είναι επιτυχής, καθώς το ουσιαστικό-ελεγκτής «κορίτσι» συμφωνεί σε γραμματικό γένος (και αριθμό) με τους στόχους «το» και «όμορφο». Αντίθετα, στο παράδειγμα (9β), το ουσιαστικό «κορίτσι» συμφωνεί ως προς το φυσικό γένος με το άρθρο και το επίθετο, με αποτέλεσμα η σύναψη συμφωνίας να είναι ανεπιτυχής. Συνεπώς, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων το φυσικό γένος ταυτίζεται με το γραμματικό στα έμψυχα/ανθρώπινα, ωστόσο αυτό δε συμβαίνει πάντα.

Ακόμη, οι Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου σε συμφωνία με αυτό που υποστηρίζει η Ράλλη (2003), αναφέρουν ότι το γραμματικό γένος, υπό το πρίσμα της μορφολογίας, είναι εγγενές και αυθαίρετο λεξικό χαρακτηριστικό, το οποίο εμπεριέχεται σε κάθε ουσιαστικό. Ωστόσο, σε αντίθεση με τη

[8] Ο συγκρητισμός αναφέρεται σε δύο (ή περισσότερες) ίδιες μορφές, οι οποίες έχουν διαφορετικές μορφο-συντακτικές λειτουργίες. Αποτελεί συχνό φαινόμενο στη μορφολογία της Ελληνικής γλώσσας (Ralli, 1997:54).
[9] Χρησιμοποιώ τη λέξη «περισσότερα» καθώς όσον αφορά τα έμψυχα μη ανθρώπινα αντικείμενα αναφοράς (ζώα), δεν είναι τόσο ξεκάθαρη η διάκριση (βλ. Anagnostopoulou, 2017).

Ράλλη (2003), ισχυρίζονται ότι δεν μπορεί να υπάρχει ταύτιση του γένους με κάποιο συγκεκριμένο τμήμα του ουσιαστικού, καθώς η λεξική δόμηση είναι μια αρκετά σύνθετη διαδικασία. Επιπλέον, παρά την αυθαιρεσία του, λειτουργεί με συστηματικότητα, όσον αφορά την απόκτηση δάνειων λέξεων (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1994). Υποστηρίζουν, επιπροσθέτως, πως το γένος των ουσιαστικών δύναται να αποδοθεί σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της μορφής και της σημασίας τους.

Όσον αφορά τη μορφή, θεωρούν ότι υπάρχουν μορφολογικά επιθήματα συμφώνων ή φωνηέντων, τα οποία αντιπροσωπεύουν μία κλιτική τάξη. Σύμφωνα με τη Ράλλη (2003:64), η οποία βασίζεται σε προηγούμενες αναλύσεις της στο παρελθόν (Ralli, 2002a, 2002b), η κλιτική τάξη είναι «ο μορφολογικός δείκτης της ομάδας των τύπων που περιλαμβάνονται στο κλιτικό παράδειγμα μίας λέξης». Από την άλλη, όσον αφορά τη σημασία, οι ερευνήτριες υποστηρίζουν ότι τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά (± εμψυχότητας, ± ανθρώπινου) παίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τις περισσότερες φορές υπάρχει άμεση σύνδεση φυσικού και γραμματικού γένους.

Βασική τοποθέτησή τους αποτελεί η άποψη ότι στην ελληνική γλώσσα υπάρχει ένα κύριο και πρωτοτυπικό σύστημα γένους, το οποίο ενέχει ορισμένες εξαιρέσεις, καθώς και ένα σύστημα προκαθορισμένων κανόνων[10] (default rules) για την απόδοση του. Υποστηρίζουν την άποψή τους μέσα από επιχειρήματα συγχρονίας, διαχρονίας και τρόπου κατάκτησης της γλώσσας (και σε Γ1 και σε Γ2 ομιλητές). Ωστόσο, αυτό το πρωτοτυπικό σύστημα συνδιαμορφώνεται με κάποιες μη πρωτοτυπικές κατηγορίες και δε λαμβάνει «τη μορφή ενός δυαδικού χαρακτηριστικού, αφού υπάρχουν κεντρικές, ενδιάμεσες και περιφερειακές κατηγορίες» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2003:24).

Συνεπώς, υπάρχουν πρωτοτυπικά αρσενικά ουσιαστικά, τα οποία από άποψη σημασίας, έχουν αντικείμενα αναφοράς αρσενικά φυσικού γένους και από άποψη μορφής έχουν κατάληξη -ς (π.χ. πατέρας). Αντίστοιχα, υπάρχουν και μη πρωτοτυπικά αρσενικά ουσιαστικά, που περιλαμβάνονται είτε σε κατηγορίες μη έμψυχων είτε σε κατηγορίες άκλιτων ουσιαστικών (π.χ. ουρανός, κομάντο).

Όμοια συμπεριφορά έχουν και τα ουσιαστικά θηλυκού γένους. Τα πρωτοτυπικά θηλυκά ουσιαστικά είναι έμψυχα με θηλυκό φυσικού γένους αντικείμενο αναφοράς (σημασία) και οι καταλήξεις -α, -η και -ού αποτελούν δείκτες που το υποδηλώνουν (μορφή). Τα μη πρωτοτυπικά θηλυκά ουσιαστικά ανήκουν κι αυτά σε τρεις κατηγορίες έμψυχων και μία κατηγορία άψυχων ουσιαστικών. Στην πρώτη, ανήκουν εκείνα τα ουσιαστικά που έχουν ως αντικείμενο αναφοράς το αρσενικό (φυσικό γένος) όπως «φρουρά» (ανδρών). Στη δεύτερη, ανήκουν τα επίκοινα[11] χαρακτηριστικά τα οποία δηλώνουν οντότητες και των δύο φυσικών γενών

[10] Οι ίδιες χρησιμοποιούν τον όρο "«ερήμην» (δικανικός λόγος: ερήμην των άλλων) κανόνες", ωστόσο θεωρώ τη χρήση του όρου «προκαθορισμένοι» πιο οικεία.

[11] Για περισσότερα σχετικά με την εξέλιξη του γένους σε αυτήν την κατηγορία ουσιαστικών βλ. Χειλά- Μαρκοπούλου (2003:162).

(όπως γλωσσολόγος, φιλόλογος, γιατρός κ.ο.κ). Στη συνέχεια, στην τρίτη κατηγορία, περιλαμβάνονται άκλιτες δάνειες λέξεις (π.χ. μπέιμπισιτερ) και στην τέταρτη και τελευταία, όσα λήγουν σε -ς, όπως για παράδειγμα η λέξη «πρόοοδος» (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, 2003:27).

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση της πρωτοτυπικότητας, αναφορικά με το γένος του ουδετέρου, όλα τα πρωτοτυπικά ουδέτερα ουσιαστικά είναι μη έμψυχα και όσον αφορά τη μορφή τους είναι είτε άκλιτα, είτε κλιτά που λήγουν σε -ο, -ι και -α. Εντούτοις, συνδέονται με διαφορετικές κλιτικές τάξεις από εκείνες των θηλυκών σε -η και -α. Ακόμη, υπάρχουν περιπτώσεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήμα (ρηματικό θέμα) με κατάληξη -μα (π.χ. κλάμα). Τέλος, μη πρωτοτυπικά ουδέτερα θεωρούνται και εκείνα που είναι μεν άψυχα, αλλά έχουν κατάληξη -ν (π.χ. φωνήεν) ή -ς (π.χ. φως).

Στον πίνακα[12] 2.2 που ακολουθεί, συνοψίζονται τα χαρακτηριστικά της πρωτοτυπικότητας στα γένη με βάση τις ερευνήτριες:

Πίνακας 2.2: Χαρακτηριστικά Πρωτοτυπικότητας για κάθε τιμή γένους με βάση τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003)

[γραμματικό γένος]	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**Ουδέτερο**
[φυσικό γένος]	άρρεν	-άρρεν	Ø ή ± άρρεν
[καταλήξεις κλιτικής τάξης]	-ς	-α	-ο
		-η	-ι
		-ού	-α
			άκλιτα

Ακολούθως, η Χριστοφίδου (2003) πραγματοποιεί μία «φυσική προσέγγιση», όσον αφορά το θέμα της απόδοσης του γένους στην ελληνική γλώσσα. Η φυσική θεωρία, σύμφωνα με την ερευνήτρια (2003:102) «ανήκει στις λειτουργικές γλωσσολογικές θεωρίες και αντιμετωπίζει τη γλώσσα ως ένα δυναμικό σύστημα γλωσσικών σημείων με δύο βασικές λειτουργίες, την επικοινωνιακή και τη γνωστική». Με βάση πέντε κριτήρια[13], σύμφωνα πάντα με την ερευνήτρια, πραγματοποιείται αντιστοίχιση του γένους και των κλιτικών τάξεων, καθώς τα παραγωγικότερα επιθήματα λαμβάνουν συγκεκριμένες τιμές γένους. Για τα αρσενικά οι παραγωγικές κλίσεις σχετίζονται με τις καταλήξεις -ας και -ης και δευτερευόντως -ος, για τα θηλυκά οι καταλήξεις -α (και -η) και για τα ουδέτερα οι καταλήξεις -ι (και -ο). Για την ανάλυση της, βασίζεται στον τρόπο λειτουργίας της γλώσσας κατά την ένταξη δάνειων λέξεων και κατά τη δημιουργία νέων (=νεολογισμών). Συνεπώς και σύμφωνα με τα παραπάνω, θηλυκά ουσιαστικά σε -ος και ουδέτερα σε -μα και -ος δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν όσον αφορά την απόδοση του γένους στα ελληνικά. Ολοκληρώνοντας, η ερευνήτρια

[12] Πίνακας αυτούσιος από το βιβλίο «Το γένος» σελ. 34 (Αναστασιάδη- Συμεωνίδη και Χειλά – Μαρκοπούλου, 2003) με ορισμένες αλλαγές στους όρους, ώστε να ακολουθείται η ροή του παρόντος κειμένου.
[13] Για περισσότερα βλ. Χριστοφίδου (2003:105).

επισημαίνει τη σημαντικότητα της σημασιολογίας, σχετικά με τον καθορισμό του γένους και υποστηρίζει πως πάντα οι σημασιολογικοί παράγοντες υπερέχουν έναντι των μορφολογικών (Χριστοφίδου, 2003:122).

Πίνακας 2.3: Επιθήματα για κάθε τιμή γένους με βάση την ανάλυση της Χριστοφίδου (2003)

[γραμματικό γένος]	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
[πρωτεύοντα επιθήματα]	-ας, -ης	-α	-ι
[δευτερεύοντα επιθήματα]	-ος	-η	-ο
		(-ος)	(-μα, -ος)

Αντίθετα, η Ράλλη (2003) στο πλαίσιο της γενετικής λεξικαλιστικής γραμματικής (Di Sciullo 1996, Ralli 1997, Ralli 1999), υποστηρίζει ότι το γένος αποτελεί λεξικό χαρακτηριστικό «υπό την έννοια ότι χαρακτηρίζει λεξικά στοιχεία ονοματικής φύσεως, ασχέτως αν αυτά είναι παράγωγα ή μη, αν κλίνονται ή όχι και ανεξάρτητα από κάθε δομική εξάρτηση» (Ράλλη, 2003:63). Συνεπώς, κατά τη Ράλλη, η μορφολογία διαδραματίζει σημαντικότερο ρόλο στην απόδοση του γραμματικού γένους σε σχέση με τη σημασιολογία, η οποία ασφαλώς δεν είναι ευκαταφρόνητη (όπως όταν γίνεται λόγος για χαρακτηριστικά που είναι έμψυχα και ανθρώπινα).

Σε γενικότερο πλαίσιο, όσον αφορά τα κλιτικά μορφοσυντακτικά χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τον Booij (1993: 42), όπως αναφέρεται στη συντακτική ανάλυση της Ralli (1997: 60), υπάρχουν χαρακτηριστικά δύο ειδών. Εκείνα που ορίζονται μέσα από τη μορφολογία (έμφυτα/εγγενή = inherent) κι εκείνα που ορίζονται μέσα από τη σύνταξη (περικειμενικά/συγκειμενικά = contextual). Ο Booij και η Ράλλη υποστηρίζουν, ωστόσο, πως είναι δύσκολο αυτά να διαχωριστούν, καθώς το ίδιο κλιτικό μόρφημα, δύναται να εκφράζει και τα δύο (π.χ. άνθρωπ-ος, το *-ος* δηλώνει ενικό αριθμό που θεωρείται εγγενής ιδιότητα αλλά ταυτόχρονα και ονομαστική πτώση που θεωρείται περικειμενική). Σύμφωνα με τη Ralli (1997: 61) όλα τα κλιτικά χαρακτηριστικά είναι μορφολογικά και η κλιτική διαδικασία αποτελεί μια μορφολογική διαδικασία.

Όπως προαναφέρθηκε στις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), σε συμφωνία με τη Ράλλη, το γένος θεωρείται έμφυτο/εγγενές και αυθαίρετο λεξικό χαρακτηριστικό το οποίο υπάρχει σε κάθε ουσιαστικό. Στην ανάλυση της Ράλλη (2003) ωστόσο, το γένος αποτελεί μία έμφυτη ιδιότητα των λημμάτων, επομένως των θεμάτων των ουσιαστικών[14].

Η ερευνήτρια, στηρίζοντας τη θεωρία των μορφολογικών χαρακτηριστικών, κατατάσσει τα ονόματα σε δύο κατηγορίες: στην πρώτη ανήκουν τα ονόματα με πλήρως προσδιορισμένα χαρακτηριστικά γένους (συγκεκριμένη τιμή γένους) και στη δεύτερη εκείνα που φέρουν υποπροσδιορισμένα χαρακτηριστικά

[14] Όπως αναφέρει η Ράλλη (2003) για τα λήμματα «καταχωρίζονται ως δέσμες χαρακτηριστικών που περιλαμβάνουν φωνολογικές, μορφολογικές συντακτικές και σημασιολογικές πληροφορίες».

(διαθέτουν εγγενώς το γένος, ωστόσο όχι με μία συγκεκριμένη τιμή). Ουσιαστικά όπως αυτά που λαμβάνουν την κατάληξη *-ος* (π.χ. γλωσσολόγος) είναι υποπροσδιορισμένα ως προς το γένος και συνεπώς, ο συγκρητισμός που λαμβάνει χώρα, επιλύεται μέσω της συντακτικής συμφωνίας (παράδειγμα 10):

(10) α. **Η** Ερωφίλη είναι **μία** εξαιρετικ**ή** γλωσσολόγ**ος**.

β. **Ο** Δημήτρης είναι **ένας** εξαιρετικ**ός** γλωσσολόγ**ος**.

Μία ακόμη διαφορά στις προσεγγίσεις των δύο ερευνητριών (Χριστοφίδου, Ράλλη) είναι ότι η δεύτερη θεωρεί πως το γένος και οι κλιτικές τάξεις δεν ταυτίζονται, παρά τη στενή τους επαφή (2003:60). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Spencer (1999:38), όπως αναφέρεται στη Ράλλη (2003:62), το χαρακτηριστικό του γένους πέρα από την κλίση, συμμετέχει και στη συντακτική διαδικασία της συμφωνίας. Ο καθορισμός του στα ελληνικά φαίνεται να εξαρτάται κυρίως από μορφολογικά κριτήρια που δε σχετίζονται μόνο με την κλίση, αλλά και με την παραγωγή και τη σύνθεση (Ράλλη, 2003).

Τέλος, η Ράλλη (2003) διακρίνει οκτώ κλιτικές τάξεις (ΚΤ) στα ελληνικά όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.4 που ακολουθεί, στις οποίες οι πληροφορίες γένους είναι σημαντικές:

Πίνακας 2.4: Οι κλιτικές τάξεις στην Ελληνική με βάση την ανάλυση της Ράλλη (2003)

ΚΛΙΤΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ	
ΚΤ1	(αρσενικά/ θηλυκά) = ανθρωπ-, ψηφ-
ΚΤ2	(αρσενικά) = μαχητη-, καφεδ-
ΚΤ3	(θηλυκά) = μητερα-, αλεπουδ-
ΚΤ4	(θηλυκά) = πολη-
ΚΤ5	(ουδέτερο) = βουν-
ΚΤ6	(ουδέτερο) = σπιτι-
ΚΤ7	(ουδέτερο) = κρατ-
ΚΤ8	(ουδέτερο) = σωμα-

Συνεχίζοντας την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας με την προσέγγιση των Alexiadou και Müller (2008), οι ερευνητές παρατηρούν πως το κλιτικό σύστημα των ονομάτων στα ελληνικά, εμφανίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό συγκρητισμό. Για την ανάλυση τους, βασίζονται στην Αρχή του Συγκρητισμού, η οποία υποστηρίζει ότι με την ύπαρξη μορφής υποδηλώνεται και η ύπαρξη λειτουργίας (εντος ορισμένου πεδίου, εκτός αν υπάρχουν αποδείξεις για το αντίθετο). Συνεπώς, προτείνουν ένα παρόμοιο κλιτικό σύστημα στα ελληνικά με εκείνο της Ράλλη (2003), με τη διαφορά ότι η δική τους κατηγοριοποίηση εστιάζει περισσότερο στην ύπαρξη του συγκρητισμού. Όπως δείχνουν, ο συγκρητισμός λαμβάνει χώρα και εντός της κλιτικής τάξης (εσωτερικός συγκρητισμός) και μεταξύ των κλιτικών τάξεων, όπου δύο ή περισσότερες τάξεις μοιράζονται τον ίδιο δείκτη κλίσης, είτε πρόκειται για ίδια πτώση είτε για διαφορετική (εξωτερικός συγκρητισμός).

Αναλυτικότερα, και χρησιμοποιώντας τις κλιτικές τάξεις της Ράλλη ως «πυξίδα», παρατηρούν ότι η ΚΤ1 η οποία περιέχει αρσενικά και ορισμένα θηλυκά, εμφανίζει ποικιλομορφία στους δείκτες κλίσης με μοναδική

περίπτωση εσωτερικού συγκρητισμού, την ονομαστική και κλητική του πληθυντικού (Πίνακας 2.5). Με βάση τον Ruge (1986:30), οι ερευνητές ονομάζουν τη συγκεκριμένη ΚΤ την «τάξη των επτά μορφών» (Alexiadou & Müller, 2008:16). Η ΚΤ2 περιέχει μόνο αρσενικά και οι ΚΤ3 και ΚΤ4 μόνο θηλυκά. Οι τρεις αυτές κλιτικές τάξεις εμφανίζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό εσωτερικό συγκρητισμό και υπακούουν στην Αρχή του Συγκρητισμού (S-principle)[15]. Οι υπόλοιπες ΚΤ5-8 είναι αυτές του ανήκουν στην τάξη του ουδετέρου. Συμπεραίνουν, εν κατακλείδι, ότι τα φωνολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά δεν είναι δυνατά για την πρόβλεψη της κλιτικής τάξης (Alexiadou & Müller, 2008:17-18).

Πίνακας 2.5: Κλιτικές τάξεις με βάση τους Alexiadou & Müller (2008)

	Τάξεις των 7 μορφών	**Αρχή του Συγκρητισμού**		
	ΚΤ1 (-ος)	ΚΤ2 (-ες, -ης, -ας)	ΚΤ3 (-η, -α)	ΚΤ4 (-η[16])
	Αρσενικό / Θηλυκό	Αρσενικό	Θηλυκό	Θηλυκό
Ονομαστική ενικού	-ος	-ς	Ø	Ø
Γενική ενικού	-ου	Ø	-ς	-ς
Αιτιατική ενικού	-ο	Ø	Ø	Ø
Κλητική ενικού	-ε	Ø	Ø	Ø
Ονομαστική πληθυντικού	-οι	-ες	-ες	-εις
Γενική πληθυντικού	-ών	-ων	-ων	-ων
Αιτιατική πληθυντικού	-ους	-ες	-ες	-εις
Κλητική πληθυντικού	-οι	-ες	-ες	-εις
	Τάξη Ουδετέρου			
	ΚΤ5 (-ο)	ΚΤ6 (-ι, -υ)	ΚΤ7 (-ος)	ΚΤ8 (-α, -υ[17])
	Ουδέτερο	Ουδέτερο	Ουδέτερο	Ουδέτερο
Ονομαστική ενικού	-ο	Ø	-ος	Ø
Γενική ενικού	-ου	-ου	-ους	-ος
Αιτιατική ενικού	-ο	Ø	-ος	Ø
Κλητική ενικού	-ο	Ø	-ος	Ø
Ονομαστική πληθυντικού	-α	-α	-η	-α
Γενική πληθυντικού	-ων	-ων	-ων	-α
Αιτιατική πληθυντικού	-α	-α	-η	-α
Κλητική πληθυντικού	-α	-α	-η	-α

Τέλος, στη βιβλιογραφία υπάρχει μία νέα κατηγοριοποίηση σύμφωνα με την Anastasiadi – Simeonidi (2012:29), όπως αναφέρεται στην Paspali (2019:79), η οποία βασίζεται στο θεωρητικό πλαίσιο της

[15] Σύμφωνα με τον Ruge (1986), όπως αναφέρεται στους Alexiadou & Müller (2008:17) οι συγκεκριμένες ΚΤ χαρακτηρίζονται από την εμφάνιση του -ς στον ενικό. Στην ΚΤ2 εμφανίζεται στην ονομαστική και στις ΚΤ3 και ΚΤ4 στη γενική.

[16] Διαφοροποίηση πληθυντικού σε -εις.

[17] Διαφοροποίηση γενικής πτώσης -ος.

Μορφολογίας των Παραδειγματικών Συναρτήσεων[18] (Stump, 2001) και προσδιορίζει έξι κλιτικές τάξεις στην Ελληνική. Στην ΚΤ1 ανήκουν αρσενικά ουσιαστικά με καταλήξεις -ας, -ης, -ους και -ες. Στην ΚΤ2 ανήκουν θηλυκά ουσιαστικά με καταλήξεις -α, -η και -ου και στην ΚΤ3 αρσενικά ουσιαστικά σε -ος. Ακόμη, η ΚΤ4 και ΚΤ5 αποτελείται από ουδέτερα ουσιαστικά, όπου στην ΚΤ4 λαμβάνουν καταλήξεις -ο και -ι και στην ΚΤ5 -μα, -ας και -υ. Τέλος, στην ΚΤ6 ανήκουν ουδέτερα ουσιαστικά με κατάληξη -ος. Σύμφωνα με την ερευνήτρια, όπως αυτή αναφέρεται στην Paspali (2019), οι ΚΤ1, ΚΤ2 και ΚΤ4 είναι οι πιο παραγωγικές για το κάθε γένος αντίστοιχα. Παρατίθεται ένας συγκεντρωτικός πίνακας (2.6) της προσέγγισης αυτής με παραδείγματα, για μια πιο ξεκάθαρη εικόνα προς μελέτη και σύγκριση.

Πίνακας 2.6: Κλιτικές τάξεις με βάση την Anastasiadi-Simeonidi (2012)

	ΚΤ1	**ΚΤ2**	**ΚΤ3**	**ΚΤ4**	**ΚΤ5**	**ΚΤ6**
	Αρσενικό	**Θηλυκό**	**Αρσενικό**	**ουδέτερο**	**ουδέτερο**	**Ουδέτερο**
Ονομαστική Πτώση Ενικός Αριθμός	μπαμπ-**ας**	μαμ-**α**	φακ-**ος**	αυγ-**ο**	κυ-**μα**	αγχ-**ος**
	τεμπελ-**ης**	ευχ-**η**		παιδ-**ι**	κρε-**ας**	
	παππ-**ους**	μαϊμ-**ου**			βραδ-**υ**	
	καφ-**ες**					

Ολοκληρώνοντας την ενότητα, είναι σημαντική μία σύντομη αναφορά στην κατηγορία των επιθέτων. Ο τρόπος που κλίνονται τα επίθετα είναι παρόμοιος με αυτόν των ουσιαστικών. Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ επιθέτων και ουσιαστικών έγκειται στον τρόπο πραγμάτωσης του γένους. Όσον αφορά το γένος, αυτό στα ουσιαστικά αποτελεί χαρακτηριστικό ταξινόμησης. Αντίθετα, το γένος στα επίθετα εξαρτάται πάντα από το γραμματικό γένος του ουσιαστικού που προσδιορίζει και συνεπώς, θεωρείται χαρακτηριστικό συμφωνίας (Baker 2008, Paspali 2019).

Σύμφωνα με τους Holton, Mackridge και Philippaki-Warburton (2004:54) οι βασικές κλίσεις των επιθέτων είναι οι επτά που αναφέρονται στον Πίνακα 2.7 που ακολουθεί.

Πίνακας 2.7: Κλίσεις επιθέτων με βάση τους Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton (2004)

	Παραδείγματα		
	Αρσενικό	**Θηλυκό**	**Ουδέτερο**
-ος, -η, -ο	ψηλός	ψηλή	ψηλό
-ος, -α, -ο	τέλειος	τέλεια	τέλειο
-ος, -ια, -ο	γλυκός	γλυκιά	γλυκό
-υς, -ια, -υ	βαρύς	βαριά	Βαρύ
-ης, -ης, -ες	ακριβής	ακριβής	Ακριβές
-ων, -ουσα, -ον	επείγων	επείγουσα	Επείγον
-ης, -α, -ικο	γκρινιάρης	γκρινιάρα	γκρινιάρικο

[18] Για τη θεωρία των παραδειγματικών συναρτήσεων ως βασική μονάδα θεωρείται η *λέξη* και δευτερευόντως το *μόρφημα* (για περισσότερα βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2012:28).

Ωστόσο, κατά τη Χειλά–Μαρκοπούλου (2003: 141), οι μορφές δεικτών συμφωνίας των επιθέτων διακρίνονται σε δύο ομάδες. Η πρώτη αποτελεί την ισχυρή ομάδα επιθέτων με δείκτες: *-ος* για το αρσενικό, *-η/ -α* για το θηλυκό και *-ο* για το ουδέτερο και η δεύτερη αποτελεί την περιφερειακή ομάδα, στην οποία ανήκουν οι δείκτες: *-ης, -ας, -ων* για το αρσενικό, *-ης, -ουσα* για το θηλυκό και *-υ, -ες, -ον* για το ουδέτερο (Πίνακας 2.8).

Πίνακας 2.8: Κλίσεις επιθέτων με βάση τη Χειλά-Μαρκοπούλου (2003)

	Αρσενικό	**Θηλυκό**	**Ουδέτερο**
Ισχυρή ομάδα	-ος	-η, -α	-ο
Περιφερειακή ομάδα	-ης, -ας, -ων	-ης, -ουσα	-υ, -ες, -ον

2.2.1. Δομές συμφωνίας γένους στην ελληνική γλώσσα

Η συμφωνία στην ελληνική γλώσσα εμφανίζεται μεταξύ πολλών κλιτών κατηγοριών, όπως είναι ενδεικτικά το άρθρο, το επίθετο, ακόμη και οι ρηματικοί τύποι. Όσον αφορά την ονοματική συμφωνία στα ελληνικά, παρατηρείται ότι εμφανίζεται κυρίως σε δύο δομικά πλαίσια· είτε ως «εσωτερική συμφωνία», δηλαδή λαμβάνει χώρα εντός της ονοματικής φράσης μεταξύ της κεφαλής (ουσιαστικό) και των προσδιοριστών της (άρθρο, επίθετο κ.ο.κ.), είτε ως «εξωτερική συμφωνία», η οποία πραγματοποιείται μεταξύ μίας ονοματικής φράσης και ενός κατηγορήματος. Αξιοσημείωτος είναι ο ρόλος που διαδραματίζει το ουσιαστικό της ονοματικής φράσης, καθώς αποτελεί πάντα τον «ρυθμιστή» της συμφωνίας.

Σύμφωνα με τον Κοντό και τους συνεργάτες του (1998:98), όπως αναφέρεται στις Τσαμαδού-Jacoberger και Χειλά-Μαρκοπούλου (2011), αναφορικά με το πρώτο δομικό πλαίσιο (εσωτερικά), υπάρχουν κατά κύριο λόγο δέκα πιθανές δομές της ονοματικής φράσης στην ελληνική γλώσσα (Πίνακας 2.9[19]):

Πίνακας 2.9: Δομές Ονοματικής Φράσης στην ελληνική γλώσσα

1	ΑΡΘΡΟ + ΟΝΟΜΑ [το αυτοκίνητο]
2	ΑΡΘΡΟ + ΕΠΙΘΕΤΟ + ΟΝΟΜΑ [το γρήγορο αυτοκίνητο]
3	ΔΕΙΚΤΙΚΟ + ΑΡΘΡΟ + ΟΝΟΜΑ [αυτό το αυτοκίνητο]
4	ΔΕΙΚΤΙΚΟ + ΑΡΘΡΟ + ΕΠΙΘΕΤΟ (+ ΑΡΘΡΟ) + ΟΝΟΜΑ [αυτό το γρήγορο (το) αυτοκίνητο]
5	ΠΟΣΟΤΙΚΟ + ΔΕΙΚΤΙΚΟ + ΑΡΘΡΟ + ΕΠΙΘΕΤΟ (+ ΑΡΘΡΟ) + ΟΝΟΜΑ [όλα αυτά τα γρήγορα (τα) αυτοκίνητα]
6	ΑΡΘΡΟ + ΟΝΟΜΑ + ΚΤΗΤΙΚΟ [το αυτοκίνητό μου]
7	(ΑΡΘΡΟ +) ΟΝΟΜΑ + ΟΝΟΜΑ ΟΜΟΙΟΠΤΩΤΟ [(μια) σειρά αυτοκίνητα]

[19] Πίνακας εμπνευσμένος από τις Τσαμαδού-Jacoberger και Χειλά-Μαρκοπούλου από το βιβλίο «Η σύνταξη στη μάθηση και στη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας» (2015:173).

8	(ΑΡΘΡΟ +) ΟΝΟΜΑ + ΠΡΟΘΕΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ [(μια) σειρά από αυτοκίνητα]
9	(ΑΡΘΡΟ +) ΟΝΟΜΑ (+ ΑΡΘΡΟ) + ΟΝΟΜΑ σε γενική πτώση [(το) τιμόνι (του) αυτοκινήτου]
10	ΑΡΘΡΟ + ΟΝΟΜΑ + ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ [το αυτοκίνητο που είδα]

Στην παρούσα διπλωματική, μελετήθηκε μόνο η δομή 2 (άρθρο + επίθετο + όνομα) όσον αφορά την εσωτερική συμφωνία. Αξιοσημείωτο είναι πως στη συγκεκριμένη περίπτωση εσωτερικής συμφωνίας γένους, είναι «πιθανή η φωνολογική αρμονία στις καταλήξεις των τριών στοιχείων, αλλά όχι απαραίτητη» (Τσιμπλή, 2003:176), όπως φαίνεται στα παραδείγματα που ακολουθούν:

(11) **Η** έξυπν**η** λύσ**η**.

(12) **Η** όμορφ**η** κοπέλ**α.**

Επιπλέον, ακολουθεί σε δενδρική αναπαράσταση το παράδειγμα της δομής 2 (Εικόνα 2.1), με βάση την «Υπόθεση Φράσης Προσδιοριστή» (DP Hypothesis) της γενετικής γραμματικής[20]. Η μέγιστη προβολή αποτελεί τη Φράση Προσδιοριστή (Φ.Πρ) με κεφαλή τον Προσδιοριστή και φράση συμπληρώματος αυτή του επιθέτου (Επ.Φ), η οποία επίσης λαμβάνει την ονοματική φράση (Ο.Φ) ως συμπλήρωμα.

Εικόνα 2.1: Δενδρική αναπαράσταση δομής εσωτερικής συμφωνίας Ονοματικής Φράσης

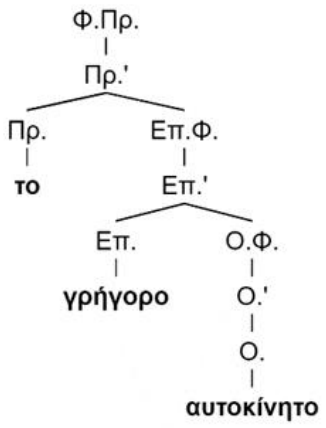

Αναφορικά με το δεύτερο δομικό πλαίσιο που μελετήθηκε στην παρούσα διπλωματική, παρουσιάζεται το ενδεικτικό παράδειγμα (13), όπου το «κορίτσι» αποτελεί τον ρυθμιστή της συμφωνίας (ελεγκτής) με το επίθετο «όμορφο» (στόχος) να λαμβάνει τη θέση του κατηγορήματος.

(13) Το **κορίτσι** είναι **όμορφο**.

[20] Ο ίδιος ο Noam Chomsky σε διάλεξη του το 2020 υποστήριξε, ότι οι δομές του ονόματος είναι βασικά ονοματικές φράσεις (NP), παρά την ευρέως αποδεκτή υπόθεση της DP.

Ακολουθεί, επίσης, για το παράδειγμα (13) μία συντακτική αναπαράσταση (Εικόνα 2.2), όπου η Φράση Κλίσης (Φρ.Κλ) αποτελεί τη μέγιστη προβολή, λαμβάνοντας ως συμπλήρωμα τη ρηματική φράση (Ρ.Φ) και κατ'επέκταση τον επιθετικό προσδιορισμό (Επ.Φ) που λειτουργεί ως κατηγόρημα.

Εικόνα 2.2: Δενδρική αναπαράσταση δομής εξωτερικής συμφωνίας Ονοματικής Φράσης.

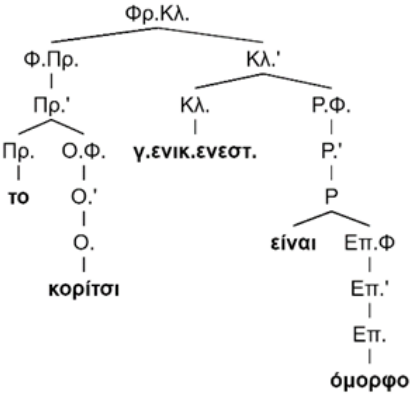

Σύμφωνα με την Alexiadou (2004), στην ελληνική γλώσσα, εν αντιθέσει με άλλες μορφολογικά πλούσιες γλώσσες, συντακτικά δεν υπάρχει μετακίνηση κεφαλής του ουσιαστικού, καθώς πάντα το ουσιαστικό ακολουθεί τα επίθετα που το προσδιορίζουν (εσωτερική συμφωνία). Επιπροσθέτως, προσδιοριστές όπως άρθρα και αντωνυμίες προηγούνται πάντοτε του ουσιαστικού όπως φανερώθηκε στο παράδειγμα (13).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, πως οι πιο πρόσφατες έρευνες (Kazana 2011, Anagnostopoulou 2017) έχουν επιχειρήσει να αναλύσουν το ελληνικό γένος και τη συμφωνία του, μέσω της συντακτικής διαδικασίας της παρατακτικής σύνδεσης των ονομάτων (και των προσδιοριστών τους). Σύμφωνα με αυτές τις έρευνες, το προκαθορισμένο/default γένος στα ελληνικά επηρεάζεται από την εμψυχότητα και το χαρακτηριστικό του ανθρώπινου ή μη.

2.3. Γραμματικό γένος στην αγγλική γλώσσα

Η αρχαία αγγλική γλώσσα είχε ένα σύστημα γραμματικού γένους παρόμοιο με αυτό της Ελληνικής. Πραγματοποιούταν δηλαδή η διάκριση αρσενικού, θηλυκού και ουδετέρου γένους (Jones, 1988). Στην πορεία εξέλιξης της γλώσσας, αυτό άλλαξε ριζικά και σήμερα η νέα Αγγλική σε μεγάλο βαθμό δεν έχει γραμματικό γένος, με την έννοια όλων των κατηγοριών των ουσιαστικών (και επιθέτων) που απαιτούν κλίση ή συμφωνία:

(14) **The** treasure.
[**Ο** θησαυρός.]
(15) **The** love.
[**Η** αγάπη.]
(16) **The** house.
[**Το** σπίτι.]

Ωστόσο, ως γλώσσα, διατηρεί χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το φυσικό γένος (φύλο), όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τις προσωπικές (παράδειγμα 17) και κτητικές αντωνυμίες (παράδειγμα 18). Όσον αφορά τη σύνταξη των παραδειγμάτων που ακολουθούν, τα 17α,γ έχουν την προσωπική αντωνυμία ως υποκείμενο της πρότασης και τα 17β,δ ως αντικείμενο, συνεπώς αιτιολογείται και η αλλαγή της μορφής.

(17) α. **He** loves me.
[**Αυτός** αγαπάει εμένα. = Αυτός με αγαπάει.]
β. I love **him**.
[Εγώ αγαπάω **αυτόν**. = Εγώ τον αγαπάω.]
γ. **She** loves me.
[**Αυτή** αγαπάει εμένα. = Αυτή με αγαπάει.]
δ. I love **her**.
[Εγώ αγαπάω **αυτήν**. = Εγώ την αγαπάω.]
(18) α. Those books are **his**.
[Αυτά βιβλία είναι (δικά) **του**. = Αυτά τα βιβλία είναι δικά του.]
β. Those books are **hers**.
[Αυτά βιβλία είναι (δικά) **της**. = Αυτά τα βιβλία είναι δικά της.]

2.4. Γραμματικό γένος στην ιταλική γλώσσα

Η προέλευση του ιταλικού γραμματικού γένους ανάγεται στη λατινική γλώσσα (Winters, 2020). Όπως η Αγγλική (από την αρχαία αγγλική), έτσι και η ιταλική γλώσσα διαφοροποιήθηκε από τη Λατινική στην πορεία της εξέλιξης της. Συνεπώς, στην ιταλική γλώσσα, όπως στις περισσότερες άλλες ρομανικές γλώσσες, το ιστορικό ουδέτερο έχει συγχωνευθεί με το αρσενικό και ως αποτέλεσμα απουσιάζει τιμή του ουδετέρου γένους. Κατά αυτόν τον τρόπο, κυριαρχούν το αρσενικό και το θηλυκό (Maiden & Robustelli, 2013:29). Σύμφωνα με τη Ζωγοπούλου (2009) τα ουσιαστικά που καταλήγουν (στον ενικό αριθμό) σε ***-o*** είναι συνήθως αρσενικού γένους (il libro = το βιβλίο), σε ***-a*** θηλυκού γένους (la festa = η γιορτή) και σε ***-e*** είτε αρσενικού (il padre = ο πατέρας) είτε θηλυκου γένους (la madre =η μητέρα). Ακόμη, η Ζωγοπούλου υποστηρίζει ότι στατιστικά το 75% των ουσιαστικών έχει κατάληξη ***-o*** και ***-a*** και μόνο το 25% έχει κατάληξη ***-e***.

Σημειώνεται πως, όταν ένα ουσιαστικό αναφέρεται σε έμψυχα αντικείμενα αναφοράς (ανθρώπους ή ζώα) τα οποία διαθέτουν φύλο, τις περισσότερες φορές αντιστοιχεί το γραμματικό γένος με το φυσικό. Υπάρχουν ουσιαστικά (όπως η περίπτωση των «επίκοινων» ουσιαστικών που αναφέρθηκε νωρίτερα στην ελληνική γλώσσα: φιλόλογος, γιατρός, δικηγόρος κ.ο.κ) των οποίων το γένος γίνεται αντιληπτό, μέσω της συμφωνίας του ουσιαστικού με το άρθρο ή απο το περικείμενο, όπως φαίνεται στα παραδείγματα του πίνακα 2.10 που ακολουθεί:

Πίνακας 2.10: «Επίκοινα» ουσιαστικά στην ιταλική γλώσσα

Αρσενικό	Σημασία	Θηλυκό	Σημασία
il fine	ο σκοπός	la fine	το τέλος
il capitale	το κεφάλαιο	la capitale	η πρωτεύουσα

Επιπλέον, υπάρχουν ουσιαστικά τα οποία έχουν αρσενικό και θηλυκό τύπο. Η μορφή με την οποία εμφανίζεται το συγκεκριμένο ουσιαστικό μπορεί να αλλάξει ολόκληρη τη σημασία της λέξης όπως φαίνεται παρακάτω (Πίνακας 2.11):

Πίνακας 2.11: Ουσιαστικά αρσενικού και θηλυκού γένους με διαφορετική σημασία (και μορφή)

Αρσενικό γένος	Σημασία	Θηλυκό γένος	Σημασία
il saluto	ο χαιρετισμός	la salute	η υγεία
Il porto	το λιμάνι	la porta	η πόρτα
Il posto	η θέση	la posta	το ταχυδρομείο
Il pasto	το γεύμα	la pasta	τα ζυμαρικά/ το γλυκό

Τα ιταλικά επίθετα, τέλος, κλίνονται γενικώς ως προς το γένος και τον αριθμό σε παρόμοια μοτίβα με τα ιταλικά ουσιαστικά.

3. Το γένος και η συμφωνία του γένους σε μονόγλωσσους και δίγλωσσους πληθυσμούς

Στις ενότητες που ακολουθούν, θα δοθούν πληροφορίες σχετικά με την κατάκτηση και τη συμφωνία του γένους υπό το πρίσμα μονόγλωσσων και δίγλωσσων ομιλητών, μέσα από την οπτική διαφόρων διαγλωσσικών ερευνών που έλαβαν χώρα ανά τα χρόνια, εστιάζοντας, κατά κύριο λόγο, στην ελληνική γλώσσα. Επιπλέον, θα γίνει μία σύντομη αναφορά στις υπάρχουσες θεωρίες που ασχολούνται με τη γραμματική των ομιλητών γλωσσών πολιτισμικής κληρονομιάς και των σπουδαστών δεύτερων γλωσσών (Γ2).

3.1. Κατάκτηση του γένους σε Γ1 ομιλητές

Η πολυπλοκότητα του γραμματικού γένους παρατηρείται και διαγλωσσικά, καθώς υπάρχουν γλώσσες στις οποίες τα παιδιά φαίνεται να το κατακτούν σχετικά νωρίς και χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα (π.χ. ελληνικά) και άλλες, στις οποίες καθυστερούν περισσότερο (π.χ. ολλανδικά).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Walter, A., Fritzsche, T., & Höhle, B. 2021 για ***γερμανικά·*** Stephany 1997, Marinis 2003, Mastropavlou 2006, Stephany & Christofidou 2008, Tsimpli & Hulk 2013, Koromvokis & Kalaitzidis 2016 για ***ελληνικά·*** *Noccetti 2002,* Kupisch, Akpınar & Stöhr 2013, Belletti και Guasti 2015 για ***ιταλικά*** και Montrul & Potowski 2007 για ***ισπανικά***) η κατάκτηση του γένους έχει ήδη πραγματοποιηθεί περίπου στην ηλικία των 3;6 χρόνων. Επιπροσθέτως, όπως αναφέρεται στις Γαβριηλίδου και Ευθυμίου (2003:194), διαγλωσσικές μελέτες διαπιστώνουν ότι «όσο πιο ομαλοί, διαφανείς και παραγωγικοί είναι οι μηχανισμοί απόδοσης γένους σε μία γλώσσα, τόσο πιο εύκολα κατακτάται το γλωσσικό σύστημα του γένους από τα παιδιά». Συμβαδίζοντας με την παραπάνω τοποθέτηση, οι Corbett (1991) και Perez-Pereira (1991), είχαν υποστηρίξει ότι τα γλωσσικά συστήματα με δύο τιμές γένους (π.χ. ισπανικά) κατακτούνται νωρίτερα από τα παιδιά, σε σύγκριση με εκείνα που έχουν περισσότερες τιμές (π.χ. γερμανικά).

Άξια αναφοράς, για την παραπάνω διαπίστωση επίσης, αποτελεί η πρόσφατη έρευνα που διεξήγαγε η Velnić (2020) στην οποία συγκρίνει την κατάκτηση του γένους σε παιδιά ιταλικής και κροατικής γλώσσας. Υπενθυμίζεται ότι η ιταλική γλώσσα λαμβάνει δύο τιμές γένους (αρσενικό και θηλυκό) ενώ η Κροατική, λαμβάνει τρεις τιμές (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο), όπως η Ελληνική και η Γερμανική. Ενδιαφέρον αποτελεί, πως παρά τη σύγκριση δύο γλωσσών με ίδιο σύστημα απόδοσης γένους και με μοναδική διαφορά τον αριθμό των τιμών, τα μικρότερα παιδιά της ιταλικής γλώσσας φαίνεται να έχουν κατακτήσει ταυτόχρονα και τις δύο τιμές (ηλικία = 2;6), ενώ στα μικρότερα παιδιά της κροατικής γλώσσας, το σύστημα γένους δεν έχει κατακτηθεί πλήρως (μέσος όρος ηλικίας = 3;0). Επιπλέον, η Velnić διαπιστώνει, ότι στην κροατική γλώσσα η τιμή γένους που κατακτάται πρώτη, είναι αυτή του θηλυκού και η πιο «προβληματική» είναι εκείνη του ουδετέρου, καθώς πραγματοποιεί συγκρητισμούς με το αρσενικό γένος.

Το εύρημα που αφορά την τιμή του ουδετέρου στα κροατικά έρχεται σε αντιδιαστολή με τα ελληνικά δεδομένα, καθώς το ουδέτερο αποτελεί τη λιγότερο «προβληματική» τιμή. Επιπροσθέτως, όσον αφορά την τιμή του ουδετέρου στα ελληνικά, έρευνες στηρίζουν την άποψη ότι αποτελεί το προκαθορισμένο/default γένος των (μη ανθρώπινων) ουσιαστικών (για περισσότερα σχετικά βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου 2003, Tsimpli και Hulk 2013, Anagnostopoulou 2017). Σύμφωνα με τους Mackridge (1985) και Kavoukopoulos (1996), η τιμή του θηλυκού είναι αυτή που χρησιμοποιείται πιο συχνά, εν αντιθέσει με τις Stephany (1997) και Mastropavlou (2006) που υποστηρίζουν ότι η συχνότερη τιμή είναι αυτή του ουδετέρου. Όλες οι έρευνες, ωστόσο, καταλήγουν σε ένα κοινό συμπέρασμα σχετικά με την τιμή του αρσενικού γένους, η οποία αποτελεί τη λιγότερο συχνή.

Αναφορικά με την κατάκτηση του ελληνικού γένους, οι Mastropavlou (2006) και Varlokosta (2011) παρατηρούν, πως τα μονόγλωσσα παιδιά της ελληνικής γλώσσας σε ηλικίες 3;0 και 5;0 αντίστοιχα, αποδίδουν με μεγαλύτερη ακρίβεια το γένος, όταν υπάρχουν πρωτοτυπικές καταλήξεις ουσιαστικών (ανάλυση Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου). Οι πρωτοτυπικές καταλήξεις, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο Κεφάλαιο, είναι πιθανότερο να καθορίζουν μία συγκεκριμένη τιμή γένους (όπως είναι π.χ. το -ς για τα αρσενικά, το -α για τα θηλυκά και το -ι για τα ουδέτερα). Ωστόσο, η διαφορά που εμφάνισαν στην παραγωγή των πρωτοτυπικών και μη πρωτοτυπικών καταλήξεων, ήταν σημαντικότερη στα παιδιά των 5;0 ετών σε σχέση με τα παιδιά των 3;0 (Mastropavlou, 2006). Επιπλέον, η έρευνα των Γαβριηλίδου και Ευθυμίου (2003) έδειξε πως τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, τείνουν να δίνουν την τιμή του αρσενικού γένους στα μη πρωτοτυπικά ουσιαστικά θηλυκού γένους (π.χ. -ος). Συνεπώς και βάσει των παραπάνω αποτελεσμάτων, φαίνεται ότι τα επιθήματα των ουσιαστικών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, όσον αφορά τη σωστή ερμηνεία του γένους, καθώς πολλά συσχετίζονται με συγκεκριμένες τιμές. Ολοκληρώνοντας, διαπιστώνεται και σε άλλες έρευνες, ότι τα παιδιά αποδίδουν το γένος με βάση μορφο-φωνολογικά κριτήρια, παρά τη μεγάλη επιρροή που μπορεί να «ασκήσουν» οι σημασιολογικοί παράγοντες (φυσικό γένος) (Mastropavlou 2006:126).

Πέρα από τα ελληνικά, ίδια συμπεριφορά εμφανίζουν και τα παιδιά που κατακτούν το γένος στη ρωσική γλώσσα. Παρατηρείται ότι τα μορφο-φωνολογικά χαρακτηριστικά των λέξεων αποτελούν σημαντικότερο κριτήριο ανάθεσης γένους, σε σχέση με τα σημασιολογικά, μέχρι την ηλικία των 3;0-4;0 (Schwartz, Minkov, Dieser, Protassova, Moin και Polinsky 2015). Επιπλέον, ένα φυσιολογικό στάδιο ανάπτυξης είναι η κατάτμιση του συστήματος σε δύο τιμές γένους (αρσενικό και θηλυκό) αντί σε τρεις, που αντιστοιχούν κανονικά. Παρόμοια συμπεριφέρονται και τα παιδιά της γερμανικής γλώσσας, τα οποία κατατέμνουν το σύστημα τους σε θηλυκό και μη θηλυκό γένος στην αρχή της κατάκτησης (Dieser 2009: 276, Mills 1986).

Ολοκληρώνοντας, η πρόβλεψη ότι ομιλητές γλωσσών με σημασιολογικά συστήματα κατακτούν νωρίτερα το γένος από εκείνους με τυπικά, διαψεύδεται, καθώς σχετικά δεδομένα αποδεικνύουν το αντίθετο (Mastropavlou 2006:124-125).

3.2. Υποθέσεις γραμματικής ομιλητών Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας διπλωματικής, η γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς (ΓΠΚ) αποτελεί ένα πολύ συγκεκριμένο είδος διγλωσσίας. Σύμφωνα με τον Valdés (2000, 2005), οι ομιλητές ΓΠΚ θεωρούνται σε κάποιο βαθμό δίγλωσσοι, ωστόσο το εύρος επάρκειας της ΓΠΚ, ποικίλλει σημαντικά στον κάθε ομιλητή ξεχωριστά. Σε συμφωνία με τον Valdés, οι Benmamoun και οι συνεργάτες του (2013b) υπογραμμίζουν πως η παραπάνω άποψη αφορά και τους ταυτόχρονα και τους διαδοχικά δίγλωσσους[21]. Ταυτόχρονα δίγλωσσοι θεωρούνται οι ομιλητές εκείνοι, οι οποίοι εκτίθενται και στα δύο γλωσσικά συστήματα από τη γέννηση τους ή έχουν εκτεθεί μέχρι την ηλικία των 3;6-4;0 ετών, και λαμβάνουν, επομένως, αρκετή πληροφορία και γλωσσικό εισερχόμενο ταυτόχρονα και στις δύο γλώσσες. Διαδοχικά δίγλωσσοι, από την άλλη, θεωρούνται οι ομιλητές οι οποίοι έχουν ήδη αρχίσει να κατακτούν το πρώτο γλωσσικό σύστημα και αρχίζουν να κατακτούν και να μαθαίνουν το δεύτερο, μετά την ηλικία των 3;6-4;0 ετών (Baker, 2011).

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν τέσσερις βασικές θεωρίες που ασχολούνται με τη γραμματική των ομιλητών ΓΠΚ. Η πρώτη ονομάζεται «Υπόθεση μη ολοκληρωμένης ανάπτυξης» (Incomplete Acquisition), η δεύτερη «Γλωσσική εξασθένηση» (Attrition/ Language regression), η τρίτη «Γλωσσική μεταφορά» (Language Transfer) και η τέταρτη «Υπόθεση των Διεπιπέδων» (Interface Hypothesis).

Η πρώτη θεωρία υποστηρίζει ότι ένας δίγλωσσος ομιλητής, κατά την πρώιμη ηλικία του, δεν έχει κατακτήσει πλήρως όλες τις λειτουργίες της γραμματικής της ΓΠΚ. Απόρροια αυτού, αποτελεί η μείωση ή (η μετέπειτα) απουσία γλωσσικού εισερχομένου στη ΓΠΚ, σε αντίθεση με τη γλωσσική τροφοδότηση που λαμβάνει (είτε μέσα από επίσημη διδασκαλία, είτε από κοινωνικο-πολιτικούς παράγοντες) στην κυρίαρχη γλώσσα. Κατά συνέπεια η γλωσσική κατάκτηση της ΓΠΚ παραμένει ατελής και δεν ολοκληρώνεται (Polinsky 2008, Montrul 2008).

Η δεύτερη θεωρία αναφέρεται σε έναν ομιλητή ΓΠΚ, ο οποίος, ενώ έχει κατακτήσει ένα γραμματικό φαινόμενο της ΓΠΚ, στην πορεία λόγω υψηλής έλλειψης γλωσσικού εισερχομένου ή έλλειψη χρήσης της γλώσσας, οι γλωσσικές επιδόσεις του σταδιακά μειώνονται (Montrul 2013, Polinsky 2011). Σύμφωνα και με τους Benmamoun, Montrul και Polinsky (2013a), για να υφίσταται γλωσσική εξασθένιση, πρέπει αρχικά το φαινόμενο να έχει κατακτηθεί σε ένα μεγάλο βαθμό και στην πορεία να εκλείψει.

[21] για περισσότερα σχετικά με την ταξινόμηση των δίγλωσσων ομιλητών βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών βλ. Valdés και Figueroa, 1994.

Τα ευρήματα που προέκυψαν από την έρευνα της Polinsky (2011), σχετικά με το φαινόμενο των αναφορικών προτάσεων στη ρωσική γλώσσα, ενισχύουν τη θεωρία της εξασθένισης. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις Zombolou και Alexiadou (2012), όπου σε σχετική έρευνα με αναιτιακές δομές και παθητική φωνή σε Έλληνες ομιλητές ΓΠΚ, ενισχύουν την υπόθεση της μη ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Ωστόσο, οι χαμηλές γλωσσικές επιδόσεις των ομιλητών ΓΠΚ, δεν είμαστε σίγουροι ότι αιτιολογούνται απολύτως με βάση τη μία ή την άλλη θεωρία, καθώς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο το φαινόμενο υπο εξέταση (Polinsky, 2011), όπως και η ηλικία του εκάστοτε ομιλητή. Κατά τη Montrul (2016) οι δύο αυτές υποθέσεις, όσον αφορά τη γραμματική των ομιλητών ΓΠΚ, φαίνεται να αλληλοσυμπληρώνονται.

Η τρίτη θεωρία, «η υπόθεση της γλωσσικής μεταφοράς» πραγματώνεται, όταν αλληλεπιδρά η ΓΠΚ με την κυρίαρχη γλώσσα του ατόμου. Η συγκεκριμένη υπόθεση έχει διατυπωθεί κατά κύριο λόγο στο πεδίο της μελέτης των Γ2 γλωσσών, ωστόσο μπορεί να ελεγχθεί και σε περιβάλλοντα με γλώσσες πολιτισμικής κληρονομιάς. Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι πολλές δομές της ΓΠΚ μπορεί να επηρεαστούν από την κυρίαρχη γλώσσα και να πραγματωθούν διαφορετικά. Υπάρχουν έρευνες που το επιβεβαιώνουν (Kaltsa και συνεργάτες, 2017) και άλλες που το διαψεύδουν (Polinsky, 2008).

Η τέταρτη και τελευταία υπόθεση υποστηρίζει πως η διεπαφή της πραγματολογίας με τη σύνταξη είναι πιο ευάλωτη στη διαγλωσσική επίδραση από τη διεπαφή μεταξύ σύνταξης και σημασιολογίας (Sorace & Filiaci 2006, Tsimpli και Sorace 2006, Sorace 2011). Όταν πραγματώνεται διεπαφή μεταξύ δύο γλωσσολογικών πεδίων ονομάζεται εσωτερική διεπαφή και όταν πραγματώνεται μεταξύ ενός γλωσσολογικού και γνωστικού πεδίου, τότε ονομάζεται εξωτερική. Συνεπώς, η εξωτερική διεπαφή φαίνεται να είναι πιο ευαίσθητη από την εσωτερική.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στις επικρατέστερες υποθέσεις-θεωρίες, σχετικά με τη γραμματική των ομιλητών ΓΠΚ, ακολουθεί μία σύντομη αναφορά σε έρευνες με αντικείμενο μελέτης το γραμματικό γένος σε ενήλικες και παιδιά ομιλητές ΓΠΚ, καθώς και σε Γ2 σπουδαστές.

3.3. Γένος σε ενήλικες ομιλητές Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Σύμφωνα με τον Benmamoun και τους συνεργάτες του (2013b), έχει παρατηρηθεί ότι οι ομιλητές ΓΠΚ παρουσιάζουν περισσότερες ασυμφωνίες στην ονοματική μορφολογία παρά στη ρηματική. Όσον αφορά το φαινόμενο του γραμματικού γένους, οι αναντιστοιχίες στη συμφωνία φαίνεται να είναι συνήθεις για αυτούς τους ομιλητές. Κατά τη Montrul και τους συναδέλφους της (2008:515) σε μία κατάσταση κατά την οποία δύο γλώσσες έρχονται σε επαφή, η συμφωνία του γένους μπορεί να είναι από τα πρώτα χαρακτηριστικά που θα επηρεαστεί. Επιπλέον, όπως υποστηρίζει η Polinsky (2018:206), η αδυναμία της συμφωνίας του γένους που εμφανίζεται στους ομιλητές ΓΠΚ, είναι ανεξάρτητη και δεν επηρεάζεται από τη φύση της γλώσσας (αν διαθέτει ή όχι μορφολογικά γένος).

Ακόμη, με βάση τα πειραματικά δεδομένα της Polinsky (2008) όσον αφορά την κατάκτηση γένους από ομιλητές της Ρωσικής (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) ως ΓΠΚ στις Η.Π.Α, διαπιστώνεται ότι οι ομιλητές επαναπροσδιορίζουν το σύστημα του γραμματικού γένους με τρόπους που διαφέρουν σε κάποιο βαθμό από τους μονόγλωσσους. Πιο συγκεκριμένα, η σωστή απόδοση γένους εξαρτάται από τη γνώση του ρωσικού συστήματος κλίσης του ομιλητή. Ακόμη, η Polinsky υποθέτει, ότι αν σε ομιλητές ΓΠΚ υπάρχουν ελλείψεις σχετικά με τις κλιτικές τάξεις, τότε αποτελεί πιθανότητα, ολόκληρη η κατηγορία του γένους να εκλείψει στη γλώσσα τους, όπως συμβαίνει με τις κρεολές γλώσσες, οι οποίες εμφανίζουν αρκετές ομοιότητες με τις γλώσσες πολιτισμικής κληρονομιάς (Polinsky, 1995). Ένα σημαντικό εύρημα στην έρευνα της, τέλος, φανερώνει (θα έλεγα) τη στρατηγική διπλού γένους, η οποία όπως είδαμε νωρίτερα λαμβάνει χώρα και στη μονόγλωσση κατάκτηση του ρωσικού γένους (Schwartz και συν. 2015). Πιο συγκεκριμένα υπήρχαν ορισμένοι ομιλητές της έρευνας, οι οποίοι αντιμετώπιζαν όλα τα ουσιαστικά που είχαν φωνήεν στο επίθημα της λέξης, ως θηλυκά, γεγονός που οδηγούσε στη δημιουργία συστήματος με δύο γένη, όπως έχουν για παράδειγμα τα ιταλικά.

Ο Alarcón (2011) ερευνώντας την εσωτερική συμφωνία του γραμματικού γένους σε ομιλητές που ζούσαν στις Η.Π.Α. με την Ισπανική ως ΓΠΚ σε δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής, παρατήρησε ότι όταν τα επιθήματα των ουσιαστικών υποδήλωναν μία συγκεκριμένη τιμή γένους, τότε η επίδοση τους ήταν αρκετά υψηλή και ο στόχος συμφωνίας δεν επηρέαζε την απόδοση τους. Στη δραστηριότητα παραγωγής, αποδείχθηκε ότι τα πήγαιναν καλύτερα με συνάψεις συμφωνίας στο αρσενικό γένος παρά στο θηλυκό. Πιο συγκεκριμένα, η συμφωνία των αρσενικών ήταν καλύτερη με το άρθρο του ουσιαστικού σε σύγκριση με το επίθετο και όσον αφορά τη συμφωνία των θηλυκών, στο γενικότερο σύνολο της ήταν πιο ευάλωτη. Ο Alarcón, τέλος, λαμβάνοντας υπόψιν τη θεωρία της μη ολοκληρωμένης ανάπτυξης, υποστήριξε ότι δεν είναι δυνατό να αιτιολογηθούν τα ευρήματα της έρευνάς του, υπο το πρίσμα της συγκεκριμένης θεωρίας, καθώς οι ομιλητές ΓΠΚ εμφάνιζαν υψηλές επιδόσεις, παρά τα λάθη που πραγμάτωναν. Επιπλέον, η επαφή τους με την κυρίαρχη γλώσσα είχε πραγματοποιηθεί στην ηλικία των 5;0 ετών, συνεπώς η κατάκτηση του γένους στην ισπανική γλώσσα ήταν ολοκληρωμένη.

Οι Osch, Hulk, Sleeman και Suchtelen (2014), έχοντας ως γλώσσα αναφοράς την ίδια γλώσσα με τον Alarcón (ισπανικά), αλλά στην Ολλανδία, μελέτησαν τη συμφωνία του γένους εξωτερικά της ονοματικής φράσης, σε δύο δομές: ως κατηγόρημα και ως αντωνυμική αναφορά. Οι ομιλητές ΓΠΚ πραγματοποίησαν αρκετά λάθη συμφωνίας, συγκριτικά με τους μονόγλωσσους. Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η δομή, καθώς οι ομιλητές έκαναν περισσότερα λάθη στη δεύτερη παρά στην πρώτη. Άλλοι παράγοντες που επηρέασαν την απόδοση τους, σύμφωνα με τους ερευνητές, ήταν κυρίως το γένος και η εμψυχότητητα του ουσιαστικού που προηγούταν, καθώς επίσης και η «απόσταση» μεταξύ των στοιχείων συμφωνίας (στόχος) από το ουσιαστικό

(ελεγκτή). Η θεωρία των Διεπιπέδων είναι αυτή που επεξηγεί καλύτερα τα αποτελέσματά τους (Sorace & Filiaci 2006).

Αξίζει, ολοκληρώνοντας, να γίνει αναφορά, σε μία πρόσφατη έρευνα με διαφορετική προσέγγιση, αυτή των Hur, Otero και Sanchez (2020), σχετικά με το φαινόμενο του γραμματικού γένους. Οι ερευνητές, δεν προσεγγίζουν το φαινόμενο βάσει των υποθέσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά με τη θεωρία των Putnam και Sánchez (2013), οι οποίοι δεν εστιάζουν στην ποσότητα ή την ποιότητα του γλωσσικού εισερχομένου, αλλά στη συχνότητα της ενεργοποίησης αυτού, ώστε να αποκτηθεί και να διατηρηθεί η ΓΠΚ. Συνεπώς, η μειωμένη ενεργοποίηση των γραμματικών χαρακτηριστικών που αποδίδονται στις λέξεις, αποτελούν την αιτία για την ποικιλομορφία που εμφανίζουν οι γραμματικές των ΓΠΚ. Η Hur και οι συνάδελφοι της, εξετάζοντας ομιλητές με την Ισπανική ως ΓΠΚ και την Αγγλική ως κυρίαρχη, κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι η διαδικασία της παραγωγής, είναι πιο απαιτητική για τους ομιλητές ΓΠΚ από αυτήν της κατανόησης. Τέλος, όσον αφορά την κατάκτηση του γραμματικού γένους, παρατηρούν ότι τα πρωτοτυπικά ουσιαστικά κατακτούνται πιο εύκολα από τους ομιλητές ΓΠΚ από εκείνα τα ουσιαστικά που μπορεί να λαμβάνουν περισσότερες τιμές γένους, όπως έδειξαν οι έρευνες των Mastropavlou (2006) και Varlokosta (2011) για τους μονόγλωσσους στα ελληνικά.

3.3.1. Περίπτωση ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες

Σύμφωνα με τα ευρήματα των Stephany (1997) και Mastropavlou (2006) το γένος στα ελληνικά κατακτάται σχετικά νωρίς, με την απόδοση των δίγλωσσων ομιλητων να είναι σε πολύ καλό επίπεδο. Ωστόσο, παρουσιάζονται κάποιες ασυνέπειες στην απόδοση, όπως η ευαλωτότητα που εμφανίζει η τιμή του θηλυκού γένους συγκριτικά με το αρσενικό και το ουδέτερο. Η μορφή των επιθημάτων των ουσιαστικών επηρεάζουν τη συμφωνία του γένους, και, σύμφωνα με τις ερευνήτριες, η εξωτερική συμφωνία (π.χ κατηγόρημα) είναι πιο ευπρόσβλητη από την εσωτερική (επιθετικός προσδιορισμός εντος ονοματικής φράσης).

Βασιζόμενη στο τελευταίο συμπέρασμα που αναφέρθηκε παραπάνω, η Paspali (2019) προσφέρει μία λεπτομερή έρευνα με μια σειρά από δραστηριότητες, σχετικά με την απόδοση των ομιλητών της Ελληνικής ως ΓΠΚ σε δομές εξωτερικής συμφωνίας, η οποία αξίζει να αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική. Οι ομιλητές που έλαβαν μέρος στην πειραματική διαδικασία ήταν μονόγλωσσοι Έλληνες που ζούσαν στην Ελλάδα και Γερμανοί-Έλληνες με ΓΠΚ την Ελληνική, οι οποίοι ζούσαν στο Βερολίνο (ενήλικες). Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την έρευνα, μελετάται η ισχύς της «Θεωρίας των Διεπιπέδων» στη συμφωνία του γένους, όπου εκμαιεύτηκαν δεδομένα από δραστηριότητες παραγωγής και κατανόησης. Η βασική ερευνητική ερώτηση ήταν αν οι φυσικοί ομιλητές και οι ομιλητές ΓΠΚ της Ελληνικής, αντιλαμβάνονταν τις παραβιάσεις που λάμβαναν χώρα στη συμφωνία του γένους και κατά πόσο ήταν επιρρεπείς σε φαινόμενα

αναντιστοιχίας γένους μεταξύ ενός ουσιαστικού και ενός συντακτικά μη διαθέσιμου συστατικού[22]. Τα αποτελέσματα των ομιλητών ΓΠΚ δε διέφεραν από αυτά των μονόγλωσσων όσον αφορά την αντίληψη των αντιγραμματικοτήτων. Επιπλέον, από τα ευρήματα φαίνεται οι συγκεκριμένοι ομιλητές να εμφανίζουν παρόμοια ευαισθησία στις αντιγραμματικότητες των κατηγορημάτων με κεφαλή ουδετέρου γένους, σε αντίθεση με τις αντιγραμματικότητες των κεφαλών θηλυκού γένους, όπου στην περίπτωση του θηλυκού, επιβεβαιώνεται η Υπόθεση των Διεπιπέδων. Στην επόμενη δραστηριότητα παραγωγής, αποδείχτηκε ότι οι ομιλητές ΓΠΚ πραγματοποιούσαν αρκετά λάθη συμφωνίας γένους στον λόγο τους, σε σύγκριση με τους μονόγλωσσους ομιλητές, επιβεβαιώνοντας για μία ακόμη φορά την Υπόθεση των Διεπιπέδων στην παραγωγή. Δε βρέθηκαν λάθη συμφωνίας εσωτερικά στην ονοματική φράση, ωστόσο, όσον αφορά την εξωτερική συμφωνία, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η εμψυχότητα και το γένος. Συμπερασματικά, η έρευνα έδειξε πως όταν υπάρχουν αποκλίνοντα μοτίβα, φαίνεται να σχετίζονται με μορφοσυντακτικές πραγματώσεις της συμφωνίας εξωτερικά της ονοματικής φράσης, όπως υποστηρίζεται από την υπόθεση των Διεπιπέδων.

Η πρόσφατη έρευνα των Alexiadou, Rizou, Tsokanos και Karkaletsou (2020) η οποία μελέτησε δύο ομάδες (ενήλικες- εφήβους) Αμερικανών με ΓΠΚ την Ελληνική, φανέρωσε επίσης ότι οι ομιλητές δημιουργούσαν αρκετές αναντιστοιχίες συμφωνίας σε σύγκριση με την ελληνική γλώσσα. Σύμφωνα με την Polinsky (2018), οι ομιλητές ΓΠΚ και Γ2 δυσκολεύονται να πραγματοποιήσουν συμφωνίες γένους όταν τα συστατικά δε βρίσκονται «κοντά» στο συντακτικό πεδίο. Σε συμφωνία με την παρατήρηση που διατύπωσε η Polinsky (2018) για τους ομιλητές ΓΠΚ και Γ2, οι ερευνητές επιβεβαιώνουν ότι στη δική τους έρευνα, παρά τη δυσκολία που εμφάνιζαν οι ομιλητές γενικότερα στο φαινόμενο της συμφωνίας του γένους, αυτή διευρυνόταν όταν τα δύο συστατικά που επρόκειτο να συσχετιστούν, βρίσκονταν μακριά το ένα από το άλλο (π.χ. ουσιαστικό και κλιτικό που το προσδιορίζει).

3.4. Γένος σε παιδιά ομιλητές Γλωσσών Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Μια ψυχογλωσσολογική παρατήρηση υποστηρίζει ότι, όταν τα παιδιά συνειδητοποιούν πως η γλώσσα που ομιλείται στο σπίτι δεν αποτελεί την κυρίαρχη γλώσσα, αλλάζουν/προσαρμόζονται/στρέφονται στο γλωσσικό σύστημα του περιβάλλοντος (Benmanoun, Montrul και Polinsky 2013b). Απόρροια μη ανάπτυξης της ΓΠΚ, αποτελεί κι ο μικρός αριθμός των διαφορετικών ανθρώπων που μιλούν τη γλώσσα στο παιδί στο σπίτι (Place & Hoff, 2011). Ωστόσο, έρευνες επαληθεύουν, ότι η ακέραιη (ποσοτική και ποιοτική) λήψη γλωσσικού εισερχομένου από το παιδί, οδηγεί στην κατάκτηση λεξικών και γραμματικών χαρακτηριστικών, όπως είναι το γραμματικό γένος. Συνεπώς, η τακτική διάρκεια της έκθεσης στη γλώσσα διαδραματίζει πολύ

[22] Αυτούσιο παράδειγμα από την Paspali (2019) ώστε να γίνει αντιληπτό το φαινόμενο αναντιστοιχίας:
«*Όταν ο Κώστας μπήκε στην κουζίνα έψαχνε το αυγό για το γλυκό και **την** είδε δίπλα στο κουτί με τις σοκολάτες.». Για περισσότερα σχετικά βλ. Paspali (2019)

σημαντικό ρόλο, όσον αφορά το γένος (Gathercole και Thomas 2005, Unsworth, Hulk & Marinis 2011, Unsworth, 2013).

Σύμφωνα με έρευνες, είναι φυσιολογικό τα ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά να εμφανίζουν μία μικρή καθυστέρηση σε μία από τις δύο γλώσσες σε σύγκριση με τα μονόγλωσσα παιδιά. Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι πραγματοποιούν παρόμοια λάθη, παρά την αργοπορημένη ανάπτυξή τους (Kupisch και συν. 2002). Άλλες έρευνες δείχνουν ότι τα δίγλωσσα παιδιά ακολουθούν τα ίδια αναπτυξιακά στάδια με τα μονόγλωσσα (Paradis και Genesee 1996, Genesee και Nicoladis 2007). Ακόμη, μπορεί να υπάρχει και μια τρίτη περίπτωση, όπου τα δίγλωσσα παιδιά τείνουν να υπερτερούν σε σύγκριση με τα μονόγλωσσα. Σύμφωνα με την Kupisch (2005, 2007), μια διαγλωσσική επιρροή με θετικό πρόσημο πραγματοποιείται στην κατάκτηση του γένους. Παρατηρεί, ότι όταν εμπλέκονται δύο γλωσσικά συστήματα, το παιδί αναπτύσσει πιο γρήγορα το γραμματικό γένος σε ένα από τα δύο, και με αυτόν τον τρόπο, επιταχύνει την κατάκτηση και του άλλου. Ειδικότερα στην έρευνα δίγλωσσων Ιταλο-Γερμανών παιδιών, η Kupisch (2007) απέδιδε το σωστό «μαρκάρισμα» του γερμανικού γένους στις Φράσεις Άρθρου (DP), στη θετική επιρροή που ασκούσε το ιταλικό γένος. Πιο συγκεκριμένα, τα δίγλωσσα παιδιά πραγματοποιούσαν λιγότερες παραλείψεις άρθρου σε σχέση με ίδιας ηλικίας μονόγλωσσα παιδιά.

Όσον αφορά την κατάκτηση του γένους στη Ρωσική, τα δίγλωσσα παιδιά φαίνεται να διέρχονται από τα ίδια αναπτυξιακά στάδια με τα μονόγλωσσα, κατατμίζοντας το σύστημα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω στην Ενότητα 3.1 (Schwartz και συνεργάτες, 2015).

3.4.1. Περίπτωση ελληνικής γλώσσας σε παιδιά

Αν και το γραμματικό γένος στην Ελληνική, όπως αναφέρθηκε πολλάκις, κατακτάται νωρίς στους μονόγλωσσους (Stephany 1997, Marinis 2003, Mastropavlou 2006, Stephany & Christofidou 2008), η διαρκής έκθεση στην ελληνική γλώσσα φαίνεται να είναι σημαντική για τη δίγλωσση ανάπτυξη, σύμφωνα με την έρευνα των Kaltsa, Tsimpli και Argyri (2017:23).

Οι ερευνήτριες εξέτασαν την κατάκτηση και τη συμφωνία του γένους στην ελληνική γλώσσα σε δίγλωσσα παιδιά, με συνδυασμό γλωσσών αγγλικά-ελληνικά και γερμανικά-ελληνικά. Δεδομένου ότι η γερμανική γλώσσα κωδικοποιεί μορφολογικά το γραμματικό γένος (Bauch, 1971), σε αντίθεση με την Αγγλική, υπέθεσαν ότι οι δίγλωσσοι Γερμανοί-Έλληνες, θα είχαν υψηλότερες επιδόσεις στην ανάθεση και συμφωνία του γένους στην Ελληνική, σε σύγκριση με τους δίγλωσσους Άγγλους/Αμερικανούς- Έλληνες.

Τα ευρήματά τους, επιβεβαίωσαν την υπόθεση τους, καθώς, πράγματι, η πρώτη ομάδα δίγλωσσων ξεπέρασε τη δεύτερη, ιδιαιτέρως στις δραστηριότητες απόδοσης γένους. Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι, παρά την ποικιλομορφία των δίγλωσσων, σε μετρήσεις σχετικές με τη γλωσσική κυριαρχία βάσει λεξιλογικών δεξιοτήτων και στις τρεις γλώσσες (γερμανικά, αγγλικά, ελληνικά), δεν παρατηρήθηκαν διαφορές

μεταξύ των δύο δίγλωσσων ομάδων. Αυτό θεωρήθηκε ένδειξη για τη θετική γλωσσική επιρροή των γερμανικών έναντι των αγγλικών στα ελληνικά. Επιπλέον, μέσα από τα ευρήματα της έρευνας, διαπίστωσαν πως η επίδραση της γλώσσας δε λαμβάνει χώρα σε τιμή γένους μία προς μία. Επιχειρηματολογούν υπερ του αποτελέσματος, υποστηρίζοντας ότι η τιμή του ουδετέρου γένους στη γερμανική γλώσσα καθυστερεί στη μονόγλωσση κατάκτηση συγκριτικά με το αρσενικό και το θηλυκό (Müller 1987, Müller 1990, Jansen 2009, Eichler και συν. 2012), σε αντίθεση με την Ελληνική, όπως υποστηρίχθηκε παραπάνω (Varlokosta 1995, Tsimpli 2003, Mastropavlou 2006, Konta 2013, Tsimpli και Hulk 2013). Στα δεδομένα τους επομένως, τα δίγλωσσα παιδιά γερμανικής-ελληνικής γλώσσας εμφανίζουν στην Ελληνική, είτε ανώτερη, είτε παρόμοια ακρίβεια, όσον αφορά το ουδέτερο γένος συγκριτικά με τα αρσενικά ουσιαστικά.

Συγκρίνοντας τα αποτελέσματά τους, οι ερευνήτριες καταλήγουν ότι είναι σύμφωνα με εκείνα των ερευνών της Kupisch (2005, 2007), όπου μελετούνταν δίγλωσσα παιδιά γερμανικής και ιταλικής γλώσσας. Ακόμη, οι ερευνήτριες κάνουν αναφορά στους ισχυρισμούς του Meisel (2009), της Unsworth και των συνεργατών της (2014), σχετικά με την ύπαρξη καλύτερων επιδόσεων των ταυτόχρονα δίγλωσσων ομιλητών έναντι των διαδοχικά δίγλωσσων, σε δραστηριότητες απόδοσης γένους πραγματικών ουσιαστικών. Αναφέρουν ότι κάτι αντίστοιχο δεν επιβεβαιώνεται στη δική τους έρευνα και υποστηρίζουν, ότι η μη επιβεβαίωση των παραπάνω ισχυρισμών, ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός, ότι τα δίγλωσσα παιδιά που έλαβαν μέρος στην έρευνάς τους, ήταν μεγαλύτερης ηλικίας.

Όσον αφορά τη δραστηριότητα συμφωνίας, οι δύο δίγλωσσες ομάδες εμφάνισαν περισσότερες ανακρίβειες σε σύγκριση με τα μονόγλωσσα παιδιά. Επιπροσθέτως, όλα τα παιδιά είχαν καλύτερη επίδοση στα ουσιαστικά με τιμή ουδετέρου και μετά σε εκείνα με τιμή αρσενικού γένους. Ολοκληρώνοντας, κατά τις ερευνήτριες, η επιρροή των γλωσσών (αγγλικά-γερμανικά) φάνηκε στην απόδοση, αλλά όχι στη συμφωνία του γένους. Ωστόσο, όπως σχολιάζει η Paspali (2019), η επίδραση της γερμανικής γλώσσας στη συμφωνία του γένους μπορεί να μην έγινε εμφανής, εξαιτίας της δομής της δραστηριότητας, καθώς τα γερμανικά δε «μαρκάρουν» το γένος στα επιρρηματικά κατηγορήματα (για περισσότερα βλ. Paspali 2019:104 υποσημείωση).

Κι άλλες έρευνες, όπως των Egger, Hulk, and Tsimpli (2018), επιχείρησαν να δώσουν απάντηση στην ερώτηση, αν η ύπαρξη γραμματικού γένους σε ένα σύστημα γλώσσας επηρεάζει το σύστημα γένους της Ελληνικής, όταν αυτά έρχονται σε επαφή. Οι ερευνητές μελέτησαν την κατάκτηση του γένους από ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά που ζούσαν στην Ολλανδία, με συνδυασμό γλωσσών ελληνικά και ολλανδικά. Ειδικότερα, ερεύνησαν το γένος των άρθρων και των επιθέτων και στις δυο γλώσσες (Ελληνική-ΓΠΚ, Ολλανδική-κυρίαρχη γλώσσα) μέσα από δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής. Τα αποτελεσματα της έρευνας εμφάνισαν διαγλωσσική επίδραση μεταξύ των γλωσσών, καθώς η ελληνική γλώσσα που «μαρκάρει» εμφανώς το γένος στις λέξεις, φάνηκε να επηρεάζει θετικά την επίδοση των παιδιών στην Ολλανδική, στην

οποία το γένος δεν είναι ευδιάκριτο χαρακτηριστικό και κατακτάται δύσκολα ακόμη κι από μονόγλωσσα παιδιά. Όσον αφορά τη συμφωνία, παρατηρήθηκε ότι ήταν πιο ασταθής με αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά. Οι ερευνητές, ακόμη, συνέκριναν την πειραματική τους ομάδα με εκείνη της Unsworth (2013), η οποία είχε ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά ολλανδικής και αγγλικής γλώσσας (γλώσσα χωρίς μορφολογικό μαρκάρισμα), προκειμένου να εξετάσουν τη διαγλωσσική επίδραση της κατάκτησης του γένους στα ολλανδικά. Η σύγκριση έδειξε ότι τα παιδιά της πρώτης ομάδας (ελληνικά-ολλανδικά) είχαν υψηλότερες επιδόσεις, σε σύγκριση με τα δίγλωσσα παιδιά της δεύτερης ομάδας (αγγλικά-ολλανδικά), επιβεβαιώνοντας την πρόβλεψη ότι το ελληνικό γένος, καθώς είναι πλούσιο μορφολογικά είχε θετική επίδραση στην κατάκτηση του ολλανδικού.

Ολοκληρώνοντας την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, η έρευνα των Vasić, Chondrogianni, Marinis και Blom (2012), μελέτησε την κατανόηση της εσωτερικής συμφωνίας του γένους (άρθρο και ουσιαστικό) στην ελληνική γλώσσα από παιδιά γεννημένα και μεγαλωμένα στην Ελλάδα, ωστόσο με κυρίαρχη γλώσσα την Τουρκική (γλώσσα χωρίς καθόλου κωδικοποίηση γένους) σε σύγκριση με μονόγλωσσα παιδιά της Ελλάδας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο τα μονόγλωσσα, όσο και τα δίγλωσσα παιδιά ήταν σε θέση να εντοπίσουν την αντιγραμματική συμφωνία του γένους, που λάμβανε χώρα στις αντιγραμματικές προτάσεις που έβλεπαν, σε σχέση με τις γραμματικές. Λανθασμένες απαντήσεις σχετικές με αντιγραμματικότητες που πραγματοποιήθηκαν με ουσιαστικά θηλυκού γένους, εμφάνιζαν εντονότερα την αίσθηση ότι ήταν λάθη επεξεργασίας (processing).

Συμπερασματικά, οι έρευνες έδειξαν ότι όταν δύο γλώσσες έρχονται σε επαφή, πολλές φορές η μία επηρεάζει θετικά την άλλη. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το γραμματικό γένος, γλώσσες με τιμές γένους που κατακτούνται πιο εύκολα και γρήγορα, δύναται να επηρεάζουν θετικά εκείνες, στις οποίες η διαδικασία κατάκτησης είναι πιο σύνθετη. Ακόμη, παρατηρούνται διαγλωσσικά περισσότερα λάθη στην εξωτερική συμφωνία, όταν τα στοιχεία που πρόκειται να συνάψουν συμφωνία είναι απομακρυσμένα μεταξύ τους, σε σύγκριση με την εσωτερική.

3.5. Κατάκτηση του γένους σε Γ2 ομιλητές

Σύμφωνα με τον Costa (2018), για να μάθει κανείς μία δεύτερη γλώσσα (Γ2) δεν αρκεί η αποστήθιση των λέξεων και της γραμματικής της. Η πρόκληση είναι μεγάλη και οι δυσκολίες πολλών ειδών. Ειδικότερα, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του γραμματικού γένους, έχουν παρατηρηθεί συγκεκριμένα μοτίβα γλωσσικής συμπεριφοράς.

Όπως έγινε φανερό από τις προηγούμενες ενότητες του Κεφαλαίου 3, η διαγλωσσική ομοιομορφία στην απόδοση γένους από μονόγλωσσους ομιλητές είναι αδιαμφισβήτητη (με ελάχιστες προβληματικές περιπτώσεις σε λέξεις, οι οποίες δε χρησιμοποιούνται συχνά - Poplack και συν. 1982:25-26, Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου 2003:20). Ωστόσο, οι Γ2 ομιλητές, όπως και ορισμένες περιπτώσεις των

ομιλητών ΓΠΚ, όπως παρατηρήθηκε, εμφανίζουν δυσκολίες στη σωστή απόδοση τιμής γένους στα ουσιαστικά (Τζοβάρα, 2017). Ακόμη, η υπόθεση μεταφοράς είναι μια θεωρία που επιβεβαιώνεται σε μεγάλο βαθμό στους Γ2 σπουδαστές. Ωστόσο, φαινόμενα μεταφοράς λαμβάνουν χώρα και στον τρόπο κατάκτησης του γραμματικού γένους, όπως αποδεικνύει η έρευνα των Sabourin, Stowe και de Haan (2006). Στην έρευνά τους, μελετήθηκαν ενήλικες ομιλητές της γερμανικής, της αγγλικής και μιας λατινογενούς γλώσσας (γαλλικής, ιταλικής ή ισπανικής), ώστε να διερευνηθεί ο ρόλος της μεταφοράς στην εκμάθηση του ολλανδικού γραμματικού συστήματος γένους. Τα ευρήματα της έρευνάς τους έδειξαν ότι η κατάκτηση του γραμματικού γένους από Γ2 σπουδαστές, επηρεάζεται από τη μητρική γλώσσα. Πιο ειδικά, η κατάκτηση επηρεάζεται περισσότερο από μορφολογικές ομοιότητες του γένους μεταξύ των Γ1 και Γ2, παρά από την ύπαρξη αφηρημένων συντακτικών χαρακτηριστικών γένους που λαμβάνουν χώρα στη Γ1.

Συνεχίζοντας με ευρήματα διαγλωσσικών ερευνών, αξίζει να αναφερθεί η έρευνα του Meisel (2009) σχετικά με τη γαλλική γλώσσα. Ο Meisel διαπίστωσε ότι τα ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά είχαν καλύτερη επίδοση στην απόδοση γένους από τους Γ2 ομιλητές, κάτι που δίνει ενδείξεις για τον ρόλο που διαδραματίζει η ηλικία στην εκμάθηση μιας γλώσσας. Όπως αναφέρεται στις Prentza, Kaltsa, Tsimpli και Papadopoulou (2017), τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην έρευνα της Carroll (1989), υποστηρίζουν επίσης τον παράγοντα της ηλικίας. Φαίνεται πως η ηλικία των 5;0 είναι κρίσιμη για την κατάκτηση του γένους από Γ2 ομιλητές, όταν η Γ1 γλώσσα δεν το κωδικοποιεί γραμματικά. Η έρευνα της Chondrogianni (2008), επιβεβαιώνει τα παραπάνω, καθώς βρίσκει το ελληνικό γραμματικό γένος σημαντικά προβληματικό για ενήλικες Γ2, οι οποίοι έχουν ως μητρική γλώσσα (Γ1) την Τουρκική, μία γλώσσα χωρίς αποτύπωση μορφο-φωνολογικών χαρακτηριστικών όσον αφορά το γένος.

Σε αντιδιαστολή με τα παραπάνω, όπως αναφέρεται στην Τσιμπλή (2003:173), διαγλωσσικές έρευνες δείχνουν ότι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Γ2 ομιλητές όσον αφορά την εκμάθηση του γένους, «χαρακτηρίζουν τόσο τις περιπτώσεις ομιλητών των οποίων η μητρική γλώσσα διαθέτει γραμματικό γένος όσο και περιπτώσεις που δε διαθέτει» (Bruhn de Garavito & White 2000, Hawkins 1998). Σύμφωνα με τους Hawkins (1998), Holmes & De la Batie (1999) και Hawkins, Franceschina, Prévost & Paradis (2004[23]), όπως αναφέρεται επίσης στην Τσιμπλή (2003:173), τα υψηλά ποσοστά επίδοσης των Γ2 σπουδαστών με μητρική γλώσσα που δεν κωδικοποιεί μορφολογικά το γένος, οφείλονται στη φωνολογία (η οποία προηγείται της σύνταξης), καθώς οι έρευνες δείχνουν ότι από αυτήν εξαρτάται η χρήση και η επεξεργασία του γραμματικού γένους.

Μέσα από τον προφορικό λόγο έξι ανθρώπων με Γ2 την ελληνική γλώσσα, η Τσιμπλή (2003) μελέτησε την κατάκτηση του γένους. Συγκεκριμένα, ήθελε να εξετάσει το στάδιο κατάκτησης της γλώσσας κι όχι να

[23] Ήταν υπο προετοιμασία για τον λόγο αυτό η χρονολογία είναι αργότερα από την πηγή στην οποία αναφέρεται.

αναλύσει τη διαδικασία εκμάθησης της. Καθώς οι ομιλητές ήταν σε προχωρημένο επίπεδο κατάκτησης, παρατήρησε ότι εμφάνιζαν υψηλά ποσοστά επιτυχίας (80%) όσον αφορά την απόδοση του γένους. Όσον αφορά τη συμφωνία, τα τρία διαφορετικά περιβάλλοντα συμφωνίας γένους που μελέτησε ήταν τα εξής: 1. Οριστικό άρθρο και ουσιαστικό, 2. Αόριστο άρθρο και ουσιαστικό και 3. Επίθετο και ουσιαστικό. Τα λάθη συμφωνίας γένους πραγματώνονταν περισσότερο στη δομή επιθέτου και ουσιαστικού, ακολούθως στη δομή με το οριστικό άρθρο, και τέλος με το αόριστο. Ιεραρχικά όσον αφορά τις τιμές του γένους, το ουδέτερο είναι αυτό που υπεργενικεύεται, ακολουθεί το θηλυκό, ενώ το αρσενικό δεν παρουσιάζεται σε λάθη συμφωνίας.

Σύμφωνα με την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1999), όπως αναφέρεται στην Τσιμπλή (2003:186), η υπεργενίκευση του ουδετέρου ίσως να λαμβάνει χώρα στην Ελληνική ως Γ2, καθώς δεν πραγματοποιείται συσχετισμός με κάποιο φυσικό γένος, όπως συμβαίνει με το γραμματικό αρσενικό γένος (άρρεν) και με το θηλυκό (θήλυ) αντίστοιχα. Τέλος, βάσει των αποτελεσμάτων την έρευνας, η Τσιμπλή συμπεραίνει ότι το γραμματικό γένος στα ελληνικά έχει κατακτηθεί ως Γ2 από τους συγκεκριμένους ομιλητές, παρά τις διαφορές που εντοπίζονται συγκριτικά με τους μονόγλωσσους, και υποστηρίζει ότι επιβεβαιώνεται η διάκριση μορφο-φωνολογικού λεξικού και αφηρημένου λεξικού, όπως αναφέρεται σε προηγούμενη έρευνα των Smith και Tsimpli (1995).

Ολοκληρώνοντας την ενότητα με δεδομένα από την ισπανική γλώσσα της Montrul και των συνεργατών της (2008), η έρευνα δείχνει ότι οι ομιλητές ΓΠΚ και οι ομιλητές Γ2 αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες στη συμφωνία του γένους. Σε μία σύγκριση με τους μονόγλωσσους Ισπανούς και οι δύο ομάδες πραγματοποιούσαν λάθη, ωστόσο με διαφορετικά ποσοστά επίδοσης στις δραστηριότητες. Οι ομιλητές ΓΠΚ είχαν καλύτερη επίδοση στις προφορικές δραστηριότητες, ενώ οι ομιλητές Γ2 στις γραπτές, οι οποίες βασίζονταν στην κατανόηση.

Συμπερασματικά, τόσο οι ομιλητές ΓΠΚ όσο και οι Γ2 σπουδαστές εμφανίζουν σε μικρό ή μεγάλο βαθμό αποκλίσεις από τους μονόγλωσσους όσον αφορά την κατάκτηση και τη συμφωνία του γένους. Πρόκειται για ένα γλωσσικό φαινόμενο το οποίο κατακτάται από πολύ νωρίς, ωστόσο, η ποικιλομορφία που εμφανίζουν οι έρευνες με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των ομιλητών (ηλικία, γλωσσικό εισερχόμενο κλπ.) επεξηγείται από διαφορετικές θεωρίες που λαμβάνουν χώρα στη δίγλωσση κατάκτηση.

4. Παρούσα Έρευνα

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να μελετήσει το φαινόμενο του γραμματικού γένους, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του στην ελληνική γλώσσα, από Ιταλούς και Αμερικανούς ομιλητές, οι οποίοι έχουν την Ελληνική, ως ΓΠΚ (από εδώ και στο εξής: Ιταλοί ομιλητές ΕΓΠΚ και Αμερικανοί ομιλητές ΕΓΠΚ). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Montrul, Foote, Perpiñán 2008, Polinsky 2018 και Fuchs 2022) όπως παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το γένος αποτελεί ένα γραμματικό φαινόμενο στο οποίο οι δίγλωσσοι ομιλητές και οι ομιλητές ΓΠΚ, εμφανίζουν αρκετές ανομοιογένειες σε σύγκριση με τους μονόγλωσσους ομιλητές. Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα Ερευνητικά Ερωτήματα και οι Υποθέσεις της μελέτης (4.1), η Μεθοδολογία με τους Συμμετέχοντες (4.2), ο Πειραματικός Σχεδιασμός, οι Συνθήκες, το Υλικό και η Πειραματική Διαδικασία (4.3), καθώς και τα Αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτήν (4.4).

4.1. Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης είναι τα εξής:

1. Υπάρχουν αποκλίσεις μεταξύ της ΕΓΠΚ και της ελληνικής γλώσσας στην Ελλάδα, όσον αφορά την απόδοση και τη συμφωνία του γένους; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ απόδοσης και συμφωνίας;

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, έγινε εκτενής αναφορά στις υποθέσεις που υποστηρίζουν την αναμενόμενη χαμηλότερη επίδοση των ομιλητών ΓΠΚ (Υπόθεση μη ολοκληρωμένης ανάπτυξης, Γλωσσική εξασθένιση, Υπόθεση των Διεπιπέδων. Για βιβλιογραφικές αναφορές βλ. Ενότητα 3.2) σε σύγκριση με τους μονόγλωσσους ομιλητές της γλώσσας αυτής. Ωστόσο, υπάρχουν έρευνες που υποστηρίζουν πως οι ομιλητές ΓΠΚ είναι πιθανό να εμφανίζουν σε μεγάλο βαθμό υψηλές επιδόσεις, ισάξιες με την ομάδα ελέγχου (Diaubalick και συνεργάτες, 2020). Αν υπάρχουν αποκλίσεις, τότε αναμένονται χαμηλές επιδόσεις για τους ομιλητές της ΕΓΠΚ (κάτω από 90% που αποτελεί το όριο κατάκτησης) και υψηλές επιδόσεις για τους μονόγλωσσους ομιλητές (κοντά στο 100%).

2. Διαφέρουν οι δύο εξεταζόμενες ομάδες ομιλητών της ΕΓΠΚ μεταξύ τους, όσον αφορά τις επιδόσεις τους; Επηρεάζει, δηλαδή, η (μη) κωδικοποίηση του γένους της κυρίαρχης γλώσσας, την επίδοση τους, στην απόδοση και στη συμφωνία του γένους; Ευνοούνται οι Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ, όταν υπάρχει αντιστοιχία του ιταλικού γένους με το ελληνικό (αρσενικό και θηλυκό);

Αν διαδραματίζει κάποιο ρόλο η κωδικοποίηση του γένους στην κυρίαρχη γλώσσα, τότε αναμένεται η ύπαρξη διαφοράς μεταξύ των δύο ομάδων ομιλητών της ΕΓΠΚ. Σε αυτήν την περίπτωση, η κωδικοποίηση του ιταλικού γένους αναμένεται να επηρεάσει θετικά την απόδοση γένους των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ στην Ελληνική, σε αντίθεση με τους Αμερικανούς ομιλητές της ΕΓΠΚ. Αναμένεται, ακόμη, θετική επιρροή κυρίως στην απόδοση του γένους και λιγότερο στη συμφωνία, καθώς η δεύτερη αποτελεί συντακτική διαδικασία.

Ειδικότερα, εκτιμάται πιθανότητα διευκόλυνσης των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ στην Ελληνική (αναμένεται, δηλαδή, να παρουσιάσουν υψηλότερες επιδόσεις), όταν πραγματώνεται αντιστοιχία γένους, δηλαδή, ίδια τιμή γένους μεταξύ του ελληνικού ουσιαστικού και του αντίστοιχου ιταλικού.

3. α. Όσον αφορά την απόδοση, υπάρχουν διαφορετικές επίδοσεις στις τιμές του γένους; Μπορεί η τιμή του ουδετέρου γένους, ως προκαθορισμένου γένους στα μη έμψυχα ουσιαστικά να λαμβάνει υψηλότερες επιδόσεις;

   β. Διαδραματίζουν κάποιον ρόλο οι μορφο-φωνολογικές καταλήξεις των λέξεων;

Δεν αναμένονται διαφορές μεταξύ των τιμών γένους στην απόδοση, καθώς γίνεται λόγος για απόδοση γραμματικού γένους, όπου το γένος αποτελεί λεξικό στοιχείο και επομένως δεν μπορεί να καθορίζεται με βάση το προκαθορισμένο γένος.

Ωστόσο, αναμένεται οι μορφο-φωνολογικές καταλήξεις να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς ενδέχεται οι ομιλητές της ΕΓΠΚ να βασίζονται σε αυτές, όταν δε γνωρίζουν τη λέξη ή στις σπάνιες ή λιγότερο παραγωγικές/ μη παραγωγικές καταλήξεις.

4. α. Όσον αφορά τη συμφωνία, εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των ειδών συμφωνίας (Εσωτερική και Εξωτερική συμφωνία);

   β. Ακόμη, εντοπίζονται διαφορές μεταξύ των τριών συνθηκών γραμματικότητας των προτάσεων[24];

Μελετώντας την Εσωτερική και Εξωτερική συμφωνία του γένους με βάση την Υπόθεση των Διεπιπέδων (Sorace & Filiaci 2006, Tsimpli & Sorace 2006), όπως έγινε στην έρευνα του Osch και των συνεργατών του (2014) (βλ. Ενότητα 3.2), ενδέχεται να υπάρξουν διαφορές μεταξύ των επιδόσεων σε Εσωτερική και Εξωτερική συμφωνία και να επιβεβαιωθεί η Υπόθεση των Διεπιπέδων. Ωστόσο, υπάρχουν άλλες έρευνες που την καταρρίπτουν (Kupisch και συνεργάτες, 2013).

Επιπλέον, όσον αφορά το υποερώτημα β. αναμένονται διαφορές μεταξύ και των τριών συνθηκών.

5. Πραγματώνονται λάθη στη συμφωνία του γένους, όταν υπάρχουν μορφο-φωνολογικές ομοιότητες στις αντιγραμματικές προτάσεις;

Αναμένεται ότι οι ομιλητές της ΕΓΠΚ θα πραγματώνουν λάθη στις αντιγραμματικές προτάσεις που εμφανίζουν μορφο-φωνολογική ομοιότητα ανεξάρτητα από το είδος της δομής (π.χ. *ο κεντρικός έξοδος, *έξοδος είναι κεντρικός), καθώς θα επηρεάζονται από την κατάληξη.

[24] Δημιουργήθηκαν πειραματικές προτάσεις όπου είχαν τρεις διαφορετικές συνθήκες. Μία γραμματική και δύο αντιγραμματικές. Εντοπίζονται, συνεπώς διαφορές μεταξύ αυτών των συνθηκών; (βλ. πειραματικές συνθήκες σελ. 41/ Υποενότητα 4.3.2.1.)

6. Παρατηρούνται στην *παραγωγή λόγου* αυτών των ομιλητών/-τριών διαφορετικά γραμματικά μοτίβα από τους μονόγλωσσους ομιλητές της Ελληνικής στην Ελλάδα, όσον αφορά κατά κύριο λόγο την απόδοση και τη συμφωνία του γένους;

Αναμένονται ελάχιστα λάθη στην παραγωγή, καθώς, παρά το ότι γίνεται λόγος για αυθόρμητο λόγο, συνήθως οι ομιλητές ΓΠΚ, επιλέγουν να εκφράζονται πιο απλά, αποφεύγοντας περίπλοκες συντακτικές δομές ή δύσκολες λέξεις.

Καθώς στην παρούσα ενότητα τα ερωτήματα της έρευνας παρουσιάζονται συνολικά, κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστούν τα εξής: τα αποτελέσματα της δραστηριότητας απόδοσης γένους θα δώσουν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα 1-3, τα αποτελέσματα της δραστηριότητας συμφωνίας γένους θα δώσουν απαντήσεις στα 1-2, 4-5 και, τέλος, το ερώτημα 6 θα απαντηθεί από τη δραστηριότητα αφήγησης της ιστορίας, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 4.1: Σύνοψη Ερευνητικών Ερωτημάτων (και αντιστοίχιση δραστηριοτήτων)

Δραστηριότητες	**Ερευνητικά Ερωτήματα**
Δραστηριότητα απόδοσης γένους **Δραστηριότητα συμφωνίας γένους**	1. Αποκλίσεις μεταξύ της ΕΓΠΚ και της ελληνικής γλώσσας στην Ελλάδα; Αποκλίσεις μεταξύ απόδοσης και συμφωνίας; 2. α. Διαφορά επιδόσεων μεταξύ των ομιλητών ΕΓΠΚ; β.Επιρροή κωδικοποίηση (ή μη) γένους κυρίαρχης γλώσσας; Διευκόλυνση Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ, όταν υπάρχει αντιστοιχία ιταλικού με ελληνικό γένος.
Δραστηριόρητα απόδοσης γένους	3. α. Διαφορές μεταξύ γενών; Ρόλος προκαθορισμένου γένους; β. Επίδραση μορφο-φωνολογικών καταλήξεων;
Δραστηριότητα συμφωνίας γένους	4. α. Διαφορές μεταξύ δομών; β. Διαφορές μεταξύ συνθηκών; 5. Πραγμάτωση λαθών όταν υπάρχουν μορφο-φωνολογικές ομοιότητες στις αντιγραμματικότητες;
Δραστηριότητα αφήγησης ιστορίας	6. Διαφορές ομιλητών ΕΓΠΚ στην παραγωγή λόγου;

4.2. Συμμετέχοντες

Ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων στην έρευνα ανερχόταν στους εικοσιένα (21) υγιείς ενήλικες (Μ.Ο. ηλικίας = 37, ηλικιακό εύρος κυμαινόταν μεταξύ 19-75 ετών, 13 γυναίκες), από τους οποίους ζητήθηκε να ολοκληρώσουν τρεις γλωσσικές δραστηριότητες, όπως επίσης και ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο

(Παράρτημα 1). Ο αριθμός συμμετοχής ήταν περιορισμένος, καθώς επρόκειτο για μια πιλοτική μελέτη, ωστόσο, η παρούσα έρευνα μπορεί να αξιοποιηθεί μελλοντικά για μια πειραματική μελέτη με ικανοποιητικότερο αριθμό συμμετεχόντων.

Οι συμμετέχοντες, διακρίνονταν σε τρεις ομάδες ομιλητών της ελληνικής γλώσσας. Στην πρώτη ομάδα ανήκαν μονόγλωσσοι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής, οι οποίοι έχουν γεννηθεί, μεγαλώσει και ζουν στην Ελλάδα (ομάδα ελέγχου). Η δεύτερη ομάδα αποτελούταν από ενήλικες ομιλητές της ΕΓΠΚ, οι οποίοι δεν ζουν στην Ελλάδα και ως εκ τούτου, η γλώσσα της κοινωνίας διαφέρει από την Ελληνική. Οι συγκεκριμένοι ομιλητές, ως επί το πλείστον, γεννήθηκαν/μεγάλωσαν στην Ιταλία ή στις Η.Π.Α. και είναι παιδιά Ελλήνων μεταναστών στις χώρες αυτές.

Συνεπώς, καθώς η παρούσα μελέτη επιθυμεί να εστιάσει μόνο στις γλωσσικές επιρροές και όχι στις κοινωνικοπολιτισμικές, θα γίνεται αναφορά στους συμμετέχοντες ως ομιλητές της ΕΓΠΚ. Επομένως, η μία ομάδα ομιλητών της ΕΓΠΚ ήταν γεννημένη ή μεγαλωμένη στην Ιταλία και η άλλη αποτελούταν από ομιλητές της ΕΓΠΚ, οι οποίοι είχαν γεννηθεί ή μεγαλώσει στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Προτού προχωρήσουμε στις επόμενες υποενότητες, στις οποίες θα δοθεί αναλυτική περιγραφή των χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί, πως όλοι οι συμμετέχοντες έδωσαν την ενημερωμένη συγκατάθεση τους και πως η παρούσα έρευνα έχει εγκριθεί από την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

4.2.1. Μονόγλωσσοι Ομιλητές

Η ομάδα των μονόγλωσσων ομιλητών αποτελούταν από έξι (6) υγιείς ενήλικες (Μ.Ο: 36, ηλικιακό εύρος: 21-59 ετών, 6 γυναίκες), οι οποίες είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα. Οι συγκεκριμένες ομιλήτριες δεν είχαν διαμείνει στο εξωτερικό για περισσότερο από έξι μήνες και αποτελούσαν την ομάδα ελέγχου του πειράματος. Αξίζει να αναφερθεί, πως τέσσερις εξ αυτών, ήταν απόφοιτες ελληνικών πανεπιστημίων στην Αθήνα, Πάτρα και στην Κρήτη. Επιπλέον, και οι δύο γονείς των ομιλητριών της παρούσας ομάδας, είχαν γεννηθεί και μεγαλώσει στην Ελλάδα αντίστοιχα. Όπως προαναφέρθηκε, η συγκεκριμένη ομάδα αποτελούσε την ομάδα ελέγχου.

Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά ομάδας ελέγχου μονόγλωσσων ομιλητών

	Ομιλητές Ελληνικής (Ελλάδα)
Αριθμός Συμμετεχόντων	6
Ηλικία	21-59 ετών (Μ.Ο. 36 ετών)
Φύλο	Γυναίκες
Γέννηση και Ανάθρεψη	Ελλάδα
Εθνικότητα γονέων	Ελληνική
Ανώτατη Εκπαίδευση (Πανεπιστήμιο)	4 συμμετέχοντες

4.2.2. Ομιλητές της Ελληνικής ως Γλώσσας Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Όσον αφορά την ομάδα των ομιλητών ΕΓΠΚ, αυτή διακρινόταν σε δύο υποομάδες: η πρώτη αποτελούταν από επτά (7) υγιείς ενήλικες (Μ.Ο. ηλικίας: 33, ηλικιακό εύρος: 20-75 ετών), οι οποίοι ζούσαν στην Ιταλία και είχαν κατακτήσει την Ελληνική από τη γέννησή τους, ταυτόχρονα ή διαδοχικά με την Ιταλική. Η δεύτερη υποομάδα αποτελούταν από οκτώ (8) υγιείς ενήλικες (Μ.Ο. ηλικίας: 41, ηλικιακό εύρος: 19-65 ετών), οι οποίοι ζούσαν στις Η.Π.Α. και είχαν, ομοίως, κατακτήσει την ελληνική γλώσσα από τη γέννησή τους, αυτήν την φορά, ταυτόχρονα ή διαδοχικά με την Αγγλική.

Πίνακας 4.3: Χαρακτηριστικά ομιλητών της ΕΓΠΚ (Ιταλίας και Η.Π.Α.)

	Ομιλητές ΕΓΠΚ (Ιταλία)	**Ομιλητές ΕΓΠΚ (Η.Π.Α.)**
Αριθμός συμμετεχόντων	7	8
Ηλικία	20-75 ετών (Μ.Ο.= 33 ετών)	19-65 ετών (Μ.Ο.= 41 ετών)
Φύλο	3 άντρες, 4 γυναίκες	5 άντρες, 3 γυναίκες
Γέννηση	5 Ιταλία 2 Αθήνα	7 Η.Π.Α. 1 Αθήνα
Ηλικία επαφής με τα ελληνικά	5: από τη γέννησή τους 1: από τα 3 έτη 1: από 1 έτους	7: από τη γέννηση τους 1: από τα 2 έτη
Ηλικία επαφής με την κυρίαρχη γλώσσα (ιταλικά ή αγγλικά αντίστοιχα)	Από τη γέννηση τους	6: από τη γέννηση τους 1: από τα 3 έτη 1: από τα 5 έτη
Εθνικότητα γονέων (Συνδυασμοί γλωσσών)	5: ένας γονέας Έλληνας 1ης γενιάς μετανάστης. Ένας γονέας Ιταλός. 2: και οι δύο γονείς Έλληνες, 1ης γενιάς μετανάστες	4: Ένας γονέας Έλληνας 1ης γενιάς μετανάστατης. Ένας γονέας Αμερικανός. 3: και οι δύο γονείς Έλληνες, 1ης γενιάς μετανάστες. 1: και οι δύο γονείς Αμερικανοί, 2ης γενιάς μετανάστες.
Ανώτατη εκπαίδευση (πανεπιστήμιο)	5 συμμετέχοντες	7 συμμετέχοντες
Επίσημη δίγλωσση εκπαίδευση (ή διδασκαλία ελληνικών τα απογεύματα/ΣΚ)	5: δεν είχαν επίσημη δίγλωσση εκπαίδευση. 1: μαθήματα ελληνικών 1μιση ώρα/ την εβδομάδα για 16 χρόνια.	1: δεν είχε επίσημη δίγλωσση εκπαίδευση. 1: μαθήματα ελληνικών 2μιση ώρες/ την εβδομάδα για 6 χρόνια.

	1: μαθήματα ελληνικών 1 ώρα/ την εβδομάδα σε μεικτή τάξη στη 2^{α} δημοτικού (αρχάριο προχωρημενο).	2: 4 ώρες / την εβδομάδα τα ΣΚ για 6 χρόνια 1: 4 ώρες/ την εβδομάδα για 5 χρόνια (2^{α} δημοτικού με 6^{η}) 1: δύο φορές την εβδομαδα 1: μια φορά/ την εβδομαδα για 8 χρόνια. 1: δύο φορές/ την εβδομαδα για 5 χρόνια.

4.3. Μεθοδολογία

Κρίνεται απαραίτητο, πριν γίνει ξεχωριστή αναφορά στις συνθήκες και το πειραματικό υλικό της κάθε γλωσσικής δραστηριότητας, να γίνει αναφορά στον γενικό τρόπο διεξαγωγής του πειράματος.

Κατά συνέπεια, όλοι οι συμμετέχοντες έλαβαν μέρος στην πειραματική διαδικασία με τη χρήση επιτραπέζιου ή φορητού υπολογιστή με σταθερή σύνδεση στο διαδίκτυο. Ακόμη, παρευρίσκονταν σε ένα ήσυχο μέρος για να μπορούν να συγκεντρωθούν στις γλωσσικές δραστηριότητες. Η παρουσίαση των ερεθισμάτων των δραστηριοτήτων καθώς και η καταγραφή των απαντήσεων πραγματοποιήθηκαν μέσω της πλατφόρμας έρευνας Gorilla Experiment Builder (Anwyl-Irvine, Massonnié, Flitton, Kirkham & Evershed 2020), η οποία επιτρέπει σε ερευνητές να δημιουργούν διαφόρων ειδών πειράματα στο διαδίκτυο. Όπως προαναφέρθηκε στην Ενότητα 4.1, όλοι οι συμμετέχοντες στην αρχή της επικοινωνίας μας, ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και τη διαδικασία του πειράματος. Ακόμη, υπέγραψαν και έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους στην πειραματική διαδικασία.

Η σειρά των δραστηριοτήτων δεν ήταν τυχαία καθώς το πείραμα ξεκινούσε με τη δραστηριότητα της συμφωνίας γένους, στη συνέχεια ακολουθούσε η δραστηριότητα αφήγησης ιστορίας και τέλος, η δραστηριότητα απόδοσης γένους. Η δραστηριότητα απόδοσης γένους ήταν σημαντικό να απαντηθεί τελευταία, καθώς οι συμμετέχοντες δε θα ήταν σε θέση να αντιληφθούν με ευκολία το φαινόμενο υπο εξέταση. Στο τέλος των δραστηριοτήτων, οι συμμετέχοντες συμπλήρωναν ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο, το οποίο ήταν απαραίτητο για τη συλλογή εξωγλωσσικών δεδομένων.

4.3.1. Δραστηριότητα Απόδοσης γένους

4.3.1.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό

Στη δραστηριότητα απόδοσης γένους χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά μη έμψυχα ουσιαστικά στην ονομαστική πτώση του ενικού αριθμού και στα τρία γένη της ελληνικής γλώσσας σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν 78 ουσιαστικά, η επιλογή των οποίων, έγινε με βάση την κατηγοριοποίηση της Ράλλη (2003)[25], όπου τα ελληνικά ουσιαστικά διακρίνονται σε 8 κλιτικές τάξεις (ΚΤ).

Όσον αφορά τα ουσιαστικά της έρευνας υπήρχαν: 24 άψυχα ουσιαστικά γένους αρσενικού, 24 άψυχα ουσιαστικά γένους θηλυκού και 30 άψυχα ουσιαστικά γένους ουδετέρου. Στον Πίνακα 4.4 που ακολουθεί, δίνονται ξεχωριστά τα ουσιαστικά που συμπεριλήφθηκαν με τις καταλήξεις της κάθε ΚΤ και παρατηρείται ότι: στην ΚΤ1 υπάρχουν 12 αρσενικά και θηλυκά ουσιαστικά με κατάληξη ***-ος***. Στην ΚΤ2 υπάρχουν 18 αρσενικά ουσιαστικά με καταλήξεις ***-ης***, ***-ας***, ***-ς*** και στην ΚΤ3 12 θηλυκά με καταλήξεις ***-α*** και ***-η***. Στην ΚΤ4 παρατηρείται ότι υπάρχουν 6 θηλυκά με επανάληψη της κατάληξης ***-η***, ωστόσο, τα συγκεκριμένα ουσιαστικά σχηματίζουν τον πληθυντικό της ονομαστικής σε ***-εις*** και αυτό, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, αποτελεί την ειδοποιό διαφορά σε σχέση με την ΚΤ3. Ακόμη, υπάρχουν οι υπόλοιπες τέσσερις ΚΤ (ΚΤ5-ΚΤ8), όπου διακρίνουν 30 ουδέτερα σε καταλήξεις ***-ο***, ***-ι/-υ***, ***-ος*** και ***-μα*** αντιστοίχως.

Πίνακας 4.4: Ουσιαστικά Δραστηριότητας Απόδοσης γένους [με βάση τις ΚΤ της Ράλλη (2003)]

1η Τάξη		2η Τάξη	3η Τάξη	4η Τάξη	5η Τάξη	6η Τάξη	7η Τάξη	8η Τάξη
Αρσενικά	Θηλυκά	Αρσενικά	Θηλυκά	Θηλυκά	Ουδέτερα	Ουδέτερα	Ουδέτερα	Ουδέτερα
-ος		-ης -ας -ς	-α -η -ού	-η (*με πληθυντικό σε -εις*)	-ο	-ι/ -υ	-ος	-μα
ο ήλιος ο ύπνος ο δρόμος ο φακός ο καιρός ο καρπός	η έρημος η οδός η έξοδος η είσοδος η άμμος η πρόοδος	ο πίνακας ο μήνας ο χειμώνας ο κουμπαράς ο *κουβάς* ο τραχανάς ο χάρτης ο πλανήτης *ο καθρέφτης* *ο υπολογιστής* ο εκτυπωτής ο φορτιστής ο καναπές ο καφές ο κουραμπιές ο κεφτές ο μεζές ο λεκές	η πόρτα η καρέκλα η χαρά η δουλειά η θάλασσα η καρδιά η αγάπη η άνοιξη η αυλή η γιορτή η ψυχή η ζώνη	η θέση η λέξη η πόλη η δύναμη η έκπτωση η απόφαση	το νερό το βιβλίο το φαγητό το αυγό το πάρκο το ψυγείο	το τραπέζι το νύχι το χαρτί το φιλί το λουλούδι το κλειδί το βράδυ το δάκρυ το οξύ το στάχυ το δίχτυ το δόρυ	το έδαφος το δάσος το λάθος το μέρος το κράτος το πάθος	το σώμα το κλάμα το κύμα το μήνυμα το φόρεμα το πρόβλημα

[25] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ανάλυση της Ράλλη βλ. Ενότητα 2.2 της παρούσας διπλωματικής ή την ίδια την ανάλυση της Ράλλη (2003).

Αν παρατηρήσει κανείς καλά τον πίνακα, θα διαπιστώσει ότι στην έρευνα δεν έχουν συμπεριληφθεί θηλυκά ουσιαστικά με κατάληξη -ού (ΚΤ3). Τονίζεται πως η συγκεκριμένη παράλειψη έγινε συνειδητά, εφόσον τα θηλυκά ουσιαστικά που λαμβάνουν κατάληξη -ού, είναι ως επί το πλείστον έμψυχα (π.χ. αλεπού, μαϊμού) και συνεπώς δεν εξετάστηκαν στην παρούσα έρευνα.

Τέλος, καθώς ήταν εξαιρετικά σημαντικό οι λέξεις να είναι απλές, κατανοητές και να χρησιμοποιούνται στον καθημερινό λόγο των ομιλητών, ώστε να γνωρίζουν τη σημασία τους, παραλείφθηκαν και τα ουσιαστικά ουδετέρου γένους με κατάληξη -ας (η Ράλλη (2003) δεν τα συμπεριλαμβάνει στις κλιτικές τάξεις της), καθώς στην πλειοψηφία τους είναι λέξεις της αρχαίας ελληνικής (π.χ. πέρας, δέρας). Είναι σημαντικό, ωστόσο, να αναφερθεί, πως για να μην αποκλειστούν τα ουδέτερα ουσιαστικά με ορθογραφική κατάληξη -υ, χρησιμοποιήθηκαν λέξεις που πιθανολογείται να είναι άγνωστες στους συμμετέχοντες (π.χ. δόρυ, στάχυ, οξύ). Ακόμη, έγινε μια προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα σύνολο από δισύλλαβες (47) και τρισύλλαβες λέξεις (28). Υπήρξαν, εντούτοις, τρεις λέξεις (3) οι οποίες ήταν πολυσύλλαβες (υπολογιστής, εκτυπωτής, απόφαση), αλλά θεωρητικά οικείες στους ομιλητές.

Συνοψίζοντας, η μη εμψυχότητα των ουσιαστικών, η συντομία των λέξεων, καθώς και η χρήση των τριων γενών της Ελληνικής (σε όλες τις κλιτικές τάξεις που παρουσιάστηκαν) αποτελούσαν τις βάσεις διαμόρφωσης του υλικού (items). Ολοκληρώνοντας, όσον αφορά τη δραστηριότητα απόδοσης του γένους, ως μεταβλητή ορίζεται το ίδιο το γένος (στα ελληνικά): αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο.

4.3.1.2. Πειραματική Διαδικασία

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, όπως προαναφέρθηκε, είχε σκοπό να μελετήσει την ικανότητα απόδοσης γένους των συμμετεχόντων σε 78 μη έμψυχα ουσιαστικά. Είχαν το δικαίωμα να ακούσουν το κάθε ουσιαστικό μέχρι δύο φορές. Κάτω από το ηχητικό σύμβολο, στην οθόνη του υπολογιστή, υπήρχαν οι τρεις τύποι του οριστικού άρθρου στην ονομαστική πτώση (ο, η, το). Εξ αυτών, ο συμμετέχων έπρεπε να επιλέξει εκείνον που συμφωνούσε σε γένος με τη λέξη που μόλις είχε ακούσει.

Το ουσιαστικό που άκουγε δεν αναγραφόταν πουθενά. Ακόμη, ενδιάμεσα σε κάθε λέξη εμφανιζόταν ένας σταυρός (fixation cross) στο κέντρο της οθόνης, που διατηρούταν στην οθόνη για 0.25 δευτερόλεπτα και είχε σκοπό να προετοιμάσει τον συμμετέχοντα για την επόμενη λέξη. Επιπλέον, υπήρχε γραμμή προόδου (progress bar) καθ’ όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας, ώστε ο συμμετέχων να γνωρίζει σε ποιό στάδιο της διαδικασίας βρίσκεται και πόσος χρόνος ακόμα απομένει. Στιγμιότυπο της δραστηριότητας αποτελεί η εικόνα (4.1) που ακολουθεί:

Εικόνα 4.1: Στιγμιότυπο διαδικασίας της Δραστηριότητας Απόδοσης γένους

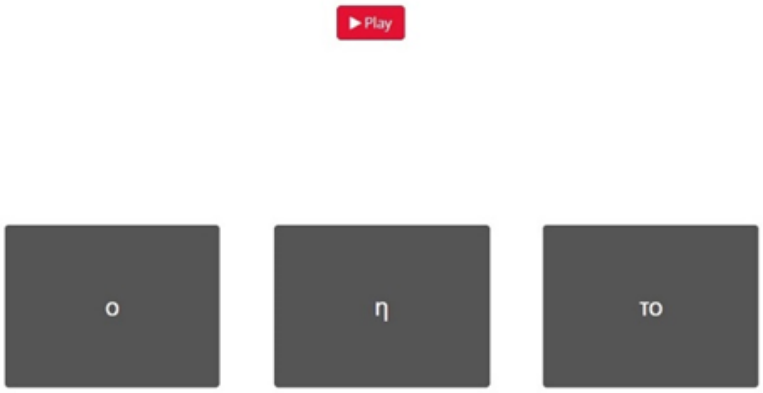

Αν για παράδειγμα εξεταζόταν η απόδοση γένους της λέξης «κήπος», ο συμμετέχων θα ακολουθούσε την εξής διαδικασία: Θα πατούσε το κόκκινο κουμπί που αναγράφεται η αγγλική λέξη “play” και θα άκουγε τη λέξη «κήπος». Θα του δινόταν η επιλογή να ακούσει μια ακόμα φορά τη λέξη, στην περίπτωση που το επιθυμούσε. Στη συνέχεια θα έπρεπε να αποδώσει το γένος του ουσιαστικού, επιλέγοντας μεταξύ των οριστικών άρθρων «ο, η, το», το οριστικό άρθρο «ο». Ολοκληρώνοντας την περιγραφή της διαδικασίας, αξίζει να αναφερθεί οτι η δραστηριότητα διήρκησε περίπου 12 λεπτά (± 5 λεπτά, αν υπήρξε επανάληψη της λέξης).

4.3.2. Δραστηριότητα Συμφωνίας γένους

4.3.2.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό

Στη δραστηριότητα συμφωνίας γένους, η οποία αποτελούσε τη δραστηριότητα γραμματικής αποδεκτότητας, δημιουργήθηκαν συνολικά 108 πειραματικές προτάσεις. Για την επίτευξη μιας άρτιας διαμορφωμένης δραστηριότητας, η δημιουργία αυτών των πειραματικών προτάσεων δεν ήταν αυθαίρετη και συνεπώς έπρεπε να υπακούει σε ορισμένους κανόνες. Επομένως, οι προτάσεις διαμορφώθηκαν με βάση το γένος, τις συνθήκες γραμματικότητας καθώς και τη δομή.

Πιο συγκεκριμένα, έχοντας ως κεντρικό άξονα το γένος, διακρίνονταν σε τρεις διαφορετικές συνθήκες γραμματικότητας. Υπήρχαν, δηλαδή 36 προτάσεις γραμματικής αντιστοίχισης (συνθήκη α), 36 προτάσεις αντιγραμματικής αντιστοίχισης1 (συνθήκη β) και 36 προτάσεις αντιγραμματικής αντιστοίχισης2 (συνθήκη γ).

Αναλυτικότερα, η ίδια πρόταση είχε μία συνθήκη που ήταν γραμματική (α) και δύο αντιγραμματικές (β, γ). Απόρροια της επινόησης δύο αντιγραμματικών προτάσεων, αποτελεί η επιθυμία διερεύνησης της

συμπεριφοράς των συμμετεχόντων, όταν έρχονται αντιμέτωποι με μονό ή διπλό λάθος συμφωνίας του γένους.

Συνεπώς, όσον αφορά τις αντιγραμματικές προτάσεις, στη συνθήκη (β) εμφανίζεται διπλό λάθος συμφωνίας, με το άρθρο και το επίθετο που προσδιορίζουν το ουσιαστικό, να λαμβάνουν λανθασμένη τιμή γένους και αναφορικά με τη συνθήκη (γ), εμφανίζεται μονό λάθος, καθώς πραγματώνεται αντιγραμματική αντιστοίχιση μόνο μεταξύ του επιθέτου και του ουσιαστικού που προσδιορίζει. Ακολουθεί ένα παράδειγμα θηλυκού γένους για να γίνουν κατανοητές οι συνθήκες γραμματικότητας:

(19) α. Μετά το σοβαρό ατύχημα η **μεγάλη** <u>οδός</u> έκλεισε. (συνθήκη α)

β. *Μετά το σοβαρό ατύχημα **ο μεγάλος** <u>οδός</u> έκλεισε. (συνθήκη β)

γ. *Μετά το σοβαρό ατύχημα η **μεγάλος** <u>οδός</u> έκλεισε. (συνθήκη γ)

Γίνεται, επομένως, αντιληπτό από το παράδειγμα, ότι η συνθήκη (α) αποτελεί μία άρτια γραμματική πρόταση στην ελληνική γλώσσα, η συνθήκη (β) αποτελεί μία αντιγραμματική αντιστοίχιση μεταξύ του άρθρου (ο) και του επιθέτου (μεγάλος) που προσδιορίζουν το ουσιαστικό (οδός) και κατά συνέπεια, τη δημιουργία μίας αντιγραμματικής πρόταση με διπλό λάθος και τέλος, η συνθήκη (γ), η οποία αποτελεί μία αντιγραμματική πρόταση, με τη διαφορά, ότι η αντιγραμματική αντιστοίχιση λαμβάνει χώρα μόνο μεταξύ του επιθέτου (μεγάλος) και του ουσιαστικού (οδός) και όχι του προσδιοριστή. Ακολουθώντας αυτήν τη διαδικασία, δημιουργήθηκαν 108 πειραματικές προτάσεις και στα τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) της Ελληνικής, σε όλες τις δυνατές καταλήξεις. Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκαν αρσενικά ουσιαστικά με καταλήξεις ***-ης, -ας, -ες*** και ***-ος***, θηλυκά ουσιαστικά με καταλήξεις ***-η, -α*** και ***-ος*** και ουδέτερα ουσιαστικά με καταλήξεις ***-ος, -α, -ο*** και ***-ι***.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί, ότι οι αντιγραμματικότητες των θηλυκών ουσιαστικών με κατάληξη ***-ος*** και των ουδετέρων ουσιαστικών με κατάληξη ***-ος, -α*** και ***-ι*** δημιουργήθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει (αντιγραμματική) φωνολογική συμφωνία μεταξύ (του άρθρου και) του επιθέτου και του ουσιαστικού, όπως φαίνεται στο παραπάνω παράδειγμα (19β και 19γ). Συνεπώς, για τα θηλυκά και ουδέτερα με κατάληξη ***-ος*** χρησιμοποιήθηκαν επίθετα αρσενικού γένους με κατάληξη ***-ος*** (*μεγάλος οδός), για τα ουδέτερα σε ***-ι***, χρησιμοποιήθηκαν επίθετα θηλυκού γένους με κατάληξη ***-η*** (π.χ. *όμορφη λουλούδι) και για τα ουδέτερα σε ***-α***, χρησιμοποιήθηκαν επίθετα θηλυκού γένους με κατάληξη ***-α*** (π.χ. *άγρια κύμα).

Πέρα από τις συνθήκες γραμματικότητας και το γένος, οι προτάσεις πραγματώθηκαν σε δύο διαφορετικές συντακτικές δομές. Ειδικότερα, υπήρξε η δομή με το επίθετο εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης ως επιθετικός προσδιορισμός και η δομή εξωτερικά αυτής, με το επίθετο ως Κατηγόρημα, όπως φαίνεται στα παραδείγματα που ακολουθούν:

(20) Δυστυχώς το ***όμορφο λουλούδι*** μαράθηκε πολύ γρήγορα
(επίθετο) (ουσιαστικό)

(21) Συνήθως στην Ελλάδα ο ***καφές*** πίνεται ***κρύος*** το καλοκαίρι.
(ουσιαστικό) (επίθετο)

Στο παράδειγμα (20) παρατηρείται ότι το επίθετο «όμορφο» λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός, καθώς προηγείται του ουσιαστικού «λουλούδι» που προσδιορίζει και συντακτικά βρίσκεται εσωτερικά της Ονοματική Φράσης, εν αντιθέσει με το παράδειγμα (21) όπου το επίθετο «κρύος» έπεται του ουσιαστικού «καφές» και συντακτικά βρίσκεται εξωτερικά της Ονοματικής φράσης, λειτουργώντας ως Κατηγόρημα. Τα βασικά σημεία σχετικά με τη διαμόρφωση των προτάσεων , συνοψίζονται στον Πίνακα 4.5 που ακολουθεί.

Πίνακας 4.5: Μεταβλητές Δραστηριότητας Συμφωνίας γένους

ΔΟΜΗ	Εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης (Επιθετικός Προσδιορισμός)	Εξωτερικά της Ονοματικής Φράσης (Κατηγόρημα)
ΓΕΝΟΣ	αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο	
ΣΥΝΘΗΚΕΣ	Γραμματική αντιστοίχιση (α) Αντιγραμματική αντιστοίχιση1 (β) Αντιγραμματική αντιστοίχιση2 (γ)	

Μελετώντας τον πίνακα 4.5, γίνεται αντιληπτό ότι στις δύο δομές, δημιουργήθηκαν προτάσεις με βάση το γένος και τις συνθήκες. Συνεπώς, η σωστή τιμή του γένους, καθοριζόταν κάθε φορά από το ουσιαστικό της πρότασης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, πως κάθε τιμή γένους (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) είχε 6 διαφορετικές προτάσεις (items) σε κάθε συνθήκη στη μία δομή (εσωτερικά της Ο.Φ.) και 6 διαφορετικές προτάσεις σε κάθε συνθήκη στην άλλη δομή (εξωτερικά της Ο.Φ.), όπως παρουσιάζεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακες 4.6 - 4.11). Συνεπώς, ακολουθούν 6 παραδείγματα πειραματικών προτάσεων, όλων των γενών και στις τρεις συνθήκες, προς μελέτη και κατανόηση.

Πίνακας 4.6: Ουσιαστικό αρσενικού γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ.

Συνθήκη	**Πρόταση**
Γραμματική αντιστοίχιση	Χθες το βράδυ ο **παλιός** <u>*καναπές*</u> στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (διπλό λάθος συμφωνίας)	Χθες το βράδυ **το παλιό** <u>*καναπές*</u> στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Χθες το βράδυ ο **παλιό** <u>*καναπές*</u> στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.

Πίνακας 4.7: Ουσιαστικό θηλυκού γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ.

Συνθήκη	Πρόταση
Γραμματική αντιστοίχιση	Στο νέο κατάστημα η **κεντρική** *είσοδος* είναι από πίσω.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (δπλό λάθος συμφωνίας)	Στο νέο κατάστημα **ο κεντρικός** *είσοδος* είναι από πίσω.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Στο νέο κατάστημα η **κεντρικός** *είσοδος* είναι από πίσω.

Πίνακας 4.8: Ουσιαστικό ουδετέρου γένους και επίθετο μέσα στην Ο.Φ.

Συνθήκη	Πρόταση
Γραμματική αντιστοίχιση	Πάνω στο τραπέζι είναι το **μικρό** *βιβλίο* με τις συνταγές.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (διπλό λάθος συμφωνίας)	Πάνω στο τραπέζι είναι **ο μικρός** *βιβλίο* με τις συνταγές.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Πάνω στο τραπέζι είναι το **μικρός** *βιβλίο* με τις συνταγές.

Πίνακας 4.9: Ουσιαστικό αρσενικού γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ.

Συνθήκη	Πρόταση
Γραμματική αντιστοίχιση	Στην Ελλάδα ο *χειμώνας* ήταν πολύ **δύσκολος** πέρυσι.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (διπλό λάθος συμφωνίας)	Στην Ελλάδα **η** *χειμώνας* ήταν πολύ **δύσκολη** πέρυσι.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Στην Ελλάδα ο *χειμώνας* ήταν πολύ **δύσκολη** πέρυσι.

Πίνακας 4.10: Ουσιαστικό θηλυκού γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ.

Συνθήκη	Πρόταση
Γραμματική αντιστοίχιση	Πάντα η *έρημος* είναι πολύ **ζεστή** την ημέρα.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (διπλό λάθος συμφωνίας)	Πάντα **ο** *έρημος* είναι πολύ **ζεστός** την ημέρα.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Πάντα η *έρημος* είναι πολύ **ζεστός** την ημέρα.

Πίνακας 4.11: Ουσιαστικό ουδετέρου γένους και επίθετο εξωτερικά της Ο.Φ.

Συνθήκη	Πρόταση
Γραμματική αντιστοίχιση	Δυστυχώς το *λάθος* ήταν πολύ **μεγάλο** για την εταιρία.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 (διπλό λάθος συμφωνίας)	Δυστυχώς **ο** *λάθος* ήταν πολύ **μεγάλος** για την εταιρία.
Αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ασυμφωνία επιθέτου)	Δυστυχώς το *λάθος* ήταν πολύ **μεγάλος** για την εταιρία.

Ακόμη, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί πως οι προτάσεις, διαχωρίστηκαν σε τρεις διαφορετικές λίστες, με τον τρόπο που προβάλλεται στον παρακάτω πίνακα (4.12):

Πίνακας 4.12: Υπόδειγμα διαχωρισμού των προτάσεων της δραστηριότητας Συμφωνίας γένους σε λίστες

	Λίστα 1	**Λίστα 2**	**Λίστα 3**
Πειραματικές Προτάσεις με συνθήκες	1α	1β	1γ
	2β	2γ	2α
	3γ	3α	3β
	4α	4β	4γ
	5β	5γ	5α
	6γ	6α	6β
	…	…	…
	108α	108β	108γ

Ο συγκεκριμένος διαχωρισμός ήταν απαραίτητος, καθώς ο κάθε συμμετέχων έπρεπε να βλέπει την κάθε πρόταση σε μία μόνο συνθήκη της (είτε τη γραμματική, είτε την αντιγραμματική1 ή την αντιγραμματική2 αντιστοίχιση), επιτυγχάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο να είναι όλες οι προτάσεις διαφορετικές μεταξύ τους για τον καθένα και στις δύο δομές. Δηλαδή, όλοι εκτέθηκαν σε όλες τις προτάσεις και όλες τις συνθήκες, αλλά ποτέ σε παραπάνω από μία συνθήκη για την ίδια πρόταση.

Ολοκληρώνοντας, δεν πρέπει να παραληφθεί η αναφορά στη δημιουργία 76 ακόμη προτάσεων, οι οποίες αποτελούσαν διασπαστές προσοχής (filler sentences). Εξ αυτών οι 56 ήταν γραμματικές προτάσεις-διασπαστές και οι 20 αντιγραμματικές προτάσεις-διασπαστές. Οι πειραματικές προτάσεις μαζί με τις προτάσεις-διασπαστές ήταν στο σύνολό τους 184, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται μία πειραματική ισορροπία, μεταξύ του συνόλου των γραμματικών και αντιγραμματικών προτάσεων. Ειδικότερα, υπήρχαν 92 γραμματικές και 92 αντιγραμματικές προτάσεις συνολικά. Υπενθυμίζεται ότι ο κάθε συμμετέχων από τις 184 έβλεπε μόνο τις 72, οι οποίες ήταν όλες διαφορετικές μεταξύ τους, λόγω του διαχωρισμού τους σε λίστες.

Τέλος, όλες οι προτάσεις, όπως παρουσιάστηκε στους παραπάνω πίνακες με τα παραδείγματα, είχαν συγκεκριμένη έκταση για λόγους ομοιομορφίας. Οι στόχοι μελέτης (το επίθετο και το ουσιαστικό), εμφανίζονταν περίπου στη μέση της κάθε πειραματικής πρότασης, ώστε να μην «τραβάνε» την προσοχή του συμμετέχοντα από την αρχή. Οι προτάσεις-διασπαστές δημιουργήθηκαν με τον ίδιο τρόπο, με τη διαφορά ότι τα γραμματικά φαινόμενα που κάλυπταν (ρηματική όψη, παράλειψη άρθρου, μεταφορά παθητικής σε ενεργητική φωνή) ήταν διάσπαρτα μέσα στις προτάσεις.

4.3.2.2. Πειραματική Διαδικασία

Ο κάθε συμμετέχων, συνεπώς, έβλεπε εβδομήντα-δύο προτάσεις (72) εκ των οποίων οι μισές ήταν πειραματικές και οι άλλες μισές αποτελούσαν διασπαστές προσοχής. Οι προτάσεις εμφανίζονταν εκ περιτροπής, δηλαδή μία πειραματική πρόταση στην αρχή, ακολούθως μία πρόταση-διασπαστής και ξανά το ίδιο μοτίβο. Ενδιάμεσα σε κάθε πρόταση (πειραματική ή μη) εμφανιζόταν και πάλι ένας σταυρός στο κέντρο της οθόνης (διάρκεια 0.25 δευτερόλεπτα), ώστε να προετοιμάσει τον συμμετέχοντα για την επόμενη πρόταση. Ακόμη, σε εύλογα χρονικά σημεία, εμφανιζόταν στην οθόνη το ποσοστό που έχει συμπληρωθεί για να ολοκληρωθεί η δραστηριότητα καθώς κι εδώ υπήρχε γραμμή προόδου όπως στη δραστηριότητα απόδοσης γένους. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα είχε διάρκεια περίπου 10 λεπτά.

Όσον αφορά τη διαδικασία εκτέλεσης της δραστηριότητας της συμφωνίας του γένους, οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν, αν οι διαφορετικές προτάσεις που παρουσιάζονταν στην οθόνη τους ήταν γραμματικά σωστές ή λανθασμένες. Πιο συγκεκριμένα, η δραστηριότητα ζητούσε να απαντήσουν με «ΝΑΙ» αν η πρόταση θεωρούταν αποδεκτή στην ελληνική γλώσσα σύμφωνα με τη διαίσθηση τους ή με «ΟΧΙ» αν η πρόταση θεωρούταν μη αποδεκτή.

Στις παρακάτω εικόνες παρουσιάζονται δύο παραδείγματα, όπου το πρώτο θα έπρεπε να λάβει την απάντηση «ΝΑΙ» ως γραμματικά αποδεκτό και το δεύτερο, την απάντηση «ΟΧΙ» ως γραμματικά μη αποδεκτό. Στην Εικόνα 4.2 βλέπουμε την πρόταση «Δυστυχώς ο καινούργιος υπολογιστής στο γραφείο χάλασε πριν λίγη ώρα». Το επίθετο στη συγκεκριμένη πρόταση βρίσκεται μέσα στην Ονοματική Φράση και συμφωνεί με το ουσιαστικό που προσδιορίζει. Ο συμμετέχων, λοιπόν, σε αυτήν την περίπτωση θα έπρεπε να διαλέξει «κλικάροντας» τη λέξη «ΝΑΙ».

Εικόνα 4.2: Παράδειγμα γραμματικής πρότασης γένους αρσενικού (επίθετο εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης).

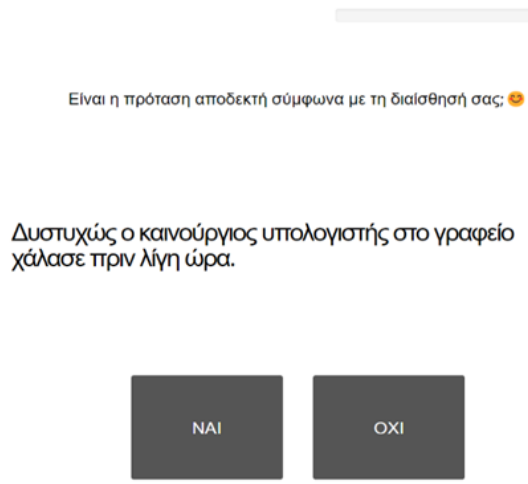

Στη δεύτερη περίπτωση (Εικόνα 4.3) δίνεται η αντιγραμματική πρόταση *«Για τα παιδιά η χαρά είναι *μεγάλο* όταν δεν έχουν σχολείο.» στην οποία το επίθετο βρίσκεται εξωτερικά της Ονοματικής Φράσης και πραγματώνεται ως κατηγόρημα. Ο συμμετέχων θα έπρεπε να αναγνωρίσει ότι δεν υπάρχει γραμματική συμφωνία μεταξύ του ουσιαστικού και του επιθέτου και συνεπώς να επιλέξει την απάντηση «ΟΧΙ».

Εικόνα 4.3: Αντιγραμματική πρόταση γένους θηλυκού (επίθετο εκτός Ονοματικής φράσης, ως κατηγόρημα)

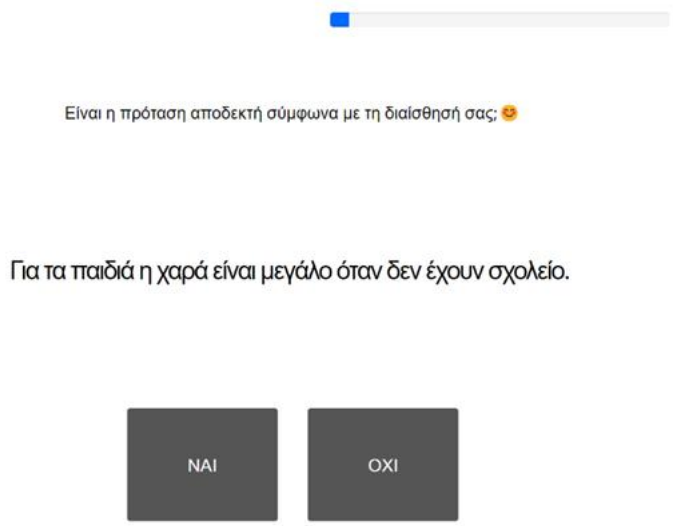

4.3.3. Δραστηριότητα Αφήγησης Ιστορίας

Το βίντεο που χρησιμοποιήθηκε για τη δραστηριότητα αφήγησης της ιστορίας, είναι ανοιχτής πρόσβασης για ερευνητές και έχει χρησιμοποιηθεί από το πρόγραμμα RUEG (“Research Unit "Emerging Grammars in Language Contact Situations”) του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου για αντίστοιχες γλωσσολογικές μελέτες (Παρατίθεται ο σύνδεσμος στο τέλος της παρούσας εργασίας, στο Παράρτημα 2).

4.3.3.1. Συνθήκες και Πειραματικό Υλικό

Στο βίντεο που παρακολούθησαν οι συμμετέχοντες (το οποίο είχε διάρκεια λιγότερο από ένα λεπτό- 00:00:39), διαδραματιζόταν μία μικρή αυτοκινητιστική σύγκρουση μεταξύ δύο αυτοκινήτων.

Σκοπός της παρούσας δραστηριότητας ήταν η συλλογή παραγωγής λόγου (γραπτή/ προφορική) και συνεπώς υπήρχαν δύο συνθήκες. Ο συμμετέχων είχε το ελεύθερο να εκφραστεί αυθόρμητα σε σχέση με το βίντεο που είχε παρακολουθήσει σε ένα ηχητικό και γραπτό μήνυμα. Είναι απόλυτα σημαντικό, στο σημείο αυτό, να αναφερθεί πως δινόταν η επιλογή σε όποιον δεν επιθυμούσε να ηχογραφήσει το ηχητικό μήνυμα για προσωπικούς λόγους, να το παραλείψει και να συνεχίσει στην επόμενη ερώτηση. Επιβεβαιωνόταν καθ’

όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας η διασφάλιση των δεδομένων και πως καμία απάντηση τους δε θα δημοσιευόταν πουθενά.

4.3.3.2. Πειραματική Διαδικασία

Ξεκινώντας, ζητήθηκε από τον κάθε συμμετέχοντα η απόλυτη και αμέριστη προσοχή στην οθόνη, καθώς το βίντεο δεν είχε μεγάλη διάρκεια. Ήταν σημαντικό να παρακολουθήσουν καλά τι διαδραματιζόταν, ώστε στη συνέχεια να είναι σε θέση να μοιραστούν όσες περισσότερες πληροφορίες μπορούν. Ο συμμετέχων αφού διάβαζε τις οδηγίες στην οθόνη, πατούσε ένα κουμπί για να ξεκινήσει την αναπαραγωγή του βίντεο, όπου του δινόταν η δυνατότητα να το παρακολουθήσει εκ νέου, αν ο ίδιος το θεωρούσε αναγκαίο. Έπρεπε να προσποιηθεί ότι είναι αυτόπτης μάρτυρας στο περιστατικό και να το περιγράψει προφορικώς και γραπτώς σε ένα φίλο του στα ελληνικά, μέσω ηχητικού και γραπτού μηνύματος. Οι δύο συνθήκες δινόντουσαν αφότου ο συμμετέχων είχε ολοκληρώσει την παρακολούθηση του βίντεο.

4.4. Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα εκτιμήθηκαν με βάση την ορθότητα των απαντήσεων των ομιλητών ΕΓΠΚ στις δραστηριότητες απόδοσης, συμφωνίας του γένους και αφήγησης της ιστορίας, καθώς επίσης, υπήρξε συσχέτιση των παραπάνω, με τις γλωσσικές και κοινωνιογλωσσικές μεταβλητές που συλλέχθηκαν μέσω των ερωτηματολογίων.

Ακόμη, το ποσοστό επίδοσης της ομάδας ελέγχου (μονόγλωσσοι ομιλητές της Ελληνικής στην Ελλάδα), όπως αναμενόταν, στις τρεις δραστηριότητες ήταν 100% επιτυχές και για τον λόγο αυτό, η ανάλυση και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων επικεντρώνεται στις δύο πειραματικές ομάδες, δηλαδή στους ομιλητές της ΕΓΠΚ στις Η.Π.Α. και στην Ιταλία. Θα παρουσιαστούν, επομένως, μόνο συγκρίσεις μεταξύ των ομιλητών της ΕΓΠΚ.

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη σημαντική συνεισφορά της Αναστασίας Πασπάλη και πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ανοιχτού λογισμικού R (R Development Core Team 2017), μέσω του πακέτου lme4 (Bates και συν. 2015) και της συνάρτησης glmer και πιο συγκεκριμένα μέσω της χρήσης Μοντέλων Βηματικής Παλινδρόμησης μεικτών επιδράσεων.

4.4.1. Αποτελέσματα δραστηριότητας Απόδοσης Γένους

Η εικόνα 4.4 απεικονίζει τις επιδόσεις των συμμετεχόντων ανά γένος και ανά (πειραματική) ομάδα στη δραστηριότητα Απόδοσης Γένους. Όσον αφορά την παρούσα δραστηριότητα έλαβαν χώρα τέσσερις διαφορετικές στατιστικές αναλύσεις, οι οποίες έδιναν απάντηση στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα (Ενότητα 4.1). Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ανάλυση που πραγματοποιήθηκε, εξέταζε τον ρόλο που

διαδραματίζουν η Ομάδα (Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ, Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ) και το Γένος (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο) ως μεταβλητές πρόβλεψης.

Παρατηρώντας την εικόνα 4.4, φαίνεται οι Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ να είναι καλύτεροι, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται στατιστικά [x2 (1)= 1.207, p= .272]. Πιο συγκεκριμένα, δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων (β= 0.917, SE= 0.827, z= 1.11, p= .267). Όσον αφορά το Γένος, ούτε αυτή η μεταβλητή δεν προβλέπει τις επιδόσεις των ομιλητών ΕΓΠΚ στη δραστηριότητα απόδοσης [x2(2)= 1.594, p= .451]. Ειδικότερα, καμία διαφορά των γενών δεν ήταν στατιστικά σημαντική, καθώς ούτε το θηλυκό συγκριτικά με το αρσενικό ((β= -0.121, SE= 0.239, z= -0.51, p= .612), ούτε το θηλυκό σε σχέση με το ουδέτερο (β= -0.273, SE =0.217, z= -1.26, p= .210), ούτε, τέλος, το αρσενικό με το ουδέτερο (β= -0.152, SE= 0.213, z= -0.71, p= .476) εμφάνιζαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

Εικόνα 4.4: Ορθότητα ανά Γένος και ανά (πειραματική) Ομάδα (στην απόδοση του γένους)

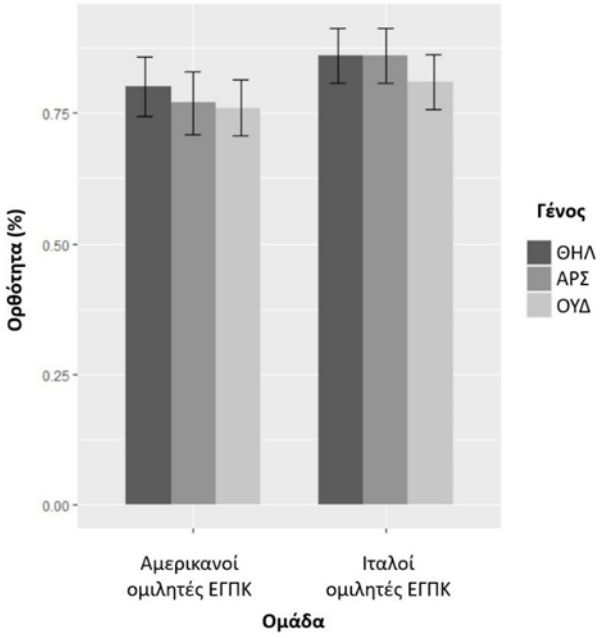

Η δεύτερη ανάλυση ερευνούσε την πιθανότητα διευκόλυνσης των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ στην απόδοση γένους, όταν τα ελληνικά ουσιαστικά φέρουν την ίδια τιμή γένους στα ιταλικά, σε σχέση με εκείνα που φέρουν διαφορετική (μόνο όσον αφορά τις τιμές αρσενικού και θηλυκού γένους). Στον πίνακα 4.13 που ακολουθεί, φανερώνονται ποσοστιαία οι επιδόσεις των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή μη αντιστοιχία του γένους, μεταξύ ελληνικών και ιταλικών ουσιαστικών. Παρατηρήθηκε ότι το γένος ως προβλεπτική μεταβλητή φάνηκε οριακά αξιόπιστη [x2(1)= 3.137, p= .076], συνεπώς, ενδέχεται να διαδραματίζει κάποιο ρόλο και να διευκολύνει (οριακή στατιστική σημαντικότητα) τους Ιταλούς ομιλητές της ΕΓΠΚ (β= 0.44, SE= 0.244, z= 1.81, p= .070). Γίνεται αντιληπτό, επομένως, ότι όταν υπήρχε αντιστοίχιση γένους, η επίδοση των Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ κατά Μέσο Όρο ήταν 88%. Όταν η αντιστοίχιση δε λάμβανε

χώρα, το ποσοστό μειωνόταν στο 81%. Η διαφορά του 7% φανερώνει τη στατιστικά οριακή διευκόλυνση για την οποία έγινε λόγος.

Πίνακας 4.13: Επιδόσεις Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή μη αντιστοιχία ελληνικών και ιταλικών ουσιαστικών.

	Αντιστοιχία	**Αναντιστοιχία**
Ιταλικό γένος (Μέσος Όρος)	88%	81%

Στον πίνακα 4.14 δίνονται και πάλι οι επιδόσεις των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή αναντιστοιχία του γένους, αυτήν τη φορά, ωστόσο, τα δύο γένη εμφανίζονται ξεχωριστά. Παρατηρούνται ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο γενών είναι πολύ κοντά και έχουν την ίδια πορεία, καθώς όσον αφορά το θηλυκό γένος, οι επιδόσεις είναι 90% στην αντιστοιχία (θηλυκό γένος ουσιαστικού σε ελληνικά και ιταλικά) και 81% στην αναντιστοιχία (διαφορετική τιμή γένους στα ιταλικά). Στο αρσενικό γένος, οι επιδόσεις είναι στο 87% στην αντιστοιχία (αρσενικό γένος σε ελληνικά και ιταλικά) και 81% στην αναντιστοιχία (διαφορετική τιμή γένους στα ιταλικά).

Πίνακας 4.14: Επιδόσεις Ιταλών ομιλητών ΕΓΠΚ σύμφωνα με την αντιστοιχία ή μη αντιστοιχία ελληνικών και ιταλικών ουσιαστικών ανά γένος.

	Θηλυκό Γένος		**Αρσενικό Γένος**	
	Αντιστοιχία	Αναντιστοιχία	Αντιστοιχία	Αναντιστοιχία
Ιταλικό γένος (Μέσος Όρος)	90%	81%	87%	81%

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, παρατηρώντας τα αποτελέσματα μέχρι τώρα, δε διακρίνεται κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων των ομιλητών της ΕΓΠΚ, ούτε μεταξύ των γενών. Παρά το γεγονός ότι και οι δύο ομάδες των ομιλητών ΕΓΠΚ έχουν χαμηλότερη επίδοση, σε σύγκριση με τους μονόγλωσσους ενήλικες ομιλητές της ελληνικής γλώσσας (100%), αξίζει να σχολιαστεί πως η επίδοση τους είναι και πάλι αρκετά υψηλή. Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 4.15) αναγράφονται ποσοστιαία οι μέσοι όροι ορθότητας ανά γένος και ανά ομάδα με βάση την Εικόνα 4.4.

Πίνακας 4.15: Μέσοι Όροι ορθότητας ανά γένος και ανά ομάδα (Ποσοστιαία %)

	Θηλυκό γένος	**Αρσενικό γένος**	**Ουδέτερο Γένος**	**Συνολικά τα γένη (Μέσοι Όροι)**
Αμερικανοί ομιλητές ΕΓΠΚ	80%	77%	76%	77%
Ιταλοί ομιλητές ΕΓΠΚ	86%	86%	81%	84%
Συνολικά οι ομάδες (Μέσοι Όροι)	**83%**	**81%**	**78%**	**81%**

Παρατηρείται ότι πουθενά δεν επιτυγχάνεται ποσοστό άνω του 90% της κατάκτησης, ωστόσο δεν γίνεται λόγος, για σοβαρά ιδιαίτερες δυσκολίες στην απόδοση γένους, καθώς οι Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ εμφανίζουν ποσοστό ορθότητας 80% για το θηλυκό, 77% για το αρσενικό και 76% για το ουδέτερο γένος και οι Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ εμφανίζουν 86% για το θηλυκό και το αρσενικό και 81% για το ουδέτερο. Η καλή επίδοση των δύο ομάδων των ομιλητών της ΕΓΠΚ όσον αφορά πάντα την απόδοση του γένους, ενισχύεται επιπροσθέτως, από το γεγονός ότι ο συνολικός μέσος όρος 81%, συμπεριλαμβάνει ουσιαστικά χαμηλής συχνότητας, απρόβλεπτων για το γένος καταλήξεων, και ενδεχομένως ουσιαστικών, για τα οποία οι ομιλητές της ΕΓΠΚ δε γνωρίζουν τη λεξική τους σημασία (όπως τα: δόρυ, οξύ κ.ά που παρουσιάστηκαν στην υποενότητα 4.3.1.1. στο πειραματικό υλικό).

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω και καθώς οι αποκλίσεις που λαμβάνουν χώρα, δε φαίνεται να ικανοποιούνται, ούτε από διαφορές επιδόσεων μεταξύ των δυο ομάδων των ομιλητών της ΕΓΠΚ, ούτε από διαφορές μεταξύ των τιμών γένους, διερευνάται ο ρόλος των διαφορετικών καταλήξεων των ουσιαστικών. Πραγματοποιήθηκε μία ανάλυση με όλα τα ουσιαστικά που χρησιμοποιήθηκαν στη δραστηριότητα απόδοσης γένους ανά κατάληξη, ώστε να εξεταστεί σε ποιές καταλήξεις η επίδοση των συμμετεχόντων είναι υψηλή και σε ποιές καταλήξεις είναι χαμηλή. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι οι χαμηλότερες επιδόσεις που εντοπίζονται σε συγκεκριμένα ουσιαστικά, δε σχετίζονται απαραίτητα μόνο με την κατάληξη και την υπεργενίκευση των καταλήξεων σε συγκεκριμένες τιμές γένους, αλλά συνδυαστικά και με το λεξικό τεμάχιο, καθώς ενδέχεται όπως προαναφέρθηκε, να μη γνωρίζουν τη σημασία ορισμένων ουσιαστικών.

Αναλυτικότερα όσον αφορά το θηλυκό γένος, εντοπίζονται αρκετά χαμηλές τιμές στα θηλυκά ουσιαστικά με κατάληξη -ος (Μέσος Όρος 58%), αποτέλεσμα το οποίο επιβεβαιώνει την ανάλυση των πρωτοτυπικών καταλήξεων των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003), όπου η κατάληξη ***-ς*** αποτελεί πρωτοτυπικό δείκτη του αρσενικού γένους και οι καταλήξεις ***-α*** και ***-η*** του θηλυκού, στις οποίες οι ομιλητές ΕΓΠΚ έχουν πολύ υψηλό ποσοστό ορθότητας (Μέσος Όρος συνολικά 91%, συγκεκριμένα: ***-α*** = 95% και ***-η (-***

ες)[26] = 90%, ***-η (-εις)*** = 87%). Στο αρσενικό γένος, ο συνολικός μέσος όρος επίδοσης είναι 81% και η κατάληξη με την υψηλότερη επίδοση είναι η κατάληξη ***-ος*** (86%). Σημαντικά προβλήματα, όσον αφορά το αρσενικό, εντοπίζονται πρώτα στα ουσιαστικά με καταλήξεις ***-ες*** (75%), έπειτα ***-ας*** (84%) και τέλος ***-ης*** (78%), παρά την ύπαρξη του τελικού ***-ς***, το οποίο όπως προαναφέρθηκε αποτελεί πρωτοτυπικό δείκτη του αρσενικού γένους. Αναφορικά με τα ουδέτερα, το πρόβλημα έγκειται κυρίως στα ουσιαστικά που καταλήγουν σε ***-ος*** (64%) εν αντιθέσει με τα ουσιαστικά σε κατάληξη ***-ο*** και **-α**, τα οποία σημειώνουν την υψηλότερη επίδοση (94% και 92% αντίστοιχα) και αποτελούν τις πιο «δυνατές» καταλήξεις για το ουδέτερο γένος (πρωτοτυπικότητα – Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003). Ακόμη, τα ουσιαστικά με κατάληξη ***-υ*** έχουν αρκετά χαμηλή επίδοση (66%), παρά το υψηλό ποσοστό επιτυχίας στις λέξεις «βράδυ» και «δάκρυ» (93% και 80% αντίστοιχα). Συμπεραίνεται, συνεπώς, με βεβαιότητα, ότι η χαμηλή επίδοση στα ουσιαστικά με κατάληξη ***-υ***, οφείλεται στο γεγονός ότι δε γνωρίζουν το λεξικό τεμάχιο, καθώς η δραστηριότητα ήταν ακουστική και επομένως δεν έβλεπαν/ διάβαζαν τον ορθογραφικό τύπο. Επιπρόσθετο επιχείρημα αποτελεί, πως δεν κάνουν τόσα λάθη με τα ουδέτερα ουσιαστικά σε ***-ι*** (76%) και κατά συνέπεια, δε φαίνεται να υπεργενικεύουν την κατάληξη [i] στο θηλυκό γένος.

Ακολουθεί ένας συγκριτικός πίνακας (4.16) μεταξύ των *διαφορετικών* καταλήξεων στον οποίο, για λόγους διευκόλυνσης, παρουσιάζεται μόνο η τυπική τιμή (*z*-value), η οποία φανερώνει τις στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιδόσεων ανά κατάληξη. Η σύγκριση πραγματοποιείται ανά ζευγάρι καταλήξεων. Οι τυπικές τιμές που εμφανίζεται να είναι μικρότερες από -2 και μεγαλύτερες από 2 είναι σημαντικές, καθώς οι μικρότερες τιμές υποδηλώνουν ότι οι δύο συγκρινόμενες καταλήξεις εμφανίζουν χαμηλότερη ακρίβεια και οι μεγαλύτερες, εμφανίζουν υψηλότερη (στον πίνακα σημειώνονται με **έντονο χρώμα οι στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των καταλήξεων** για να ξεχωρίζουν).

Πίνακας 4.16: Στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιδόσεων ανά κατάληξη (z-value)

Κατάληξη	**-a**	**-as**	**-es**	**-i**	**-is**	**-o**	**-os**
-a	-	**-2.73**	**-4.4**	**-4.47**	**-3.93**	0.14	**-6.55**
-as	-	-	-1.4	-0.79	-1.45	**2.33**	**-2.94**
-es	-	-	-	0.98	-0.04	**3.58**	-1.5
-i	-	-	-	-	-0.82	**3.36**	**-3.53**
-is	-	-	-	-	-	**3.36**	-1.17
-o	-	-	-	-	-	-	**-4.94**
-os	-	-	-	-	-	-	-

[26] Οι παρενθέσεις αναφέρονται στην ονομαστική πληθυντικού καθώς εμφάνισαν οριακά διαφορετική επίδοση.

Αναλυτικότερα και πιο συγκεκριμένα στον πίνακα, παρατηρείται ότι η κατάληξη [-a][27] σε σύγκριση με τις καταλήξεις [-as] (β= -1.325, SE= 0.485, z= -2.73, p= .006), [-es] (β= -1.978, SE= 0.449, z= -4.40, p < .001), [-i] (β= -1.644, SE= 0.368, z= -4.47, p < .001), [-is] (β= -1.997, SE= 0.508, z= -3.93, p < .001) και [-os] (β= -2.484, SE= 0.379, z= -6.55, p < .001) διαφέρουν σημαντικά, εν αντιθέσει συγκριτικά με την [-o] που δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντική διαφορά (β= 0.083, SE= 0.588, z= 0.14, p= 0.887). Η κατάληξη [-as] εμφανίζει στατιστικά σημαντική διαφορά και με την [-o] (β= 1.408, SE= 0.605, z= 2.33, p= .019) και με την [-os] (β= -1.159, SE= 0.394, z= -2.94, p= .003) και συγκριτικά με τις υπόλοιπες καταλήξεις [-es] (β= -0.653, SE= 0.466, z= -1.40, p= .161), [-i] (β= 0.319, SE= 0.400, z= -0.79, p= .425) και [-is] (β= -0.672, SE= 0.465, z= -1.45, p= .148) δεν εμφανίζει στατιστικά σημαντική διαφορά. Η κατάληξη [-es] εμφανίζει μόνο με την [-o] (β= 2.061, SE= 0.576, z= 3.58, p < .001) και όχι με τις [-i] (β= 0.334, SE= 0.339, z= 0.98, p= .325), [-is] (β= -0.019, SE= 0.491, z= -0.04, p= .969) και [-os] (β= -0.505, SE= 0.337, z= -1.50, p= 0.134). Η κατάληξη [-i] εμφανίζει διαφορά με τις [-o] (β= 1.727, SE= 0.513, z= 3.36, p < .001) και [-os] (β= -0.839, SE= 0.237, z= -3.53, p < .001) και όχι με την [-is] (β= -0.353, SE= 0.431, z= -0.82, p= .412). Η κατάληξη [-is] με την [-o] (β= 2.080, SE= 0.619, z= 3.36, p < .001) και όχι με την [-os] (β= -0.487, SE= 0.416, z= -1.17, p= .242) και τέλος, οι [-o] και [-os] μεταξύ τους, εμφανίζουν επίσης μεγάλη απόκλιση (β= -2.567, SE= 0.519, z= -4.94, p < .001).

Ολοκληρώνοντας το Κεφάλαιο των αποτελεσμάτων σχετικά με την απόδοση του γένους, πραγματοποιήθηκε μία τελευταία ανάλυση, η οποία στόχευε να βρει τις διαφορές μεταξύ των γενών, αυτήν τη φορά μέσα στην *ίδια* κατάληξη. Επομένως, έλαβε χώρα μία σύγκριση, η οποία μελετούσε την πιθανότητα διαφοράς στην ορθότητα απόδοσης γένους μέσα στις καταλήξεις που κωδικοποιούν παραπάνω από μία τιμή γένους. Με πιο απλά λόγια, παρατηρήθηκαν ουσιαστικά με ίδια κατάληξη αλλά με διαφορετική τιμή γένους. Μεταξύ θηλυκών και ουδετέρων ουσιαστικών με όμοια κατάληξη [-a] δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά (p= .579). Εν αντιθέσει με την κατάληξη [-i], στην οποία φάνηκε ότι οι ομιλητές ΕΓΠΚ[28] ήταν πιο σωστοί με το θηλυκό [-i] (ορθογραφικός τύπος: -η) παρά με το ουδέτερο [-i] (ορθογραφικός τύπος:-υ, -ι) (p= .032). Πιο συγκεκριμένα, είχαν υψηλότερες επιδόσεις στο θηλυκό -η από το ουδέτερο -υ (p= .006). Συγκρίνοντας το θηλυκό -η και το ουδέτερο -ι (p= .163) και τα δύο ουδέτερα (-ι και -υ) μεταξύ τους (p= .289), δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές. Αν, επομένως, έπρεπε να γίνει μία κατάταξη των καταλήξεων [-i], θα είχε την ακόλουθη μορφή: -η > -ι > -υ. Όσον αφορά την κατάληξη [-os], παρατηρείται συγκρητισμός και στα τρία γένη. Συνεπώς, γίνεται λόγος για τρεις συγκρίσεις, όπου παρατηρούνται διαφορές πάντα με υψηλότερες επιδόσεις στο αρσενικό γένος. Αναλυτικότερα, μεταξύ αρσενικού και θηλυκού γένους σε [-os], το αρσενικό

[27] Συνειδητά χρησιμοποείται το Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο (ΔΦΑ) στις καταλήξεις, για να συμπεριληφθούν οι τρεις ορθογραφικοί τύποι (η,ι,υ) του [i].

[28] Γίνεται αναφορά και στις δύο ομάδες ομιλητών ΕΓΠΚ συνολικά, καθώς όπως αναφέρθηκε στην πρώτη ανάλυση δεν εντοπίστηκαν διαφορές.

λαμβάνει υψηλότερες επιδόσεις (p= .016). Το ίδιο συμβαίνει και όταν πραγματοποιείται σύγκριση μεταξύ ουδετέρου και αρσενικού σε [-os] (p= .030). Δεν παρατηρείται στατιστικά κάποια σημαντική διαφορά όταν πρόκειται για σύγκριση του θηλυκού και του ουδετέρου γένους (p= .295).

Ακολουθούν τρεις διαφορετικοί πίνακες, οι οποίοι παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναφορικά με τις καταλήξεις, με βάση τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που παρουσιάστηκαν εκτενώς στο Κεφάλαιο 2. Στον πρώτο πίνακα αποτυπώνονται τα αποτελέσματα, με βάση την ανάλυση των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) και Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2012) (πίνακας 4.17), οι οποίες κάνουν λόγο για πρωτοτυπικές και μη πρωτοτυπικές καταλήξεις και όπως προαναφέρθηκε, επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό από τα αποτελέσματα. Στον δεύτερο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα με βάση τις ΚΤ των Alexiadou και Müller (2008) (πίνακας 4.18)και στον τρίτο, παρουσιάζονται μέσα απο τις ΚΤ της Ράλλη (2003) (πίνακας 4.19).

Με βάση την προσέγγιση των πρωτοτυπικών καταλήξεων, παρατηρείται ότι πράγματι στις πρωτοτυπικές καταλήξεις του θηλυκού (***-α, -η***) και του ουδετέρου (***-ο, -ι***), η επίδοση των συμμετεχόντων ήταν πολύ υψηλή. Ωστόσο, όσον αφορά την πρωτοτυπική κατάληξη -ς του αρσενικού γένους, παρατηρούνται κάποιες δυσκολίες στις καταλήξεις ***-ας, -ης*** και ***-ες***. Συνεπώς, τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την προσέγγιση της πρωτοτυπικότητας στο θηλυκό και το ουδέτερο γένος, με το αρσενικό να εμφανίζει κάποιες διαφοροποιήσεις. Συνολικά, στον πίνακα των ΚΤ με βάση την πιο πρόσφατη προσέγγιση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2012), η ΚΤ2 (91%) και ΚΤ4 (85%) είναι άνω του Μέσου όρου (81%) και προβλήματα εμφανίζονται στις ΚΤ1 (79%), ΚΤ3 (72%), ΚΤ5 (79%) και ΚΤ6 (64%).

Πίνακας 4.17: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (2012).

ΚΤ	**ΚΤ1**	**ΚΤ2**	**ΚΤ3**		**ΚΤ4**	**ΚΤ5**	**ΚΤ6**	**Συνολικός**
Γένος	**ΑΡΣ**	**ΘΗΛ**	**ΑΡΣ**	**ΘΗΛ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**Μ.Ο. %**
Καταλήξεις	-ας -ης -ες	-α -η	-ος		-ο -ι	-μα -υ	-ος	
Συνολικός Μ.Ο. %	**79%**	91%	**72%**		85%	**79%**	**64%**	81%

Συνεχίζοντας με την ανάλυση των Alexiadou και Müller (2008) στον Πίνακα 4.18 που ακολουθει, παρατηρείται ότι οι ΚΤ που λαμβάνουν χαμηλότερη τιμή από τον συνολικό Μέσο Όρο απόδοσης είναι οι ΚΤ1 (72%), ΚΤ2 (79%), ΚΤ6 (73%) και ΚΤ7 (64%). Με βάση τις ΚΤ των συγκεκριμένων ερευνητών, γίνεται ορατή η χαμηλή επίδοση στις ΚΤ1 (72%) και ΚΤ7 (64%) ξανά με την κατάληξη -ος, η οποία είναι πιο προβληματική στην τιμή του ουδετέρου γένους. Ακόμη, πρόβλημα παρουσιάζεται στις ΚΤ2 (79%) του αρσενικού και ΚΤ6 (73%)

του ουδετέρου. Αρκετά υψηλά ποσοστά επίδοσης εμφανίζουν στις ΚΤ3 (93%), ΚΤ4 (88%), ΚΤ5 (94%) και ΚΤ8 (84%).

Πίνακας 4.18: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση των Alexiadou και Müller (2008).

ΚΤ	ΚΤ1	ΚΤ2	ΚΤ3	ΚΤ4	ΚΤ5	ΚΤ6	ΚΤ7	ΚΤ8	Συνολικός Μ.Ο. %
Γένος	**ΑΡΣ/ ΘΗΛ**	**ΑΡΣ**	**ΘΗΛ**	**ΘΗΛ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	
Καταλήξεις	-ος	-ες -ας -ης	-η -α	-η (-εις)	-ο	-ι -υ	-ος	-α -υ (-ατος)	
Συνολικός Μ.Ο. %	**72%**	**79%**	93%	88%	94%	**73%**	**64%**	84%	=81%

Τέλος, ολοκληρώνοντας με τις ΚΤ της Ράλλη (2003), παρατηρούνται προβλήματα στην ΚΤ1 (72%), ΚΤ2 (79%), ΚΤ6 (71%) και ΚΤ7 (64%) ενώ υψηλότατες τιμές λαμβάνουν οι ΚΤ3 (93%), ΚΤ4 (88%), ΚΤ5 (94%) και ΚΤ8 (92%).

Πίνακας 4.19: Επιδόσεις όσον αφορά τις καταλήξεις, με βάση την ανάλυση της Ράλλη (2003).

ΚΤ	ΚΤ1	ΚΤ2	ΚΤ3	ΚΤ4	ΚΤ5	ΚΤ6	ΚΤ7	ΚΤ8	Συνολικός Μ.Ο. %
Γένος	**ΑΡΣ/ ΘΗΛ**	**ΑΡΣ**	**ΘΗΛ**	**ΘΗΛ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	**ΟΥΔ**	
Καταλήξεις	-ος	-ης -ας -ς	-η -α	-η (-εις)	-ο	-ι -υ	-ος	-μα	
Συνολικός Μ.Ο. %	**72%**	**79%**	93%	88%	94%	**71%**	**64%**	92%	(=81%)

4.4.2. Αποτελέσματα Δραστηριότητας Συμφωνίας Γένους

Όσον αφορά τα αποτελέσματα των μονόγλωσσων ομιλητών της Ελληνικής στην Ελλάδα, στη δραστηριότητα Συμφωνίας του Γένους, το ποσοστό επίδοσης, όπως επίσης αναμενόταν, ήταν 100% σωστό και συνεπώς, η ανάλυση και η παρουσίαση των Αποτελεσμάτων επικεντρώνεται στις δύο πειραματικές ομάδες των ομιλητών της ΕΓΠΚ.

Στην εικόνα 4.5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της Δραστηριότητας της Συμφωνίας του Γένους ανά Γένος, Ομάδα και Δομή. Όσον αφορά τη Δραστηριότητα Συμφωνίας του Γένους, πραγματοποιήθηκε μία ανάλυση που μελετούσε ποιες μεταβλητές προβλέπουν σημαντικά την ορθότητα, με τον ίδιο τρόπο που επιτελέστηκε στη Δραστηριότητα Απόδοσης Γένους.

Ειδικότερα, η μεταβλητή της Ομάδας (Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ, Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ) δεν φάνηκε να αποτελεί αξιόπιστη προβλεπτική μεταβλητή (x^2 (1)= 2.097, p= .148) σε καμία από τις δύο δομές (εσωτερικά και εξωτερικά της Ονοματικής Φράσης). Πιο συγκεκριμένα δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων των ομιλητών της ΕΓΠΚ, όσον αφορά τη συνολική τους επίδοση στη συμφωνία του γένους (β= 0.831, SE= 0.549, z= 1.52, p= .013). Ακόμη, ούτε η Δομή (εσωτερική, εξωτερική συμφωνία) (x^2 (1)= 0.556, p= .456), ούτε το Γένος [x^2 (2)= 1.633, p= .0.442] φάνηκε να αποτελούν αξιόπιστες προβλεπτικές μεταβλητές του μοντέλου.

Εικόνα 4.5: Ορθότητα ανά Ομάδα, ανά Δομή και ανά Γένος (στη συμφωνία του γένους)

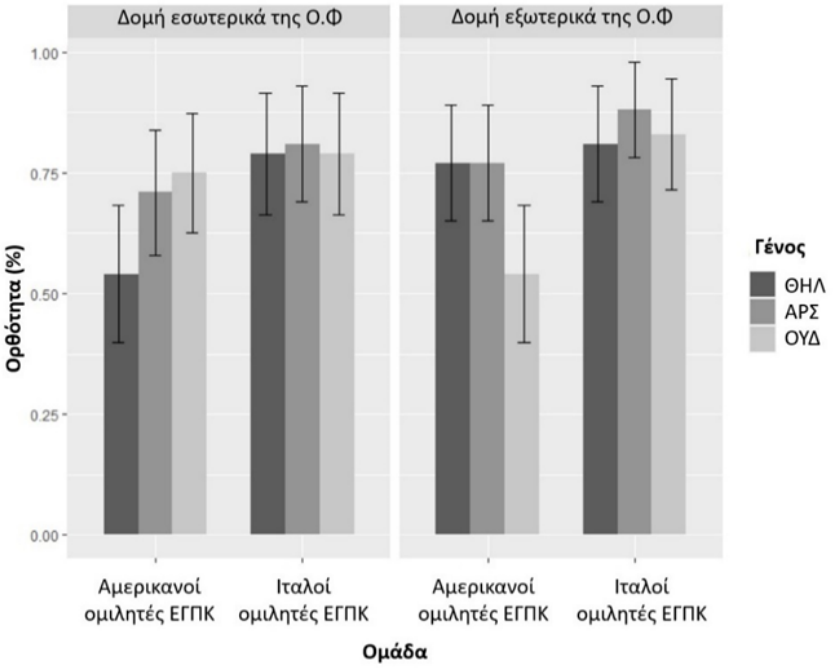

Αξιοσημείωτο αποτέλεσμα, ωστόσο, προσέφερε η προσθήκη της μεταβλητής της *Συνθήκης* (γραμματική αντιστοίχιση, αντιγραμματική αντιστοίχιση1, αντιγραμματική αντιστοίχιση2) (Εικόνα 4.6), η οποία φάνηκε να είναι στατιστικά σημαντική και συνεπώς σε θέση να προβλέψει ικανοποιητικά τις επιδόσεις των συμμετεχόντων (x^2 (2)= 6.00, p= .05). Ειδικότερα, ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι στατιστικά σημαντική διαφορά εμφανίστηκε *μόνο* μεταξύ της γραμματικής συνθήκης (α) με την αντιγραμματική συνθήκη (γ) (β= -0.728, SE= 0.302, z= -2.41, p= .016). Συνεπώς, δεν εντοπίστηκε διαφορά ούτε μεταξύ της γραμματικής συνθήκης (α) και της αντιγραμματικής συνθήκης (β) (β= -0.483, SE= 0.3, z= -1.61, p= .107) ούτε μεταξύ των δύο αντιγραμματικών συνθηκών (β) και (γ) (β= -0.245, SE= 0.288, z= -0.85, p= .394). Ακόμη, με βάση τα αποτελέσματα, διαφαίνεται η γραμματική συνθήκη (α) να αποτελεί τη συνθήκη με την υψηλότερη επίδοση.

Εικόνα 4.6: Ορθότητα ανά Ομάδα και ανά Συνθήκη και στις δύο Δομές (στη συμφωνία του γένους)

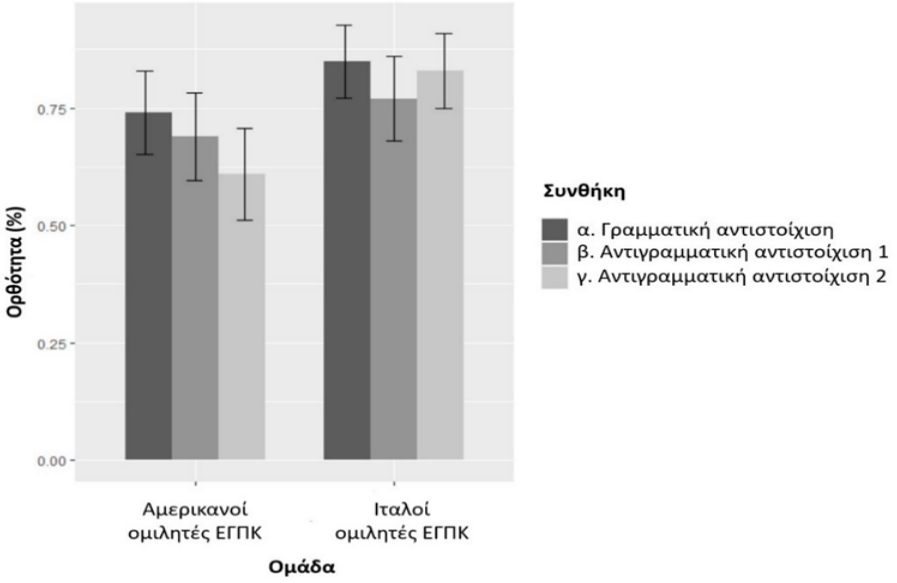

Αξίζει να σημειωθεί ότι γραφηματικά (Εικόνες 4.5 και 4.6) φαίνεται η ομάδα των ομιλητών ΕΓΠΚ της Ιταλίας να έχουν υψηλότερη επίδοση από εκείνους των Η.Π.Α. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες διαφορές είναι μόνο περιγραφικές και δεν ενέχουν στατιστική σημαντικότητα. Πιθανολογείται, ότι οφείλονται στους λίγους συμμετέχοντες που έλαβαν μέρος, καθώς όπως αναφέρθηκε στην υποενότητα 4.3.2.1, η δραστηριότητα ήταν χωρισμένη ανα λίστες. Κατά συνέπεια, λόγω της μη υπαρκτής στατιστικής διαφοράς μεταξύ των ομάδων (Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ και Αμερικανών ομιλητών της ΕΓΠΚ) και μεταξύ των Δομών (εσωτερική και εξωτερική συμφωνία), οι μεταβλητές της Ομάδας και της Δομής εξετάστηκαν μαζί και η συνολική εικόνα που αντικατοπτρίζει τα αποτελέσματα και των δύο ομάδων των ομιλητών της ΕΓΠΚ και στις δύο δομές, πλησιάζει εκείνη των ομιλητών ΕΓΠΚ των Η.Π.Α. με τη γραμματική συνθήκη (α) να λαμβάνει ποσοστό 80% και τις αντιγραμματικές συνθήκες (β) και (γ) να λαμβάνουν ποσοστά 73% και 72% αντίστοιχα (Εικόνα 4.7).

Εικόνα 4.7: Ορθότητα ανά Συνθήκη και στις δύο Ομάδες και Δομές (στη συμφωνία του γένους)

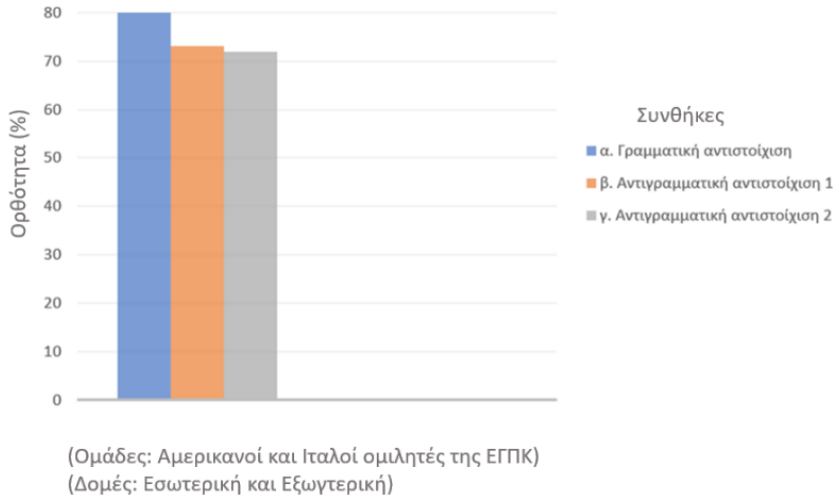

Ολοκληρώνοντας, η τελευταία ανάλυση που πραγματοποιήθηκε (Εικόνα 4.8), επιβεβαιώνει σημαντικά την υπόθεση σχετικά με τη μορφο-φωνολογική αντιστοιχία των αντιγραμματικών προτάσεων [x^2 (1)= 4.4, p= .036]. Πιο συγκεκριμένα συγκρίθηκαν όλες οι αντιγραμματικές προτάσεις της δραστηριότητας (αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 και 2) μεταξύ τους, και αποδείχτηκε ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο η μορφο-φωνολογική αντιστοιχία, όταν αυτή υπάρχει (π.χ. *ο μεγάλος είσοδος). Αναλυτικότερα, παρατηρήθηκε πως όταν τα ουσιαστικά συμφωνούν μορφο-φωνολογικά με τους στόχους τους, οι ομιλητές ΕΓΠΚ κάνουν περισσότερα λάθη. Συνεπώς, είναι σε θέση να αναγνωρίσουν πιο εύκολα τις αντιγραμματικότητες που λαμβάνουν χώρα σε μία πρόταση όταν *δεν* υπάρχει μορφο-φωνολογική συμφωνία (π.χ. *η βαθει**ά** ύπν**ος**), παρά όταν η ομοιότητα αυτή πραγματοποίεται (π.χ. *ο νέ**ος** είσοδ**ος**) (β= 0.928, SE= 0.428, z= 2.17, p= .03).

Εικόνα 4.8: Μορφο-φωνολογική αντιστοίχιση αντιγραμματικών προτάσεων ανά ομάδα και δομή (στη συμφωνία γένους).

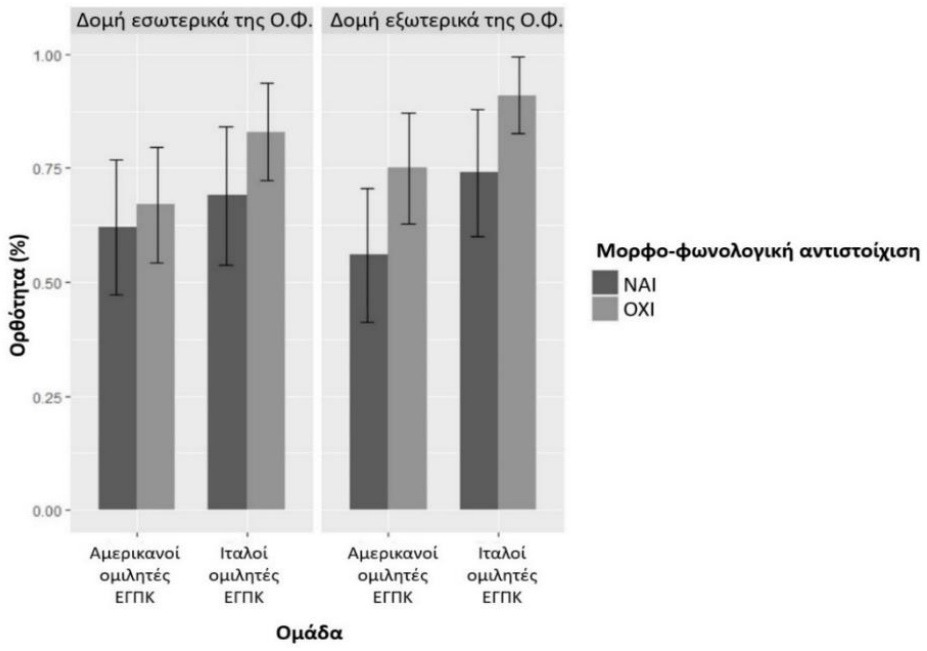

Τέλος, η κωδικοποίηση του ιταλικού γένους φαίνεται να μην επηρεάζει θετικά τη συμφωνία του γένους (β= -0.438, SE= 0.77, z= -0.57, p= .568), σε αντίθεση με τα Αποτελέσματα από τη Δραστηριότητα Απόδοσης του γένους, όπου το ιταλικό γένος βοηθούσε τους Ιταλούς ομιλητές της ΕΓΠΚ οριακά.

4.4.3. Αποτελέσματα Δραστηριότητας Αφήγησης Ιστορίας

Στη δραστηριότητα αφήγησης της ιστορίας όπως σημειώθηκε νωρίτερα, δινόταν η επιλογή παράλειψης στην περίπτωση που κάποιος συμμετέχων δεν επιθυμούσε να ηχογραφήσει ή να γράψει μία απάντηση. Οι μονόγλωσσοι συμμετέχοντες δεν εμφάνισαν καμία αντιγραμματικότητα και απαντήθηκε γραπτώς και προφορικώς και από τους έξι.

Όσον αφορά τους ομιλητές της ΕΓΠΚ, ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός, ότι η δραστηριότητα απαντήθηκε γραπτώς από τους 12/15 συμμετέχοντες (5 Αμερικανοί και 7 Ιταλοί ομιλητές ΕΓΠΚ) και προφορικώς μόλις από τους 6/15 (3 Αμερικανοί και 3 Ιταλοί ομιλητές ΕΓΠΚ). Αυτό το αποτέλεσμα, επιβεβαιώνει την προτίμηση των συμμετεχόντων να δώσουν γραπτώς μία απάντηση σε ένα ερώτημα, παρά να μπουν στη διαδικασία ηχογράφησης της απάντησης. Απόρροια αυτού, πιθανολογείται το υψηλό αίσθημα ντροπής που ενδεχομένως να αισθάνονται οι συμμετέχοντες, εκφράζοντας την άποψή τους στη μη κυρίαρχη γλώσσα τους, όπως είναι τα ελληνικά στην προκειμένη περίπτωση. Ένας άλλος λόγος θα μπορούσε να είναι η γενικότερη αποστροφή ή άρνηση των συμμετεχόντων, σε διαδικασίες στις οποίες χρειάζεται να ηχογραφήσουν τη φωνή τους.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα των προφορικών και γραπτών απαντήσεων, παρατηρήθηκε σημαντικά η χρήση της εναλλαγής κώδικα (code-switching)[29], από τους Αμερικανούς ομιλητές ΕΓΠΚ ("Opos prohorouse ο **driver**… " "…**At the same time** htipise xafnika ta frena.."). Η εναλλαγή κώδικα είναι ένας μηχανισμός που χρησιμοποιείται συχνά από δίγλωσσους ομιλητές, όπως επιβεβαιώνεται και στην πρόσφατη έρευνα της Kuleshova (2020) στη μελέτη Αμερικάνων-Ρώσων ομιλητών, με τη ρωσική ως γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς. Ακόμη, εντοπίστηκε η χρήση φράσεων όπως "teen marketa" ή «σκάρα» (εννοώντας το πορτμπαγκάζ). Υπήρξαν παραλείψεις οριστικών άρθρων "Alos eixai skilo pou…", καθώς και λανθασμένη χρήση πτώσης «του έφυγε την μπάλα που πέρασε…».

Όσον αφορά το γένος, το οποίο αποτελεί και το αντικείμενο μελέτης της παρούσας έρευνας, παρατηρήθηκε μόνο μία ασυμφωνία στην ονοματική φράση «το σκιλο» αντί για «ο σκύλος» (αρσενικό γένος, ονομαστικής πτώσης, ενικού αριθμού). Αξίζει να σημειωθεί, τέλος, ότι τα παραδείγματα είναι αυτούσια των απαντήσεων των συμμετεχόντων και αυτά που σημειώνονται με λατινικό αλφάβητο στα ελληνικά (greeklish) είναι των Αμερικανών ομιλητών της ΕΓΠΚ, εν αντιθέσει με εκείνα που σημειώνονται με ελληνικό αλφάβητο, τα οποία αποτελούν απαντήσεις των Ιταλών ομιλητών της ΕΓΠΚ.

[29] επιστημονικός όρος που εισήγαγε πρώτη η Lucy Shepard Freeland στο βιβλίο της «Language of the Sierra Miwok» το 1951. Η εναλλαγή κώδικα λαμβάνει χώρα όταν ο ομιλητής εναλλάσσεται μεταξύ δύο γλωσσών.

5. Συμπεράσματα – Γενική Συζήτηση

Η παρούσα μελέτη διερεύνησε την απόδοση και τη συμφωνία του γένους από ομιλητές της ΕΓΠΚ μέσα από τρεις διαφορετικές γλωσσικές δραστηριότητες κατανόησης (δραστηριότητα απόδοσης γένους, δραστηριότητα συμφωνία γένους) και παραγωγής (δραστηριότητα αφήγησης ιστορίας). Στο παρόν κεφάλαιο συνοψίζονται τα ευρήματα της μελέτης με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στο Κεφάλαιο 4 καθώς και οι περιορισμοί της έρευνας.

Όσον αφορά το πρώτο (1) ερευνητικό ερώτημα, οι Ιταλοί και Αμερικανοί ομιλητές ΕΓΠΚ, παρά την αρκετά υψηλή επίδοση, φαίνεται να αποκλίνουν από τους μονόγλωσσους ομιλητές της Ελληνικής στην Ελλάδα. Τα ποσοστά επιτυχίας τους, δεν ξεπερνούσαν το 90%, επιβεβαιώνοντας την προγενέστερη έρευνα της Polinsky (2008) για το γένος, όπου οι επιδόσεις των ομιλητών ΓΠΚ είναι χαμηλότερες από εκείνες των μονόγλωσσων. Όπως σημειώθηκε στο Κεφάλαιο 3, σε αντίθεση με τα δίγλωσσα παιδιά, τα οποία «περνούν» από παρόμοια αναπτυξιακά στάδια με τα μονόγλωσσα παιδιά και έχουν ήδη κατακτήσει τους τυπικούς κανόνες ανάθεσης γένους, πριν την ηλικία των τριών ετών (Kupisch, Akpınar και Stöhr, 2013:160), οι ενήλικες δίγλωσσοι ομιλητές εκδηλώνουν ενδείξεις, είτε μη ολοκληρωμένη κατάκτησης, είτε «εξασθένισης» της γλώσσας (Montrul και συν. 2008, Polinsky, 2008).

Στην παρούσα έρευνα, όμως, μελετώντας τις επιδόσεις, δε φαίνεται να υπάρχουν ενδείξεις που να επιβεβαιώνουν, ούτε την Υπόθεση μη ολοκληρωμένης κατάκτησης, όπως στην έρευνα του Alarcón (2011) (βλ. Κεφάλαιο 3), ούτε την υπόθεση της «εξασθένισης» της γλώσσας για τους ενήλικες ομιλητές της ΕΓΠΚ. Πιο συγκεκριμένα, εμφανίζονται χαμηλότερες επιδόσεις σε συγκεκριμένες τιμές του γένους (όχι σε όλες), αλλά η επίδοσή τους και στις δύο δραστηριότητες απόδοσης και συμφωνίας του γένους, είναι αρκετά υψηλή (ειδικά στην απόδοση). Με βάση τις προαναφερθείσες γλωσσικές έρευνες, οι επιδόσεις των ομιλητών της ΕΓΠΚ στην παρούσα έρευνα, θα μπορούσαν να παρομοιαστούν περισσότερο με τις επιδόσεις των δίγλωσσων παιδιών. Ειδικότερα, στην έρευνα της Montrul (2016:12), εντοπίζεται ότι η συμπεριφορά των δίγλωσσων παιδιών με εκείνη των ενηλίκων ομιλητών της Ισπανικής ΓΠΚ, εμφανίζουν γλωσσικές ομοιότητες σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα φανερώνουν ότι η λεξική διαδικασία απόδοσης φαίνεται να είναι πιο εύκολη για τους ομιλητές ΓΠΚ, σε σύγκριση με τη συντακτική διαδικασία της συμφωνίας. Το εύρημα αυτό συμβαδίζει με τις έρευνες του Håkansson (1995), της Montrul και των συναδέλφων της (2008), καθώς επιβεβαιώνεται η ευπάθεια της συμφωνίας του γένους σε δίγλωσσους ομιλητές, ωστόσο, έρχεται σε αντιδιαστολή με την έρευνα της Bianchi (2013), όπου η απόδοση γένους είναι αρκετά προβληματική, σε σχέση με τη συμφωνία του γένους για τους δίγλωσσους ομιλητές και ομιλητές Γ2.

Σε σχέση με το δεύτερο (2) ερώτημα οι δύο ομάδες ομιλητών της ΕΓΠΚ δε φαίνεται να διαφέρουν μεταξύ τους στατιστικά σημαντικά, τουλάχιστον στη Δραστηριότητα Συμφωνίας του Γένους. Στη Δραστηριότητα

Απόδοσης του Γένους, υπήρξε μία οριακή στατιστική σημαντικότητα που υποδηλώνει ότι οι Ιταλοί ομιλητές της ΕΓΠΚ ευνοήθηκαν οριακά στην απόδοση γένους σε σχέση με τους Αμερικανούς ομιλητές της ΕΓΠΚ, καθώς παρουσίασαν 7% υψηλότερες επιδόσεις όταν τα ουσιαστικά έφεραν ίδια τιμή γένους στα ιταλικά. Η επίδραση του γένους από την άλλη γλώσσα (κυρίαρχη γλώσσα), έχει βρεθεί και σε άλλες έρευνες (Montrul 2010, Kaltsa, Tsimpli & Argyri 2017, Egger, Hulk και Tsimpli 2018) και τα αποτελέσματα από τη Δραστηριότητα Απόδοσης γένους φαίνεται να βρίσκονται πιο κοντά σε αυτές. Το γεγονός ότι στην παρούσα έρευνα η διαφορά είναι μόνο οριακά σημαντική πιθανόν να οφείλεται στον χαμηλό αριθμό συμμετεχόντων. Ωστόσο, άλλες έρευνες (Bruh de Garavito και White 2000, Hawkins 1998) βρίσκουν ότι δεν υπάρχει επίδραση του γένους της άλλης γλώσσας. Το αποτέλεσμα αυτό φαίνεται να είναι πιο σχετικό με τα Αποτελέσματα της παρούσας έρευνας στη Δραστηριότητα Συμφωνίας, όπου δε βρέθηκε επίδραση του γένους. Συμπερασματικά, φαίνεται η επίδραση του ιταλικού γένους να διαδραματίζει κάποιον ρόλο στην απόδοση, αλλά όχι στη συμφωνία, καθώς όπως υποστηρίχθηκε, αποτελεί συντακτικό μηχανισμό. Εν ολίγοις, καθίσταται αδύνατη η εξάρτηση της συμφωνίας του γένους της Ελληνικής, από τα χαρακτηριστικά μίας άλλη γλώσσας, η οποία διαθέτει αντιστοίχως συντακτική συμφωνία. Τέλος, πιθανολογείται πως αν το δείγμα συμμετεχόντων ήταν μεγαλύτερο, ενδεχομένως να εμφανιζόταν μια στατιστικά σημαντική διαφορά και μεταξύ των ομάδων και το επιχείρημα υπέρ της επίδρασης του ιταλικού γένους να ήταν στατιστικά ισχυρότερο στη Δραστηριότητα απόδοσης γένους.

Ακόμη, ως προς το (3α) υποερώτημα, δεν εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών τιμών του γένους. Το συγκεκριμένο εύρημα ήταν αναμενόμενο, επιβεβαιώνοντας την παραπάνω πρόβλεψη, καθώς γίνεται λόγος για ανάθεση γένους ως λεξικό στοιχείο και συνεπώς, δε σχετίζεται η τιμή του ουδετέρου ως προκαθορισμένο γένος (των μη έμψυχων ουσιαστικών) στην Ελληνική. Ως προς το (3β) υποερώτημα, οι μορφο-φωνολογικές καταλήξεις των λέξεων διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο, όσον αφορά την απόδοση του γένους, καθώς οι ομιλητές της ΕΓΠΚ φαίνεται να βασίζονται σημαντικά σε αυτές, αποτέλεσμα το οποίο εναρμονίζεται με τα αποτελέσματα της έρευνας της Mastropavlou (2006:140). Πιο συγκεκριμένα, μέσα στο ίδιο το γένος, οι συμμετέχοντες φαίνεται να προτιμούν την κατάληξη **[-os]** για τα ουσιαστικά αρσενικού γένους αντί των **[-es]**,**[-is], [-as],** την κατάληξη **[-a]** και **[-i]** για τα ουσιαστικά θηλυκού γένους αντί της κατάληξης **[-os]**, και την κατάληξη **[-o]** και **[-a]** για τα ουσιαστικά ουδετέρου γένους αντί των **[-os]** και **[-i]**. Ανά γένος, φαίνεται η κατάληξη **[-i]** να προτιμάται για τα θηλυκά, η κατάληξη **[-a]** να λαμβάνει υψηλά ποσοστά και στα θηλυκά και στα ουδέτερα και τέλος, για ακόμη μια φορά, η κατάληξη **[-os]** του αρσενικού, να υπερνικά εκείνες του θηλυκού και του ουδετέρου με την υψηλότερη επίδοση.

Γίνεται φανερό από τα αποτελέσματα, πως οι ομιλητές της ΕΓΠΚ είχαν πολύ υψηλή επίδοση στις πρωτοτυπικές καταλήξεις, ειδικότερα στο θηλυκό και στο ουδέτερο γένος, αποτέλεσμα που συμβαδίζει σε μεγάλο βαθμό με την ανάλυση των Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003). Όσον αφορά

την κατάληξη ***-ος*** όπως αναφέρθηκε, παρουσιάζονταν σοβαρά προβλήματα στο θηλυκό και το ουδέτερο γένος, με την τάση να αποδίδουν αρσενικό γένος. Ακόμη, τα αρσενικά ουσιαστικά με κατάληξη ***-ς***, φάνηκε να δημιουργούν μεγαλύτερη δυσκολία, παρά το γεγονός ότι η κατάληξη ***-ς*** αποτελεί πρωτοτυπικό δείκτη του αρσενικού γένους. Συμπερασματικά, όταν δε γνωρίζουν τη σημασία της λέξης, είναι πιθανότερο να ακολουθήσουν τη μορφο-φωνολογική κατάληξη για να αποδώσουν γένος (Mastropavlou 2006, Mastropavlou & Tsimpli 2011). Ωστόσο, ερμηνεύοντας υπο ένα διαφορετικό πρίσμα τη λανθασμένη απόδοση γένους στα αρσενικά με κατάληξη ***-ες***, θεωρώντας ως δεδομένο ότι γνωρίζουν τη λέξη «καφές», θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως πραγματώνουν λάθη, όχι μόνο όταν δε γνωρίζουν το λεξικό τεμάχιο, αλλά και όταν η κατάληξη «από μόνη της» θεωρείται μη παραγωγική. Πιο συγκεκριμένα, η κατάληξη ***-ες***, θεωρείται μια καταληξη χαμηλής παραγωγικότητας και συνεπώς μία κατάληξη πιο ευάλωτη σε λανθασμένες τιμές απόδοσης. Συνεπώς, η παραπάνω υπόθεση και τα αντίστοιχα ευρήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας συμφωνούν με τα αποτελέσματα και την ερευνητική προσέγγιση των Mastropavlou (2006) και Mastropavlou και Tsimpli (2011).

Συνεχίζοντας με το (4α) υποερώτημα, δεν εντοπίζονται από τα δεδομένα της έρευνας διαφορές στη δομή των προτάσεων. Τα ευρήματα, κατά συνέπεια, δεν επιβεβαιώνουν την Υπόθεση των Διεπιπέδων (Sorace και Filiaci 2006, Tsimpli και Sorace 2006), ωστόσο, συμβαδίζουν με τα αποτελέσματα των Kupisch, Akpinar και Stöhr (2013), όπου σε δομές συμφωνίας γένους, εσωτερικά της Ονοματικής Φράσης και εξωτερικά αυτής, οι συμμετέχοντες της έρευνάς τους, είχαν την ίδια επίδοση. Το (4β) υποερώτημα, σχετίζεται με τις τρεις συνθήκες γραμματικότητας (α. γραμματική αντιστοίχιση, β. αντιγραμματική αντιστοίχιση1 – διπλό λάθος, γ. αντιγραμματική αντιστοίχιση2- μονό λάθος). Αναλυτικότερα, δεν εμφανίστηκαν διαφορές μεταξύ και των τριών συνθηκών, αλλά *μόνο* μεταξύ της γραμματικής συνθήκης (α) με την αντιγραμματική συνθήκη (γ). Αποδεικνύεται κατά αυτόν τον τρόπο, πως όταν υπήρχε η συνθήκη (β) με το διπλό λάθος της συμφωνίας (δηλαδή λανθασμένη αντιστοιχία και στον προσδιοριστή και στο επίθετο), οι συμμετέχοντες ήταν σε θέση να αντιληφθούν πιο εύκολα την αντιγραμματικότητα της πρότασης.

Συνεπώς, στατιστικά η γραμματική συνθήκη (α) με την αντιγραμματική συνθήκη (β) δεν εμφάνιζαν διαφορές, ωστόσο, βάσει αποτελεσμάτων, διαφαίνεται η γραμματική συνθήκη (α) να λαμβάνει την υψηλότερη επίδοση. Επιπροσθέτως, μεγάλο ενδιαφέρον αποτελεί το εύρημα της μη στατιστικής διαφοράς, μεταξύ των δύο αντιγραμματικών συνθηκών. Συμπεραίνεται, ότι η συνθήκη της αντιγραμματικής αντιστοίχισης 1 (β) αποτελεί την «ενδιάμεση συμπεριφορά» των ομιλητών αυτών, καθώς δεν διαφέρει στατιστικά σημαντικά, ούτε από τη γραμματική αντιστοίχιση (α), ούτε από την αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (γ). Παρατηρείται, επομένως, ότι στις περιπτώσεις που οι ομιλητές της ΕΓΠΚ είχαν μία γραμματική πρόταση, η επίδοση τους ήταν υψηλή, επειδή αντιλαμβάνονταν ότι δε λαμβάνει χώρα κάποιο λάθος. Το ίδιο συνέβαινε και με την αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 με το διπλό λάθος, καθώς τους δινόταν δύο φορές η ευκαιρία να

το αντιληφθούν. Όταν, αντιθέτως, αντιμετώπιζαν την αντιγραμματική αντιστοίχιση 2 (ένα λάθος στο επίθετο ως επιθετικός προσδιορισμός ή ως κατηγόρημα), τότε η επίδοσή τους ήταν χειρότερη από τη γραμματική πρόταση, όχι όμως από την αντιγραμματική συνθήκη 1. Σχηματικά η σειρά ορθότητας των συνθηκών, θα λάμβανε την εξής μορφή: γραμματική αντιστοίχιση > αντιγραμματική αντιστοίχιση 1 > αντιγραμματική αντιστοίχιση 2.

Εν κατακλείδι, σε μεγάλο βαθμό γίνεται αντιληπτό πως υπάρχει κάποια ψυχολογική υπόσταση όσον αφορά το διπλό λάθος, μιας και συνειδητοποιούν την αντιγραμματικότητα καλύτερα. Ωστόσο, η σχετική υπόθεση δεν επιβεβαιώνεται εξ ολοκλήρου, καθώς δεν υπήρξε εμφανώς κάποια στατιστική διαφορά μεταξύ των δύο αντιγραμματικοτήτων και συνεπώς δε φαίνεται το διπλό λάθος να τους βοηθάει να αντιληφθούν το μονό. Συγκριτικά όμως με τη γραμματική συνθήκη (α), εμφανίζεται στατιστική σημαντικότητα, καθώς στην αντιγραμματική συνθήκη (γ), η επίδοση είναι κατά πολύ, χαμηλότερη και επιβεβαιώνεται (εν μέρει) η ύπαρξη διαφοράς.

Σχετικά με το πέμπτο (5) ερώτημα, επιβεβαιώνεται η υπόθεση πως οι ομιλητές της ΕΓΠΚ θα πραγματώνουν λάθη στις αντιγραμματικές προτάσεις, όταν αυτές εμφανίζουν μορφο-φωνολογικές ομοιότητες, ανεξαρτήτου δομής στη συμφωνία του γένους. Φαίνεται από τα στατιστικά αποτελέσματα, ότι η μορφο-φωνολογική ομοιότητα τους «παρασέρνει» και τους επηρεάζει, θεωρώντας τις αντιγραμματικές προτάσεις, γραμματικές, αποτέλεσμα που επιβεβαιώνει και τις πειραματικές ενδείξεις[30] των Matropavlou & Tsimpli (2011) και Varlokosta (2011) σχετικά με τη μορφο-φωνολογική ισχύ των καταλήξεων. Ως αποτέλεσμα, είναι σημαντικό ότι δεν βασίζονται απλώς στις καταλήξεις, αλλά ότι χρησιμοποιούν το μορφο-φωνολογικό χαρακτηριστικό των καταλήξεων των λέξεων στη συμφωνία του γένους, για να κρίνουν τη γραμματικότητα μιας ολόκληρης πρότασης.

Η παρούσα διπλωματική ολοκληρώνεται με τα αποτελέσματα της Δραστηριότητας της Αφήγησης Ιστορίας, δίνοντας απάντηση στο έκτο (6) και τελευταίο ερώτημα. Όλα τα φαινόμενα που παρατηρήθηκαν στη Δραστηριότητα Αφήγησης Ιστορίας, αποτελούν χαρακτηριστικά, τα οποία υποδηλώνουν γλωσσικές συμπεριφορές ομιλητών ΓΠΚ (Montrul, 2011). Συμπεριλαμβανομένων και των δυο ομάδων ομιλητών της ΕΓΠΚ, παρατηρείται πως, ούτε οι Ιταλοί, ούτε οι Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ φαίνεται να αντιμετωπίζουν σοβαρές γραμματικές δυσκολίες ή πρόβλημα στον τρόπο έκφρασής τους, τουλάχιστον όχι σε όλα τα γραμματικά φαινόμενα.

Ενδεχομένως οι Ιταλοί να προπορεύονται ελάχιστα των Αμερικανών ομιλητών της ΕΓΠΚ, συμπέρασμα το οποίο κρίνεται βάσει των προφορικών και γραπτών απαντήσεων (ανεξάρτητα από την ορθογραφική ορθότητα). Αξίζει να σημειωθεί πως τα αποτελέσματα των απαντήσεων, έρχονται σε αντιδιαστολή με τα

[30] εμφανής η συστηματική προτίμηση γένους των συμμετεχόντων σε ψευδολέξεις με βάση τη μορφο-φωνολογική κατάληξη.

εξωγλωσσικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από τα ανώνυμα ερωτηματολόγια. Παρατηρείται, ειδικότερα, πως, παρά το γεγονός ότι οι Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ είχαν περισσότερες ώρες εκπαίδευσης και διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε σχέση με τους Ιταλούς ομιλητές ΕΓΠΚ, δεν έχουν καλύτερες επιδόσεις. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα, δύναται να ενισχυθεί και από την πρόσφατη έρευνα των Paspali, Rizou και Alexiadou (2022) σχετικά με το γραμματικό φαινόμενο της όψης, όπου οι Αμερικανοί ομιλητές της ΕΓΠΚ, παρά τις ώρες εκπαίδευσής τους στην ελληνική γλώσσα, είχαν χαμηλότερη επίδοση από τους Γερμανούς ομιλητές που δεν κωδικοποιούν το γραμματικό φαινόμενο της όψης στη γλώσσα τους. Εν κατακλείδι, στη γραπτή/ ή και προφορική παραγωγή λόγου, εντοπίζονται μερικά διαφορετικά γραμματικά μοτίβα των ομιλητών ΕΓΠΚ από τους μονόγλωσσους ομιλητές της Ελληνικής στην Ελλάδα, ωστόσο, τα ευρήματα δε θεωρούνται αξιόπιστα για την εξαγωγή γενικεύσεων και συμπερασμάτων. Ακόμη, σε αντίθεση με την έρευνα των Hur, Otero και Sanchez (2020), η δραστηριότητα παραγωγής δεν φάνηκε να είναι πιο απαιτητική από τις δραστηριότητες κατανόησης. Μία πιθανή αιτία αυτής της διαφοράς, ενδεχομένως να είναι η αποφυγή συγκεκριμένων δομών από τους συμμετέχοντες, ώστε να αποφύγουν πιθανά γραμματικά λάθη, συμπεριλαμβανομένου του γένους (Paspali, 2019).

Ολοκληρώνοντας, κρίνεται απαραίτητο να γίνει μία γενική αναφορά σε ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι ενδέχεται να έχουν επηρεάσει τα αποτελέσματα και είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη.

Αρχικά, καθώς το προφίλ των ομιλητών της ΕΓΠΚ είναι πολύ εξειδικευμένο, τους καθιστούσε δυσεύρετους, με αποτέλεσμα τη χαμηλή συμμετοχή στην έρευνα. Συνεπώς, η εξέταση μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων είναι απαραίτητη για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των δεδομένων. Ακόμη, όσον αφορά τη Δραστηριότητα Συμφωνίας Γένους, όπως αναφέρθηκε και στην υποενότητα 4.3.2.1, οι προτάσεις ήταν διαχωρισμένες σε λίστες. Παρά τον προσεκτικό πειραματικό σχεδιασμό, η χαμηλή συμμετοχή είχε ως αντίκτυπο να μην εξεταστούν ισάριθμα και οι τρεις λίστες. Οι ομιλητές της ΕΓΠΚ, οι οποίοι έλαβαν μέρος στην πειραματική διαδικασία, ήταν περισσότεροι, ωστόσο δεν ολοκλήρωσαν όλοι τις δραστηριότητες και απόρροια αυτού, ήταν η μη συμπερίληψη των δεδομένων τους στις στατιστικές αναλύσεις και στα συμπεράσματα. Ωστόσο, η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε (επαναλαμβανόμενες μετρήσεις-repeated measured design), τα εργαλεία στατιστικής ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκαν και οι αποφάσεις σχετικά με την ανάλυση των δεδομένων (π.χ. model-fitting για τις προβλεπτικές μεταβλητές, ανάλυση με μοντέλα μεικτών επιδράσεων) συνεισφέρουν σε έναν ικανοποιητικό βαθμό στην αποφυγή στατιστικών λαθών-τύπου 1 (λανθασμένη απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης).

Ακόμη, όσον αφορά τη Δραστηριότητα Συμφωνίας Γένους, η γραπτή εμφάνιση των προτάσεων προς τους συμμετέχοντες ενδεχομένως να μην αποτέλεσε την καλύτερη μέθοδο, καθώς ήταν απαραίτητο να έχουν μία μεταγλωσσική επίγνωση (να ξέρουν να διαβάζουν) και σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Benmamoun, Montrul, Polinsky 2013a:287, Montrul και συνάδελφοι 2015) είναι σημαντικό να δίνεται προσοχή στις μεθοδολογικές

αποφάσεις, ανάλογα με τις ομάδες ομιλητών ΓΠΚ που εξετάζονται. Ωστόσο, τέτοιες δραστηριότητες που χρειάζονται μία μεταγλωσσική επίγνωση, έχουν χρησιμοποιηθεί σε αρκετές προγενέστερες έρευνες (όπως οι δραστηριότητες αυτο-ρυθμιζόμενης ανάγνωσης - self-paced reading tasks – Swets, Desmet, Clifton & Ferreira 2008, Di Pisa & Marinis 2021) για αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες και είχαν έναν ικανοποιητικό βαθμό επιτυχίας.

Συνοψίζοντας, είναι σημαντικό σε μελλοντικές έρευνες να συμπεριληφθούν μεγαλύτερα δείγματα συμμετεχόντων, καθώς και διαφορετικών συνδυασμών ομιλητών της ΕΓΠΚ, ώστε να δοθεί μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα αναφορικά με την απόδοση και τη συμφωνία του γένους στην Ελληνική. Ακόμη, αξιόλογα αποτελέσματα δύναται να προσφέρουν ποιοτικές μελέτες (συνεντεύξεις μεμονωμένων περιπτώσεων ομιλητών της ΕΓΠΚ), δεδομένης της δυσκολίας εύρεσης ομιλητών της ΕΓΠΚ που αναφέρθηκε νωρίτερα, οι οποίες ενδεχομένως να συμπληρώνουν τα ποσοτικά ευρήματα. Οι ομάδες ομιλητών ΓΠΚ δεν πρέπει να θεωρούνται αμιγείς, καθώς τα γλωσσικά χαρακτηριστικά των ομιλητών ΓΠΚ επηρεάζονται από πολλούς γλωσσικούς και εξωγλωσσικούς παράγοντες.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (1994). Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη.

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (1999). «Η λεξικογραφική μεταγλώσσα της νεοελληνικής (δημοτικής)», στο Συνέδριο για την ελληνική γλώσσα 1976-1996 – Είκοσι χρόνια από την καθιέρωση της νεοελληνικής (δημοτικής) ως επίσημης γλώσσας (Αθήνα, 29 Νοεμβρίου – 1 Δεκεμβρίου 1996), Τομέας Γλωσσολογίας Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 117-135.

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής (Μια θεωρητική πρόταση). Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 13-56.

Γαβριηλίδου, Ζ. & Ευθυμίου, Α. (2003). Η κατάκτηση του γένους της Ελληνικής από παιδιά προσχολικής ηλικίας – πιλοτική μελέτη. Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 190–207.

Costa, A. (2018). Μετάφραση Χατζηδάκη Άννα. Ο Δίγλωσσος Εγκέφαλος, Η νευροεπιστήμη της γλώσσας, Εκδόσεις Σταφυλίδης.

Ζωγοπούλου, Τ. (2009). Ιταλική γραμματική στα ελληνικά. Εκδόσεις Perugia.

Κόντα, Ε. Γ. (2013). Η κατάκτηση της ελληνικής από παιδιά με μητρική γλώσσα την τουρκική (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Κοντός, Π., Α. Μόζερ, Α. Μπακάκου-Ορφανού, Σ. Παπαευθυμίου-Λύτρα και Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.) (1998). Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε ενηλίκους. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ράλλη, Α. (2003). Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής. Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 57-99.

Τζοβάρα, Π. Χ. (2017). Απόδοση και συμφωνία του γραμματικού γένους στη νέα ελληνική ως δεύτερη γλώσσα: μια ψυχογλωσσολογική μελέτη (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλολογίας. Τομέας Γλωσσολογίας).

Τοπιντζή, Ι. Ν. (2021). Τυπολογία Γλωσσών (No. IKEEBOOK-2021-134). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Τσαμαδού-Jacoberger και Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2011). Τα προσδιοριστικά του ονόματος της νέας ελληνικής: Περιγραφική-συγκριτική και διδακτική προσέγγιση. Στο: Μ. Γεωργιαφέντης, Χ. Λασκαράτου, Β. Σπυρόπουλος, Ε. Τσαμαδού-Jacoberger, Ι.Μ. Τσιμπλή, Ε. Φιλιππάκη-Warburton & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου, (επιστημ. Επιμ.) Σ. Μοσχονάς, Η σύνταξη στη μάθηση και στη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, (2015) Αθήνα: Πατάκη, σελ. 171-217.

Τσιμπλή, Ι. Μ. (2003). Η κατάκτηση του γένους στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα. Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη και Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, 168-189.

Χριστοφίδου, Α. (2003). Γένος και κλίση στην ελληνική (Μια φυσική προσέγγιση). Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 100-131.

Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Γένος και συμφωνία στην ελληνική. Στο: Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. Ράλλη & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (επιμ.), Το Γένος. Αθήνα: Πατάκης, σελ. 132-167.

Ξένη Βιβλιογραφία

Adamson, L., & Anagnostopoulou, E. (2021). Interpretability and gender features in coordination: Evidence from Greek. To appear Proceedings of WCCFL, 31.

Aikhenvald, A. (2017). A typology of noun categorization devices.

Alarcón, I. (2011). Spanish gender agreement under complete and incomplete acquisition: Early and late bilinguals' linguistic behavior within the noun phrase. Bilingualism: Language and Cognition, 14, 332-350.

Alexiadou, A. (2004). Inflection class, gender and DP internal structure. Explorations in nominal inflection, 21-50.

Alexiadou A., & Müller, G. (2008). Class features as probes. In A. Bachrach & A. Nevins (Eds.), Inflectional Identity (pp. 101-155). Oxford: Oxford University Press.

Alexiadou, A., Rizou, V., Tsokanos, N., & Karkaletsou, F. (2020). Gender agreement mismatches in heritage Greek. Languages, 6(1), 3.

Anagnostopoulou, E. (2017). Gender and defaults. A schrift to fest Kyle Johnson, 23-33.

Anastasiadi-Simeonidi. (2012). To neoeliniko klitiko sistima ton ousiastikon ke i tasis tou [The modern Greek noun inflectional system and its tendencies]. In Z. Gavriilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki, & P. Kambakis-Vougiouklis (Eds.), Selected Papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics (pp. 23-40). Komotini: Democritus University of Thrace.

Anwyl-Irvine, A. L., Massonnié, J., Flitton, A., Kirkham, N., & Evershed, J. K. (2020). Gorilla in our midst: An online behavioral experiment builder. Behavior research methods, 52, 388-407. https://gorilla.sc/

Audring, J. (2008). Gender assignment and gender agreement: Evidence from pronominal gender languages. Morphology, 18, 93-116.

Baker, C. (2011). Foundations of bilingual education and bilingualism. Multilingual matters.

Bauch, H. J. (1971). Zum Informationsgehalt der Kategorie Genus im Deutschen, Englischen und Polnischen. Wissenschaftliche Zeitschrift der Universitat Rostock, Gesellschafts-und Sprach- ¨wissenschaftliche Reihe, XX. Jahrgang, Heft 6. Rostock, Germany: Universitat Rostock.

Belletti, A., & Guasti, M. T. (2015). The Acquisition of Italian: Morphosyntax and its interfaces in different modes of acquisition (Vol. 57). John Benjamins Publishing Company.

Benmamoun, E., Montrul, S., & Polinsky, M. (2013a). Defining an "ideal" heritage speaker: Theoretical and methodological challenges Reply to peer commentaries. Theoretical linguistics, 39(3-4), 259-294.

Benmamoun, E., Montrul, S., & Polinsky, M. (2013b). Heritage languages and their speakers: Opportunities and challenges for linguistics. Theoretical linguistics, 39(3-4), 129-181.

Bianchi, G. (2013). Gender in Italian–German bilinguals: A comparison with German L2 learners of Italian. Bilingualism: Language and Cognition, 16(3), 538-557.

Booij, G. (1993). Against split morphology (pp. 27-49). Springer Netherlands.

Bruhn de Garavito, J., & White, L. (2002). L2 acquisition of Spanish DPs: The status of grammatical features. The acquisition of Spanish morphosyntax: The L, 1, 151-176.

Carroll, S. E. (1989). Second-language acquisition and the computational paradigm. Language Learning, 39, 535–594

Carstens, V. (2000). Concord in minimalist theory. Linguistic inquiry, 31(2), 319-355.

Chomsky, N. (1995). Language and nature. Mind, 104(413), 1-61.

Chomsky, N. (2000). Minimalist inquiries: The framework (MITOPL 15). Step by step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik, 89-155.

Chomsky, N. (2001). Derivation by Phase. In M. Kenstowicz (Ed.), Ken Hale: A Life in Language (pp. 1-52). Cambridge, MA: MIT Press.

Chondrogianni, V. (2008). Comparing child and adult L2 acquisition of the Greek DP. Current trends in child second language acquisition: A generative perspective, 46, 97.

Corbett, G. G. (1979). The agreement hierarchy. Journal of linguistics, 15(2), 203-224.

Corbett, G. G. (1991). Gender. Cambridge University Press.

Corbett, G. G. (2013). «Number of Genders» (κεφάλαιο 30), στο Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (επιμ.), The World Atlas of Language Structures Online, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.

Di Sciullo, A. (1996). «Atomicity and relatedness in configurational morphology», στο Anna-Marina Di Sciullo (επιμ.) Configurations – Essays on Structure and Interpretation, Somerville: Cascadilla Press. 17-41.

Di Pisa, G., & Marinis, T. (2021). Grammatical Gender Agreement in Italian as a Heritage Language: A Self-Paced Reading Study.

Diaubalick, T., Guijarro-Fuentes, P., & Schmitz, K. (2020). Tense and aspect in Spanish heritage speakers living in Germany. New Trends in Language Acquisition Within the Generative Perspective, 49-70.

Dieser E. (2009). Genuserwerb im Russischen und Deutschen. Korpusgestützte Studie zu ein- und zweisprachigen Kindern und Erwachsenen. München, Germany: Kubon & Sagner [Slavolinguistika], 356 S.

Egger, E., Hulk, A., & Tsimpli, I. M. (2018). Crosslinguistic influence in the discovery of gender: the case of Greek–Dutch bilingual children. Bilingualism: Language and Cognition, 21(4), 694-709.

Eichler, N., Jansen, V., & Müller, N. (2012). Gender acquisition in bilingual children: French – German, Italian – German, Spanish – German and Italian – French. International Journal of Bilingualism, 17(5), 550–570.

Fuchs, Z. (2022). Facilitative use of grammatical gender in Heritage Spanish. Linguistic Approaches to Bilingualism, 12(6), 845-871.

Gathercole, V. C. M., & Thomas, E. M. (2005). Minority language survival: Input factors influencing the acquisition of Welsh. In Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism (pp. 852-874). Somerville, MA: Cascadilla Press.

Genesee, F., & Nicoladis, E. (2007). Bilingual first language acquisition. Blackwell handbook of language development, 324-342.

Håkansson, G. (1995). Syntax and morphology in language attrition: A study of five bilingual expatriate Swedes. International Journal of Applied Linguistics, 5(2), 153-169.

Hakuta, K. (2009). Chapter: "Bilingualism." Encyclopedia of Neuroscience, edited by Larry R. Squire, Academic Press, May 1 2009, 173-178.

Hawkins, R. (1998). Explaining the difficulty of French gender attribution for speakers of English. In 8th annual EUROSLA conference, Paris (Vol. 370, pp. 187-226).

Hawkins, R., Franceschina, F., Prévost, P., & Paradis, J. (2004). Explaining the acquisition and non-acquisition of determiner-noun gender concord in French and Spanish. The acquisition of French in different contexts, 175-205.

Hockett, C. F. (1958). A course in modern linguistics.

Holmes, V. M., & De La Bâtie, B. D. (1999). Assignment of grammatical gender by native speakers and foreign learners of French. Applied Psycholinguistics, 20(4), 479-506.

Holton, D., Mackridge, P., & Philippaki-Warburton, I. (2004). Greek: An Essential Grammar of the Modern Language.

Hur, E., Lopez Otero, J. C., & Sanchez, L. (2020). Gender agreement and assignment in Spanish heritage speakers: Does frequency matter?. Languages, 5(4), 48.

Jansen, V. (2009). Determiners in first language acquisition of monolingual English and German children – A corpus-based investigation (Unpublished master's thesis). Bergische Universität Wuppertal, Germany.

Jones, C. (1988). Grammatical gender in English, 950 to 1250. London: Croom Helm.

Kaltsa, M., Tsimpli, I. M., & Argyri, F. (2017). The development of gender assignment and agreement in English-Greek and German-Greek bilingual children. Linguistic Approaches to Bilingualism, 9(2), 253-288.

Kavoukopoulos, F., (1996). Nouns, adjectives, and verbs: statistics and other remarks. Questions of the Modern Greek Language: A Didactic Approach, 7-16.

the Modern Greek Language: A Didactic Approach. University of Crete, Rethymnon. (in Greek), pp. 7--16..

Kazana, D. (2011). Agreement in Modern Greek Coordinate Noun Phrases. (Doctoral Dissertation), University of Essex.

Koromvokis, P. P., & Kalaitzdis, I. (2016). The acquisition of grammatical gender in Greek. Modern Greek Studies (Australia and New Zealand).

Kuleshova, D. (2020). Code-switching Between English and Russian with Russian Heritage Speakers, Born and Raised in Russian-speaking Families in the USA. INTESOL Journal, 17(1).

Kupisch, T. (2005). Acceleration in bilingual first language acquisition. Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science Series 4, 270, 143.

Kupisch, T. (2007). Determiners in bilingual German–Italian children: What they tell us about the relation between language influence and language dominance. Bilingualism: language and cognition, 10(1), 57-78.

Kupisch, T., Akpınar, D., & Stöhr, A. (2013). Gender assignment and gender agreement in adult bilinguals and second language learners of French. Linguistic Approaches to Bilingualism, 3(2), 150-179.

Kupisch, T., Müller, N., & Cantone, K. F. (2002). Gender in monolingual and bilingual first language acquisition: Comparing Italian and French. Lingue e linguaggio, 1(1), 107-150.

Mackridge, P. (1985). The modern Greek language: a descriptive analysis of standard modern Greek. Oxford [Oxfordshire]: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-815770-0. OCLC 11134463.

Maiden, M., & Robustelli, C. (2013). A reference grammar of Modern Italian. 2. Aufl. Abingdon.

Marinis, T. (2003). The acquisition of the DP in Modern Greek. The Acquisition of the DP in Modern Greek, 1-273.

Mastropavlou, M. (2006). The role of phonological salience and feature interpretability in the grammar of typically developing and language impaired children (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας).

Mastropavlou, M., & Tsimpli, I. M. (2011). The role of suffixes in grammatical gender assignment in Modern Greek: A psycholinguistic study. Journal of Greek Linguistics, 11(1), 27-55.

Meisel, J. M. (2009). Second-language acquisition in early childhood. Zeitschrift Für Sprachwissenschaft, 28, 5–34.

Mills, A. E. (1986). Acquisition of the natural-gender rule in English and German.

Montrul, S. (2008). Incomplete acquisition in bilingualism. Incomplete Acquisition in Bilingualism, 1-322.

Montrul, S. (2010). Current issues in heritage language acquisition. Annual Review of Applied Linguistics, 30, 3-23.

Montrul, S. (2011). Morphological errors in Spanish second language learners and heritage speakers. Studies in Second Language Acquisition, 33(2), 163-192.

Montrul, S. (2013). Bilingualism and the Heritage Language Speaker. In The Handbook of Bilingualism and Multilingualism: Second Edition (2nd ed., pp. 168-189). Wiley-Blackwell.

Montrul, S. (2016). The acquisition of heritage languages. Cambridge University Press.

Montrul, S., Bhatt, R., & Girju, R. (2015). Differential object marking in Spanish, Hindi, and Romanian as heritage languages. Language, 564-610.

Montrul, S., Foote, R., & Perpiñán, S. (2008). Gender agreement in adult second language learners and Spanish heritage speakers: The effects of age and context of acquisition. Language learning, 58(3), 503-553.

Montrul, S., & Potowski, K. (2007). Command of gender agreement in school-age Spanish- English Bilingual Children. International Journal of Bilingualism, 11(3), 301–328. https://doi.org/10.1177/13670069070110030301

Mpiranya, F. (2014). Swahili grammar and workbook. Routledge.

Müller, N. (1987). Der Genuserwerb im Französischen und Deutschen: Eine empirische Untersuchung eines bilingualen Kindes (Unpublished master's thesis). University of Hamburg, Germany.

Müller, N. (1990). Developing two gender-assignment systems simultaneously. In J. M. Meisel (Ed.), Two First Languages: Early Grammatical Development in Bilingual Children. Dordrecht: Foris.

Nickels, L., Biedermann, B., Fieder, N., & Schiller, N. O. (2015). The lexical-syntactic representation of number. Language, Cognition and Neuroscience, 30(3), 287-304.

Noccetti, S. (2002). Pre-and Protomorphology in Language Acquisition: an Italian Case Study. Saonara: Edizioni Plus srl.

Osch, B., Hulk, A., Sleeman, P., & van Suchtelen, P. I. (2014). Gender agreement in interface contexts in the oral production of heritage speakers of Spanish in the Netherlands. Linguistics in the Netherlands, 31(1), 93-106.

Paradis, J, & Genesee, F. (1996). "Syntactic acquisition in bilingual children: Autonomous or interdependent?" Studies in Second Language Acquisition, 18(1), 1–25.

Paspali, A. (2019). Gender agreement in Native and Heritage Greek: an attraction study. (Doctoral Dissertation) Humboldt Universitaet zu Berlin (Germany).

Paspali, A., Rizou, V., & Alexiadou, A. (2022). Aspect in Heritage Greek: evidence from elicited production and online judgments. Applied Psycholinguistics, 43(2), 301-332.

Pérez-Pereira, M. (1991). The acquisition of gender: What Spanish children tell us. Journal of child language, 18(3), 571-590.

Place, S., & Hoff, E. (2011). Properties of dual language exposure that influence 2-year-olds' bilingual proficiency. Child development, 82(6), 1834-1849.

Polinsky, M. (1995). Cross-linguistic parallels in language loss. Southwest journal of linguistics, 14(1-2), 87-123.

Polinsky, M. (2008). Gender under incomplete acquisition: Heritage speakers' knowledge of noun categorization. Heritage language journal, 62(1), 40-71.

Polinsky, M. (2011). Reanalysis in adult heritage language: new evidence in support of attrition. Studies in second language acquisition, 33(2), 305-328.

Polinsky, M. (2014). "Heritage Language". YouTube, uploaded by Serious Science, 30 January 2014, Heritage Language - Maria Polinsky (YouTube link)

Polinsky, M. (2018). Heritage languages and their speakers (Vol. 159). Cambridge University Press.

Polinsky, M., & Scontras, G. (2020). Understanding heritage languages. Bilingualism: Language and Cognition, 23(1), 4-20.

Poplack, S., Pousada, A., & Sankoff, D. (1982). Competing influences on gender assignment: Variable process, stable outcome. Lingua, 57(1), 1-28.

Prentza, A., Papadopoulou, D., Kaltsa, M., & Tsimpli, I. M. (2017). The acquisition of Greek gender by bilingual children (No. IKEEART-2020-685). Aristotle University of Thessaloniki.

Putnam, M. T., & Sánchez, L. (2013). What's so incomplete about incomplete acquisition?: A prolegomenon to modeling heritage language grammars. Linguistic Approaches to Bilingualism, 3(4), 478-508.

R Development Core Team (2017). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing. Vienna, Austria. URL http://www.R-project.org

Ralli, A. (1997). On the morphological status of inflectional features. In Themes in Greek Linguistics II (Volume 159) by Brian D. Joseph, Geoffrey C. Horrocks, Irene Philippaki-Warburton Joseph, Published 1998 by John Benjamins Publishing Company, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 345 p. - Current Issues in Linguistic Theory.

Ralli, A. (1999). Topics in Comparative Morphology, Class Notes of Thermi International Summer School in Linguistics (TISSL).

Ralli, A. (2002a). «A feature-based analysis of Greek nominal inflection», Γλωσσολογία 11-12, 201-207.

Ralli, A. (2002b). «Το κλιτικό σύστημα της νέας ελληνικής», στο Μελίτα Σταύρου και Μαρία Τζαβελέκου (επιμ.) *Η μηχανική μετάφραση και η ελληνική γλώσσα*, Αθήνα: Καστανιώτη, 205-234.

Rothman, J. (2009). Understanding the nature and outcomes of early bilingualism: Romance languages as heritage languages. International journal of bilingualism, 13(2), 155-163.

Ruge, H. (1986). Grammatik des Neugriechischen. Lautlehre, Formenlehre. Syntax.

Sabourin, L., Stowe, L. A., & De Haan, G. J. (2006). Transfer effects in learning a second language grammatical gender system. Second Language Research, 22(1), 1-29.

Schwartz, M., Minkov, M., Dieser, E., Protassova, E., Moin, V., & Polinsky, M. (2015). Acquisition of Russian gender agreement by monolingual and bilingual children. International journal of bilingualism, 19(6), 726-752.

Scontras, G., Fuchs, Z., & Polinsky, M. (2015). Heritage language and linguistic theory. Frontiers in psychology, 1545.

Scontras, G. & Polinsky, M. & Fuchs, Z., (2018). "In support of representational economy: Agreement in heritage Spanish", Glossa: a journal of general linguistics 3(1): 1.

Smith, N. V., & Tsimpli, I. M. (1995). The mind of a savant: Language learning and modularity. Blackwell Publishing.

Sorace, A. (2011). Pinning down the concept of "interface" in bilingualism. Linguistic approaches to bilingualism, 1(1), 1-33.

Sorace, A., & Filiaci, F. (2006). Anaphora resolution in near-native speakers of Italian. Second language research, 22(3), 339-368.

Spencer, A. (1999). «Gender as an inflection category», Essex Research Reports in Linguistics 25, University of Essex, 35-72.

Stephany, U., (1997). The acquisition of Greek. In: Slobin, D.I. (Ed.), The Cross-linguistic Study of Language Acquisition, vol. 4. Erlbaum, Hillsdale, NJ, pp. 183--333.

Stephany, U., & Christofidou, A. (2008). The Acquisition of Greek Case. Number, and Gender: A Usage-Based Approach.

Stump, G. T. (2001). Inflectional morphology: A theory of paradigm structure (Vol. 93). Cambridge University Press.

Swets, B., Desmet, T., Clifton, C., & Ferreira, F. (2008). Underspecification of syntactic ambiguities: Evidence from self-paced reading. Memory & Cognition, 36, 201-216.

Tsimpli, I. M. (2003). Features in L1 and L2 acquisition: Evidence from Greek clitics and determiners. Acquisition et Interaction en Langue Étrangère, 20, 87–128.

Tsimpli, I., and Hulk, A. (2013). Grammatical gender and the notion of default: Insights from language acquisition. Lingua 137: 128–44.

Tsimpli, L., & Sorace, A. (2006). Differentiating interfaces: L2 performance in syntax-semantics and syntax-discourse phenomena. In 30th Annual Boston-University Conference on Language Development (pp. 653-664). Cascadilla Press.

Unsworth, S., Hulk, A., & Marinis, T. (2011). Internal and external factors in child second language acquisition: introduction. Linguistic Approaches to Bilingualism, 1.

Unsworth, S. (2013). Assessing the role of current and cumulative exposure in simultaneous bilingual acquisition: The case of Dutch gender. Bilingualism: Language and Cognition, 16, 86-110.

Unsworth, S., Argyri, F., Cornips, L., Hulk, A., Sorace, A., & Tsimpli, I. (2014). The role of age of onset and input in early child bilingualism in Greek and Dutch. Applied Psycholinguistics, 35(4), 765-805.

Vasić, N., Chondrogianni, V., Marinis, T., Blom, W. B. T., Biller, A. K., Chung, E. Y., & Kimball, A. E. (2012). Processing of gender in Turkish-Dutch and Turkish-Greek child L2 learners. In BUCLD36: proceedings of the 36th annual Boston University Conference on Language Development (pp. 646-659). Cascadilla Press.

Valdés, G. (2000). The teaching of heritage languages: An introduction for Slavic-teaching professionals. The learning and teaching of Slavic languages and cultures, 375-403.

Valdés, G. (2005). Bilingualism, heritage language learners, and SLA research: Opportunities lost or seized?. The modern language journal, 89(3), 410-426.

Valdés, G., & Figueroa, R. A. (1994). Bilingualism and testing: A special case of bias. Ablex Publishing.

Varlokosta, S. (1995). Greek as a second language in minority schools of Thrace: Learning gender compared to learning number and case within the NP. Unpublished manuscript.

Varlokosta, S. (2011). The role of morphology in grammatical gender assignment. Στο Alexandra Galani, Glyn Hicks & George Tsoulas (επιμ.), Morphology and its Interfaces. 321–349. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Velnić, M. (2020). Acquisition of a Transparent Gender System: A Comparison of Italian and Croatian. Front. Psychol. 11:571674.

Walter, A., Fritzsche, T., & Höhle, B. (2021). Grammatical gender acquisition in German: three-year-old children use phonological cues to learn the gender of novel nouns. In Danielle Dionne & Lee-Ann Vidal Covas (Eds.), Proceedings of the 45th Annual Boston University Conference on Language Development (Vol. 2, pp. 746-760).

Winters, M. E. (2020). Historical linguistics: A cognitive grammar introduction. John Benjamins Publishing Company.

Wurmbrand, S. (2017). Formal and Semantic Agreement in Syntax: A Dual Feature Approach. In Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2016: Language Use and Linguistic Structure, Olomouc: Palacký University.

Zombolou, K., & Alexiadou, A. (2012). Incomplete acquisition of anticausatives in heritage speakers of Spanish-Greek and English-Greek bilingual adults. Variation in Language Acquisition, Münster. University of Münster.

Αριθμός Πρωτοκόλλου Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας (ΕΗΔΕ) του Πανεπιστημίου Κρήτης: 58/20.03.2023 (αρχική υποβολή 39/28.02.2023)

Παράρτημα 1

Ερωτηματολόγιο Έρευνας[31]

για συμμετέχοντες ομιλητές της Ελληνικής ως Γλώσσας Πολιτισμικής Κληρονομιάς (στα αγγλικά)

1. Personal Information

1.1 Gender:
- Female
- Male

1.2 Date of Birth
- (Month) (Year)

1.3 Place of Birth

1.4 Age of arrival to the U.S.A. (if you were born in the U.S.A., choose 0)

1.5. Current place of Residence (city)

1.6. Current/ Completed level of education:
- None
- High School
- College/ Bachelor Degree
- Master Degree
- Other (please specify)

1.7. Status of Employment:
- Currently unemployed/ looking for a job
- Currently unemployed/ Student/ Other
- Part Time
- Full Time

1.8. If you chose in the previous question part time/ full time write your current employment (position)

2. Family Information

2.1 Nationality/ Nationalities of Mother
- Greek
- American
- Italian
- Other (please specify)

2.2 Nationality/ Nationalities of Father
- Greek
- American
- Italian
- Other (please specify)

[31] Στο παρόν έγγραφο καταγράφονται απλώς οι ερωτήσεις του διαδικτυακού ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε διαδικτυακά στην πλατφόρμα Gorilla Experiment Builder.

2.3. Do both of your parents speak Greek?

Both
Only my mother
Only my father

2.4. Were your parents born in Greece? When did they move to the States?
2.5. Siblings: If yes, how many siblings and are they younger or older?

3. Languages

3.1. You were exposed to the English language for the first time at the age of...
3.2. You were exposed to the Greek language for the first time at the age of…
3.3. What other language(s) do you speak?
3.4. At which age you were exposed to this/ these language(s) for the first time?
3.5. Which language do you feel more at ease with?

4. Educational Background

4.1. "I was in a/an…"

	American	**Greek**	**Both**	**Doesn't apply to my case**
Kindergarten				
Elementary school				
Junior high school				
High school				
College/ University				

4.2. In which language did the following people speak to you when you were young (younger than 4 years old?)

	Mainly Greek	**Mainly English**	**Both**	**Only English**	**Only Greek**	**Doesn't apply to my case**
Your mother						
Your father						
Your siblings						
Your grandparents/ other relatives						
Your teacher in the kindergarten						

4.3. In which language did you speak when you were young (from birth to 4 years old)?

	Mainly Greek	**Mainly English**	**Both**	**Only English**	**Only Greek**	**Doesn't apply to my case**
To your mother						
To your father						
To your siblings						
To your grandparents						
To other relatives						
To your teacher in the kindergarten						

4.4. In which language did the following people speak to you when you were a child (from 4 years old to 11 years old)?

	Mainly Greek	**Mainly English**	**Both**	**Only English**	**Only Greek**	**Doesn't apply to my case**
Your mother						
Your father						
Your siblings						
Your grandparents						
Other relatives						
Your teacher						
Your friends at school						

4.5. In which language did ***you*** speak to the following people when you were a child ***(from 4 years old to 11 years old)***?

	Mainly Greek	**Mainly English**	**Both**	**Only English**	**Only Greek**	**Doesn't apply to my case**
Your mother						
Your father						
Your siblings						
Your grandparents						

Other relatives						
Your teacher						
Your friends at school						

4.6. Did you have Greek School on weekends or in the afternoons? (if yes, how many times per week, how many hours per time and for how many years?)

5. Language Preferences

5.1. What language do you use now and with whom?

	Mainly Greek	**Mainly English**	**Both**	**Only English**	**Only Greek**	**Doesn't apply to my case**
mother						
father						
siblings						
grandparents						
friends						
Classmates/ co-workers						
Boyfriend/ girlfriend/husband/wife						

6. Travel to Greece

6.1. Did you use to travel to Greece when you were a child?

6.2. How often?

6.3. Which language did you mostly use in Greece?

Greek

English

Both

6.4. Do you travel to Greece now?

6.5. How often?

6.6. When was the last time you traveled to Greece?

Ερωτηματολόγιο Έρευνας

για συμμετέχοντες ομιλητές της ελληνικής γλώσσας στην Ελλάδα
(στα ελληνικά)

1. Προσωπικές Πληροφορίες

1.1. Φύλο:

Άντρας

Γυναίκα

1.2. Ημερομηνία Γέννησης:

(Μήνας) (Χρονολογία)

1.3. Τόπος γέννησης:

1.4. Σε ποιά πόλη ζείτε τώρα;

1.5. Τρέχουσα/ Ολοκληρωμένη Ανώτατη Εκπαίδευση:

Καμία
Γυμνάσιο
Λύκειο
Πτυχίο Πανεπιστημίου
Μεταπτυχιακό
Άλλο (Παρακαλώ προσδιορίστε)

1.6. Επαγγελματική Κατάσταση

Άνεργος-η/ αναζήτηση εργασίας
Φοιτητής-τρια
Full time εργασία
Part time εργασία

1.7. Εάν στην προηγούμενη ερώτηση απαντήσατε full time/ part time γράψτε τη θέση εργασίας σας.

1.8. Γνωρίζετε κάποια ξένη γλώσσα; Αν ναι, ποιά/ες γλώσσα/ες μιλάτε;

Παράρτημα 2

A) Ουσιαστικά που χρησιμοποιήθηκαν στην Δραστηριότητα Απόδοσης γένους.

1η Τάξη		2η Τάξη	3η Τάξη	4η Τάξη	5η Τάξη	6η Τάξη	7η Τάξη	8η Τάξη
Αρσενικά	**Θηλυκά**	**Αρσενικά**	**Θηλυκά**	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**	**Ουδέτερα**	**Ουδέτερα**	**Ουδέτερα**
-ος		**-ης** **-ας** **-ς**	**-α** **-η** **-ού**	**-η (*με πληθυντικό σε -εις*)**	**-ο**	**-ι/ -υ**	**-ος**	**-μα**
ο ήλιος **ο ύπνος** **ο δρόμος** **ο φακός** **ο καιρός** **ο καρπός**	**η έρημος** **η οδός** **η έξοδος** **η είσοδος** **η άμμος** **η πρόοδος**	**ο πίνακας** **ο μήνας** **ο χειμώνας** **ο κουμπαράς** **ο *κουβάς*** **ο τραχανάς** **ο χάρτης** **ο πλανήτης** ***ο καθρέφτης*** ***ο υπολογιστής*** **ο εκτυπωτής** **ο φορτιστής** **ο καναπές** **ο καφές** **ο κουραμπιές** **ο κεφτές** **ο μεζές** **ο λεκές**	**η πόρτα** **η καρέκλα** **η χαρά** **η δουλειά** **η θάλασσα** **η καρδιά** **η αγάπη** **η άνοιξη** **η αυλή** **η γιορτή** **η ψυχή** **η ζώνη**	**η θέση** **η λέξη** **η πόλη** **η δύναμη** **η έκπτωση** **η απόφαση**	**το νερό** **το βιβλίο** **το φαγητό** **το αυγό** **το πάρκο** **το ψυγείο**	**το τραπέζι** **το νύχι** **το χαρτί** **το φιλί** **το λουλούδι** **το κλειδί** **το βράδυ** **το δάκρυ** **το οξύ** **το στάχυ** **το δίχτυ** **το δόρυ**	**το έδαφος** **το δάσος** **το λάθος** **το μέρος** **το κράτος** **το πάθος**	**το σώμα** **το κλάμα** **το κύμα** **το μήνυμα** **το φόρεμα** **το πρόβλημα**

B) Πειραματικές Προτάσεις που χρησιμοποιήθηκαν στη Δραστηριότητα Συμφωνίας Γένους.

Επιθετικός Προσδιορισμός

Αρσενικά

1. α. Στο υπνοδωμάτιο ο μικρός πίνακας θα αλλάξει με τις ζωγραφιές των παιδιών.
   β. Στο υπνοδωμάτιο το μικρό πίνακας θα αλλάξει με τις ζωγραφιές των παιδιών.
   γ. Στο υπνοδωμάτιο ο μικρό πίνακας θα αλλάξει με τις ζωγραφιές των παιδιών.
2. α. Τα Χριστούγεννα ο άδειος κουμπαράς του Γιωργάκη θα γεμίσει με χρήματα.
   β. Τα Χριστούγεννα το άδειο κουμπαράς του Γιωργάκη θα γεμίσει με χρήματα.
   γ. Τα Χριστούγεννα ο άδειο κουμπαράς του Γιωργάκη θα γεμίσει με χρήματα.
3. α. Δυστυχώς ο καινούργιος υπολογιστής στο γραφείο χάλασε πριν λίγη ώρα.
   β. Δυστυχώς η καινούργια υπολογιστής στο γραφείο χάλασε πριν λίγη ώρα.
   γ. Δυστυχώς ο καινούργια υπολογιστής στο γραφείο χάλασε πριν λίγη ώρα.
4. α. Χθες το βράδυ ο παλιός καναπές στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.
   β. Χθες το βράδυ το παλιό καναπές στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.
   γ. Χθες το βράδυ ο παλιό καναπές στο σαλόνι ξαφνικά έσπασε.
5. α. Με τόσο δυνατή μουσική ο βαθύς ύπνος τις Μαρίας δεν κράτησε πολύ.
   β. Με τόσο δυνατή μουσική η βαθειά ύπνος τις Μαρίας δεν κράτησε πολύ.
   γ. Με τόσο δυνατή μουσικη ο βαθειά ύπνος τις Μαρίας δεν κράτησε πολύ.

6. α. Το καλοκαίρι ο λαμπερός ήλιος ζεσταίνει τη θάλασσα.
   β. Το καλοκαίρι η λαμπερή ήλιος ζεσταίνει τη θάλασσα.
   γ. Το καλοκαίρι ο λαμπερή ήλιος ζεσταίνει τη θάλασσα.

Θηλυκά

7. α. Μετά το σοβαρό ατύχημα η μεγάλη οδός έκλεισε.
   β. Μετά το σοβαρό ατύχημα ο μεγάλος οδός έκλεισε.
   γ. Μετά το σοβαρό ατύχημα η μεγάλος οδός έκλεισε.
8. α. Αυτή τη φορά η μεγάλη πρόδοος φάνηκε στους βαθμούς του μαθητή.
   β. Αυτή τη φορά ο μεγάλος πρόοδος φάνηκε στους βαθμούς του μαθητή.
   γ. Αυτή τη φορά η μεγάλος πρόδοος φάνηκε στους βαθμούς του μαθητή.
9. α. Στο νέο κατάστημα η κεντρική είσοδος είναι από πίσω.
   β. Στο νέο κατάστημα ο κεντρικός είσοδος είναι από πίσω.
   γ. Στο νέο κατάστημα η κεντρικός είσοδος είναι από πίσω.
10. α. Σε αυτό το παιχνίδι του πάρτι η κόκκινη καρέκλα είναι για τον νικητή.
    β. Σε αυτό το παιχνίδι του πάρτι το κόκκινο καρέκλα είναι για τον νικητή.
    γ. Σε αυτό το παιχνίδι του πάρτι η κόκκινο καρέκλα είναι για τον νικητή.
11. α. Ο Νίκος είπε ότι η καινούργια δουλειά έχει πολύ πρωινό ξύπνημα.
    β. Ο Νίκος είπε τις το καινούργιο δουλειά έχει πολύ πρωινό ξύπνημα.
    γ. Ο Νίκος είπε ότι η καινούργιο δουλειά έχει πολύ πρωινό ξύπνημα.
12. α. Τις φορές η αληθινή αγάπη φαίνεται στα μικρά πράγματα.
    β. Τις φορές το αληθινό αγάπη φαίνεται στα μικρά πράγματα.
    γ. Τις φορές η αληθινό αγάπη φαίνεται στα μικρά πράγματα.

Ουδέτερα

13. α. Ο δημοσιογράφος είπε ότι το άγριο δάσος έχει πολλά πουλιά.
    β. Ο δημοσιογράφος είπε ότι ο άγριος δάσος έχει πολλά πουλιά.
    γ. Ο δημοσιογράφος είπε ότι το άγριος δάσος έχει πολλά πουλιά.
14. α. Μετά τον σεισμό το μεγαλύτερο μέρος του σπιτιού γκρεμίστηκε.
    β. Μετά τον σεισμό ο μεγαλύτερος μέρος του σπιτιού γκρεμίστηκε.
    γ. Μετά τον σεισμό το μεγαλύτερος μέρος του σπιτιού γκρεμίστηκε.
15. α. Δυστυχώς το όμορφο λουλούδι στον κήπο μαράθηκε πολύ γρήγορα.
    β. Δυστυχώς η όμορφη λουλούδι στον κήπο μαράθηκε πολύ γρήγορα.
    γ. Δυστυχώς το όμορφη λουλούδι στον κήπο μαράθηκε πολύ γρήγορα.
16. α. Πάνω στο τραπέζι είναι το μικρό βιβλίο με τις συνταγές.
    β. Πάνω στο τραπέζι είναι ο μικρός βιβλίο με τις συνταγές.
    γ. Πάνω στο τραπέζι είναι το μικρός βιβλίο με τις συνταγές.
17. α. Η κοπέλα είπε ότι το ωραίο φόρεμα λερώθηκε πριν το πάρτυ.
    β. Η κοπέλα είπε ότι η ωραία φόρεμα λερώθηκε πριν το πάρτυ.
    γ. Η κοπέλα είπε ότι το ωραία φόρεμα λερώθηκε πριν το πάρτυ.

18. α. Αυτή τη φορά το νέο πρόβλημα λύθηκε πολύ γρήγορα.
    β. Αυτή τη φορά η νέα πρόβλημα λύθηκε πολύ γρήγορα.
    γ. Αυτή τη φορά το νέα πρόβλημα λύθηκε πολύ γρήγορα.

Κατηγόρημα:

Αρσενικά

19. α. Στην Ελλάδα ο χειμώνας ήταν πολύ δύσκολος πέρυσι.
    β. Στην Ελλάδα η χειμώνας ήταν πολύ δύσκολη πέρυσι.
    γ. Στην Ελλάδα ο χειμώνας ήταν πολύ δύσκολη πέρυσι.
20. α. Μετά τη βροχή ο κουβάς ήταν γεμάτος με πολύ νερό.
    β. Μετά τη βροχή το κουβάς ήταν γεμάτο με πολύ νερό.
    γ. Μετά τη βροχή ο κουβάς ήταν γεμάτο με πολύ νερό.
21. α. Τελικά ο φορτιστής του κινητού ήταν πεταμένος στο πάτωμα.
    β. Τελικά η φορτιστής του κινητού ήταν πεταμένη στο πάτωμα.
    γ. Τελικά ο φορτιστής του κινητού ήταν πεταμένη στο πάτωμα.
22. α. Συνήθως στην Ελλάδα ο καφές πίνεται κρύος το καλοκαίρι.
    β. Συνήθως στην Ελλάδα το καφές πίνεται κρύο το καλοκαίρι.
    γ. Συνήθως στην Ελλάδα ο καφές πίνεται κρύο το καλοκαίρι.
23. α. Το βράδυ ο δρόμος είναι πολύ σκοτεινός έξω από το χωριό.
    β. Το βράδυ το δρόμος είναι πολύ σκοτεινό έξω από το χωριό.
    γ. Το βράδυ ο δρόμος είναι πολύ σκοτεινό έξω από το χωριό.
24. α. Η Μαρία είδε ότι ο φακός ήταν σπασμένος δίπλα από την πόρτα.
    β. Η Μαρία είδε ότι η φακός ήταν σπασμένη δίπλα από την πόρτα.
    γ. Η Μαρία είδε ότι ο φακός ήταν σπασμένη δίπλα από την πόρτα.

Θηλυκά

25. α. Πάντα η έρημος είναι πολύ ζεστή την ημέρα.
    β. Πάντα ο έρημος είναι πολύ ζεστός την ημέρα.
    γ. Πάντα η έρημος είναι πολύ ζεστός την ημέρα.
26. α. Στην Ελλάδα η άμμος φαίνεται χρυσή σε πολλές παραλίες.
    β. Στην Ελλάδα ο άμμος φαίνεται χρυσός σε πολλές παραλίες.
    γ. Στην Ελλάδα η άμμος φαίνεται χρυσός σε πολλές παραλίες.
27. α. Μετά το τέλος της παράστασης η έξοδος ήταν αρκετά δύσκολη για τον κόσμο.
    β. Μετά το τέλος της παράστασης ο έξοδος ήταν αρκετά δύσκολος για τον κόσμο.
    γ. Μετά το τέλος της παράστασης η έξοδος ήταν αρκετά δύσκολος για τον κόσμο.
28. α. Στα αρχαιολογικά μουσεία η πόρτα πρέπει να μένει ανοιχτή για τον κόσμο.
    β. Στα αρχαιολογικά μουσεία το πόρτα πρέπει να μένει ανοιχτό για τον κόσμο.
    γ. Στα αρχαιολογικά μουσεία η πόρτα πρέπει να μένει ανοιχτό για τον κόσμο.
29. α. Για τα παιδιά η χαρά είναι μεγάλη όταν δεν έχουν σχολείο.
    β. Για τα παιδιά το χαρά είναι μεγάλο όταν δεν έχουν σχολείο.
    γ. Για τα παιδιά η χαρά είναι μεγάλο όταν δεν έχουν σχολείο.
30. α. Στο αεροπλάνο η θέση είναι πολύ μικρή για την αεροσυνοδό.
    β. Στο αεροπλάνο το θέση είναι πολύ μικρό για την αεροσυνοδό.
    γ. Στο αεροπλάνο η θέση είναι μικρό για την αεροσυνοδό.

Ουδέτερα

31. α. Δυστυχώς το λάθος ήταν πολύ μεγάλο για την εταιρία.
    β. Δυστυχώς ο λάθος ήταν πολύ μεγάλος για την εταιρία.
    γ. Δυστυχώς το λάθος ήταν πολύ μεγάλος για την εταιρία.
32. α. Μετά τη βροχή το έδαφος είναι πάντα υγρό για αρκετή ώρα.
    β. Μετά τη βροχή ο έδαφος είναι πάντα υγρός για αρκετή ώρα.
    γ. Μετά τη βροχή το έδαφος είναι πάντα υγρός για αρκετή ώρα.
33. α. Το μικρό παιδί κατάλαβε ότι το λεμόνι ήταν πολύ ξινό όταν το δοκίμασε.
    β. Το μικρό παιδί κατάλαβε ότι η λεμόνι ήταν πολύ ξινή όταν το δοκίμασε.
    γ. Το μικρό παιδί κατάλαβε ότι το λεμόνι ήταν πολύ ξινή όταν το δοκίμασε.
34. α. Τα Σαββατοκύριακα το πάρκο είναι γεμάτο από παιδιά που παίζουν.
    β. Τα Σαββατοκύριακα ο πάρκο είναι γεμάτος από παιδιά που παίζουν.
    γ. Τα Σαββατοκύριακα το πάρκο είναι γεμάτος απο παιδιά που παίζουν.
35. α. Στις αστυνομικές ταινίες το κλάμα είναι σπάνιο για τον θεατή.
    β. Στις αστυνομικές ταινίες η κλάμα είναι σπάνια για τον θεατή.
    γ. Στις αστυνομικές ταινίες το κλάμα είναι σπάνια για τον θεατή.
36. α. Όταν έχει κακοκαιρία το κύμα γίνεται πολύ άγριο για να κολυμπήσει ο κόσμος.
    β. Όταν έχει κακοκαιρία η κύμα γίνεται πολύ άγρια για να κολυμπήσει ο κόσμος.
    γ. Όταν έχει κακοκαιρία το κύμα γίνεται πολύ άγρια για να κολυμπήσει ο κόσμος.

C) Σύνδεσμος για το βίντεο της Δραστηριότητας Αφήγησης Ιστορίας.